ISSN 1812-2566

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZA POLITICA)

Nr.3 (XXXVIII), 2007

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2007

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică).
Nr.3 (XXXVIII), 2007. - Chişinău: CE USM, 2007. – 183 p.

În acest număr al revistei sînt examinate diferite probleme ale vieţii social-politice din Republica Moldova: europenizarea administraţiei publice în contextul spaţiului administrativ european; alegerile primarului general al municipiului Chişinău din iulie 2005; identitatea naţională şi interesul naţional; studiul şi reglarea migraţiilor globale; soluţionarea conflictelor regionale; evoluţia relaţiilor economice cu România şi Ucraina; informaţii cu privire la susţinerea tezelor de doctor în ştiinţe politice în anul 2007, etc.

Materialele sînt adresate studenţilor, profesorilor, celor ce se interesează de ştiinţa politică contemporană.

versiunea electronică: http://www.usm.md/cercetare/moldoscop.asp

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ŞI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

LOCUL ŞI ROLUL FENOMENULUI POLITIC ÎN SISTEMUL ADMINISTRAŢIEI PUBLICE.[1]

Vasile COBÎŞNEANU
Republica Moldova, Chişinău,
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relaţii Internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiinţe Politice şi Educaţie Civică,
Doctor în drept,
conferenţiar

There are principal problems being researched and are describing the influence and relations existing between forms of governing and the public authority, independence and internal independence between these political-juridical categories in organization and efficient functioning of state powers.

The author of the thesis has exercised an investigation that demonstrates the rule of the public authority in modern political regimes. There were the sources and modes of realization of modern political regimes, as well as the importance of the mechanisms through which the public authority exercise its attributions.

Cînd Aristotel şi-a intitulat una din capodoperele sale în domeniu „Politica" de la grecescul „politikos" sigur că filozoful din Stagira a avut în vedere treburile polismului grecesc,afacerile cetăţii. Aceasta este semnificativ pentru noţiunea de politică, deoarece ea priveşte ceea ce „este relativ la organizarea puterii în stat, la exerciţiul său", după cum poate însemna „ansamblul practicilor, faptelor, instituţiilor şi determinărilor guvernări unui stat sau unei societăţi".[2]

Tradiţiile teoriei politice se trag încă din antichitate. Dar ca ştiinţă politologia s-a definitivat atît după formă cît şi după conţinut abia în sec. XX, ulti-

[1] *Recenzent – doctor în drept, conferenţiar Valeriu ZUBCO*
[2] *citat după: Lupu Gh., Avornic Gh. Teoria Generală a Dreptului. – Chişinău, 1997, p.52;*

ma din toate ştiinţele sociale de bază. În anul 1948 a fost creat un grup de experţi ai UNESCO pentru a determina obiectul ştiinţei politice. Ei au propus în calitate de subiect al acestei ştiinţe studierea diferitelor teorii şi concepţii politice, analiza aplicată a structurilor şi sistemelor politice, activităţii statului, diferitelor partide, grupuri şi mişcări sociale şi politice, studierea opiniei publice, situaţiilor din relaţiile internaţionale. Cercetările se efectuează în următoarele direcţii principale[3]:

- teoria politicii;
- sociologia politicii;
- ştiinţa administrativă;
- relaţiile internaţionale.

În cadrul analizei noastre ne vom preocupa exclusiv de conexiunile dintre fenomenul politic şi sistemul administraţiei publice în statul de drept.

Sistemul politic ca ansamblu de elemente prin care se realizează politica, cuprinde statul ca instrument principal al puterii politice. Desigur că sistemul administraţiei publice avînd rolul de realizare a unor valori politice se află într-o complexitate de relaţii cu sistemul politic. În acest fel mediul politic constituie o dimensiune esenţială a administraţiei publice.

Deci, raportul dintre sistemul politic şi societate nu se limitează numai la determinările şi influienţele psihologice pe care le exercită politicul asupra societăţii. Acest raport presupune şi rolul activ al sistemului politic de influienţare a societăţii. Este vorba de un complex de relaţii reciproce între sistemul politic şi societate în care regimul politic realizează un rol deosebit de important în transformările care se petrec în colectivitate şi anume:

- formează ideologia educaţiei civice în cadrul infrastructurilor sociale;
- puterea politică se evidenţiază ca izvor al instituţiilor şi al dreptului;
- contribuie la dezvoltarea socială şi economică a societăţii;
- contribuie la fundamentarea concepţiilor de securitate şi colaborare în concordanţă cu standardele internaţionale;
- participă la elaborarea strategiilor de integrare în infrastructurile economice şi politice atît pe plan european cît şi mondial.

Astfel, sistemul politic, ca fenomen ideologic desfăşoară o complexitate de activităţi prin care în mod direct (indirect) influienţează perfecţionarea calităţii vieţii membrilor societăţii, pe linia progresului social şi prin care este puternic influienţată dezvoltarea societăţii globale.

Puterea politică, ca fenomen de autoritate poate fi definit ca fiind acea putere de impulsionare, de decizie şi de coordonare care aparţine aparatului

---

[3] *Rusnac Gh., Moşneaga V. Problemele analizei politice. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea II. – Chişinău, CEP USM, 1993, p.3*

conducător al ţării în baza reglementărilor fundamentale ordonate la standardele democratice internaţionale. Acest fapt, le permite să determine şi să conducă ansamblul politicii naţionale cu tot ceea ce ea implică în ordinea internă şi internaţională.

În acelaşi timp nu poate fi omis faptul că, în practica vieţii sociale şi de stat puterea politică este exercitată în cadrul celor mai largi dimensiuni sociale, de către autorităţile administraţiei publice,ele fiind acelea care sunt investite într-un mod aproape exlusiv să asigure realizarea politicii interne şi externe a statului" (art.96 din Constituţie). Aici se înscriu şi exigenţele cetăţenilor faţă de puterea politică, unde cetăţenii văd în guvern instituţia cea mai indicată a le satisface nevoile urgente, instituţia destinată a inventa noi forme de administrare publică care să fie capabilă a înlătura neajunsurile vieţii cotidiene. Deci, rolul principal la realizarea valorilor politice formulate de puterea publică îl are cetăţeanul ca titular de drepturi şi competenţe, care participă la activităţile care se desfăşoară în cadrul sistemului politic (fie în calitatatea sa de consultant ai guvernanţilor, fie ca participant activ la realizarea activităţilor administraţiei publice, etc.).

Esenţa conexiunilor dintre fenomenul politic şi sistemul administraţiei publice este determinată de principiile consfinţite în normele constituţionale. Indiferent de forma constitiţiei sau de conţinutul acesteia, important este faptul că puterea este încadrată în stat, că prin elaborarea constituţiei a căpătat abilitarea juridică şi că numai ea (puterea politică), are capacitatea de a se transforma dintr-o putere de fapt într-o putere de drept. Puterea politică este izvorul dreptului, prin intermediul instituţiilor şi, în mod special, prin intermediul celei mai însemnate dintre ele: statul. Este imposibil a disocia statul de puterea politică a cărui creier este. Puterea politică, prin canalul aparatului etatic, trebuie să decidă care norme vor fi edictate, care drepturi vor fi acordate cetăţenilor, care puteri vor fi conferite corpurilor intermediare – colectivităţilor publice, intreprinderilor, societăţilor, asociaţiilor, etc[4].

În afară de toate acestea, există o atitudine politică a poporului care, de regulă, se organizează şi mai ales se orientează către un scop politic prin intermediul partidelor politice. Expresia concentrată a politicii ca ideologie şi instituţie, ca deziderat şi acţiune o reprezintă partidele. Politica lor precede dreptul şi apoi, adesea ia forma dreptului dacă nu, cel puţin îşi găseşte ecoul în el[5].

Fiecare epocă istorică aduce cu sine forme noi şi structuri noi de realizare a politicii statului. Orice stat, subliniază sociologul francez Ph.Parini, trebuie să-şi creeze un ansamblu de structuri, de instituţii prin care să asigure

---

[4] *Dvoracek M.V. Drept administrativ. – Iaşi, Editura Fundaţiei „Chemarea", 1993, p.9*
[5] *Lupu Gh., Avornic Gh. Teoria Generală a Dreptului. – Chişinău, 1997, p.52*

continuitatea existenței poporului său,a națiunii pe teritoriul dat. Avînd la dispoziție atributele principale şi fiind deținător al unei puteri juridice de supremă instanță, statul enunță şi aplică regulile de drept prin care îşi defineşte esența, organizarea propriei activități şi modalitățile de conducere a cetățenilor săi. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv statul dispune de toate pîrghiile necesare cît şi de mijloace de constrîngere, care sa-i asigure respectarea legilor[6].

Analiza rolului şi locului puterii politice în stat nu va fi completă fără a ține cont de metodele, mijloacele şi procedeele prin intermediul cărora se realizează această putere ajunsă la guvernare. Istoria contemporană cunoaşte trei tipuri de regimuri politice, care contribuie nemijlocit la determinarea de fapt a locului şi rolului societăşii respective în cadrul sistemului social global.

Regimul democrat prezintă un sistem de guvernare ale cărui trăsături dominante sunt: prezența unei multitudini de instituții care permit diversitatea de interese şi păreri, existența sistemului multipartid, separarea puterilor, proclamarea principiului dreptății sociale şi egalității în fața legii.

Regimul autoritar se caracterizează prin concentrarea puterii în mîinile castei birocratice de conducere. El limitează libertatea, dar nu o anulează. Acceptă în anumite limite existența societății civile. În exercitarea puterii poate recurge la violență. Aplicarea programelor politice nu se face pe baze democratice. Recrutarea conducătorilor de subdiviziuni se face prin cooptare. Autoritarismul acceptă un pluralism limitat şi nu recurge la o ideologie obligatorie pentru toți.

Regimul totalitar concentrează în mîinile statului toate aspectele puterii din societate. În fond, el se sprijină pe represiuni şi violență. Statul totalitar nu tolerează nici o activitate nesancționată. El îşi impune monopolul în toate domeniile. Monopolul politic - prin partidul unic, monopolul spiritual - prin ideologie şi mass media, monopolul polițienesc - în domeniul economic, social etc.

Analiza regimurilor politice ne permite să conchidem, că ele caracterizează puterea politică care se înfăptuieşte şi activează nu numai în cadrul statului ci şi în cadrul altor unități ale sistemului politic, ale societății. Se caracterizează prin rela posibilitate a subiecților (guvern, partid, grup, persoană, etc.) de a-şi promova voința prin intermediul politicii.

Deci, conducerea (administrarea) este interacțiunea dintre subiectul ce conduce şi obiectul condus, care dă naştere la o întreagă gamă de relații sociale, prin intermediul cărora îşi exprimă interesele lor legale. În etapa actuală transformările democratice au cuprins toate domeniile vieții sociale,

[6] *Popescu. T. Politologia. – Chişinău, 1996, p.61*

intenționîndu-se de a forma treptat un stat de drept şi o societate civilă. Statul de drept este o necesitate obiectivă şi o valoare socială de o importanță majoră, o modalitate efectivă de organizare şi dirijarea societății.

Este vorba despre un stat în care omul dispune de maximul de libertăți şi posibilități pentru a se impune ca personalitate. Statul de drept presupune un astfel de regim politic în care toate activitățile puterii şi ale reprezentanților săi, de sus pînă jos, se vor desfăşura conform legilor şi Constituției. Aceasta înseamnă că legea este unicul mijloc posibil de exprimare şi fixare a necesităților şi intereselor fiecăruia om şi a societății în genere, că legea este în stare să transforme voința poporului într-un instrument de reglementare a relațiilor sociale şi numai ea determină drepturile şi obligațiunile participanților la relațiile sociale, stabileşte ordinea în societate. Numai legea garantează apărarea societății şi a cetățeanului de încălcare a drepturilor, a intereselor şi libertăților legitime.

Luînd în considerație tendințele transformărilor cardinale ce au loc în sfera relațiilor sociale ca un proces obiectiv la etapa de tranziție, regimul politic, ar trebui să contribuie prin diverse forme şi metode la susținerea acestui dinamism prin intermediul unui sistem politic şi de administrare bazat pe calculul (interesul) individual. Aceasta înseamnă că societatea industrială clasică dispare, modelul cantității s-a epuizat, sistemul administrativ, modalitatea conducerii, adoptarea deciziilor, amestecul şi controlul din partea statului asupra societății – toate acestea trebuie radical schimbate şi adaptate la cerințele zilei. Societatea post-industrială e alta. Ea cere – diversitate, libertate, individualitate. Funcționarii care erau buni în societatea industrială în prezent nu ştiu ce să facă. Ei încearcă să rezolve problemele cotidiene ale societății cu metodele vechi, neavînd un nou model ei pierd încrederea în sine şi ies uşor din funcțiune. Situația de pe piața mondială e de aşa natură, dacă vrei să rezişti în condițiile în cadrul dinamismului politico-economic este necesar a dispune de o nouă mentalitate creativă, ordonată la procesele progresiste a societății moderne.

Bibliografie

Lupu Gh., Avornic Gh. Teoria Generală a Dreptului. – Chişinău, 1997.

Rusnac Gh., Moşneaga V. Problemele analizei politice. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea II. – Chişinău, USM, 1993, p.3-67.

Dvoracek M.V. Drept administrativ. - Iaşi, Editura Fundației „Chemarea”, 1993.

Popescu T. Politologia. – Chişinău, 1996.

Prezentat la redacție
la 3 octombrie 2007

SPAȚIUL ADMINISTRATIV EUROPEAN: ESENȚA SI FORMELE DE MANIFESTARE[7]

Valeriu MOŞNEAGA
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Şef-catedră
Doctor habilitat în ştiințe politice,
profesor,
„Om Emerit”

Ruslan TANASĂ
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Doctor în ştiințe politice, lector superior

Sergiu PALIHOVICI
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Competitor

The notion of European Administrative Space provokes heated discussions in scientific, political and administrative circles. In this field research is not focused on clarifying and analyzing characteristics of the European Administrative Space, it is directed to seeking for this notion and demonstrating the capacity of its existence. Scientists remain reticent as to the European Administrative Space.

---

[7] Recenzent – doctor în ştiințe politice Alina MOROZAN

The conclusion, with which the most part of researchers agree, is that public administration of EU state members was under the influence of integrationist processes, but no changes took place. The EU doesn't dispose a unique administrative model. State members kept national peculiarity as well as national models of public administration. The European Administrative Space is sooner an abstract and vague construction than an empiric relation. At the same time the convergence of public administration within the European Union is an ample and lively discussed problem, but without serious empiric arguments up to the present moment.

The European Administrative Space is being formed gradually basing on the interdependence of national administrations and EU institutions. These interactions are taking place both vertically and horizontally within national administrations.

The form of European Administrative Space materialization is diverse and includes two components. One of them is normative – acquis communautaire and decisions of the European Court of Justice. Another is informal and refers to the diversity of intra-European relations (the participation of national administration in EU decisional process, cooperation between national administrations within EU policy implementation.

Noțiunea de **„Spațiul Administrativ European" (SAE)** apare în 1998, propus fiind de „Suportul pentru Perfecționarea Guvernării şi Managementului în Europa Centrală şi de Est" (Support for Improvement in Governance and Management in Central and Eastern European Countries – SIGMA). SIGMA interpretează SAE ca „Contactul constant dintre funcționarii publici ai statelor membre UE şi Comisie, solicitarea de a dezvolta şi implementa *aquis*-ul comunitar la standarde echivalente de încredere în toată Uniunea, necesitatea unui sistem de justiție administrativă unic pentru Europa şi împărtăşirea principiilor şi valorilor administrației publice au dus la o anumită convergență între administrațiile naționale."[8]

Până la moment noțiunea de Spațiul Administrativ European trezeşte aprigi discuții în cercurile ştiințifice şi politico-administrative. În domeniul respectiv, cercetările nu se centrează pe elucidarea şi analiza caracteristicilor etc. a SAE, ci pe căutarea acesteia şi demonstrarea capacității de existență a acestei noțiuni. Atitudinile cercetătorilor față de SAE sunt, în general, rezervate.

[8] *European Principles for Public Administration. - Paris: OECD/SIGMA, 1999, SIGMA Papers, no.27.*

Ambiguitatea SAE

Demonstrarea existenței SAE este conexat cu problema convergenței administrațiilor naționale din UE. Convergența presupune micşorarea deosebirilor, însă convergența europeană este o noțiune cu o semnificație vagă şi imprecisă. Unii cercetători vorbesc nu de convergență, ci de simbioză în cadrul SAE.[9]

În pofida unei convergențe în cadrul anumitor componente şi structuri a administrației publice, aspectele definitorii rămân în mare parte specifice. În spațiul european al administrației publice nu s-a instituit un model unic al administrației publice. Din cele patru existente – Westminster, Napoleonian, Weberian şi Suedez – nici unul nu ocupă o poziție dominantă. În domeniul serviciului public, la fel se menține o diversitate (vezi mai jos). La macronivel, din punct de vedere al paradigmei administrative, în SAE coexistă statul weberian cu Noul Management Public (NMP). Ultimul nu a devenit o realitate universală a UE.

Problema spațiului administrativ unic, în mare parte, apare datorită punerii pe ordinea de zi a acceptării în UE a noilor state. Se consideră că „nu există nici un sens de a pune problema existenței Modelul administrativ european şi Modelului comunitar al serviciului public. Mai degrabă, aceasta este o chestiune circumscrisă raționalizării europenizării pentru cele două arii ulterioare de extindere a Uniunii la 25 şi perspectiva integrării viitoare a Bulgariei şi României."[10]

Determinarea esenței şi caracteristicilor SAE este dificilă din considerentul că acesta se află în evoluție, o evoluție nu tocmai uniformă. Adoptarea Constituției Europene ar fi marcat o etapă semnificativă, dar nu crucială, în constituirea SAE.[11]

Căutările SAE depind în mare măsură de metodele şi modalitățile de cercetare. Conform lui J.Olsen „concluziile referitor la convergență depind de faptul dacă ele sunt bazate pe cercetările textelor juridice sau a practicilor actuale."[12] Problema constă în faptul că sub aspect juridic cercetătorii depiste-

---

[9] *Pollitt C. Clarifying convergence. Striking similarities and durable differences in public management reform. // Public Management Review, 2002, 4, no.1, pp.471- 492.*

[10] *A New Space for Public Administrations and Services of General Interest in an Enlarged Union. Study intended for the Ministers responsible for Public Administration of the Member States of the European Union. Luxembourg, 8 June 2005, p.9.*

[11] *Asso M., Limongelli F., Pennella G., Russo V. European Constitution and Administrative Reform: The Italian Case. (http://www.caimed.org/_newsletter/European%20Constitution%20and%20administrative%20reform_the%20case%20of%20Italy.pdf - Centre for Administrative Innovation in the Euro-Mediterranean Region" (Extras pe 27 iunie 2007)*

[12] *Olsen J. Towards a European Administrative Space? ARENA Working Papers WP 02/26.*

ază un nivel mai ridicat al convergenței, decât în cazul practicilor din administrația publică. Mult contează şi sectoarele din administrația publică, diferite sectoare au un nivel diferențiat de convergență. Totuşi, până în prezent nu au fost realizate studii importante şi de avengură în domeniul SAE.

Ambiguitatea noțiunii SAE decurge din natura controversată a Uniunii Europene. Administrația publică este o variabilă dependentă în relația sa cu statul şi caracterul statului determină administrația publică. Astfel, administrația publică europeană este determinată de caracterul UE.

UE este o entitate politică hibridă. Ea nu dispune de caracteristicile nici a unei organizații internaționale, nici de cele ale unui stat în sensul tradițional al ştiinței politice. UE este pe calea tranziției de la o organizație internațională la un stat federativ, acest proces ne finisându-se, administrația europeană este condiționată de acest fapt. UE este un actor internațional semnificativ, afirmarea sa având o ascensiune aproape permanentă. Unitatea europeană are puternice caracteristice empirice şi teoretice. Însă, Uniunea Europeană păstrează o diversitate națională pronunțată în diverse domenii, inclusiv în domeniul administrativ.

Diversitatea formelor de guvernământ, a structurii statului, a tradițiilor şi evoluției istorice a statului, a dizainului instituțional duce la existența în cadrul UE a unor administrații publice diferite, dar care au un numitor comun. Unitatea tuturor versiunilor administrației publice a statelor membre a UE, şi aici se materializează SAE, sunt principiile pe care ele sunt structurate şi, în mare măsură, finalitățile activității acestora. Această convergență este dictată de unitatea regimurilor politice existente în cadrul UE şi de etapa identică a evoluției statului şi administrației publice în UE. Ultima variabilă, desigur, mai ales după recentele extinderi din 2004 şi 2007 este discutabilă, dar la nivel european standardele condiționate de etapa evoluției joacă un rol semnificativ în determinarea principiilor şi mecanismelor funcționării administrației publice.

Concluzia cu care sunt de acord majoritatea cercetătorilor, este că administrația publică a statelor membre a UE a fost vizată de procese integraționiste, însă ele nu au fost schimbate.[13] SAE se formează treptat în baza interdependenței dintre administrațiile naționale şi a instituțiilor UE. Aceste relații se realizează atât pe verticală, cît şi pe orizontală, în cadrul administrațiilor naționale.

Forma de materializare a SAE este diversă şi include două componente. Primul component este cel normativ – *acquis communautaire* şi deciziile Curții Europene de Justiție, cel de-al doilea component este neoficial şi se re-

---

[13] *Caporaso, J., Cowles, M., Risse, T. (eds) Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change. - Ithaca, NY: Cornell University Press, 2001.*

feră la diversele ale relațiilor intra-europene (participarea administrației naționale în procesul decizional al UE, cooperarea între administrațiile naționale în contextual realizării politicii UE etc.)

Aspectul normativ al SAE

Rolul principal în constituirea SAE îi revine aşa-numitelor criterii *acquis communautaire.* Această noțiune este menționată în articolul B5 al Tratatului UE, însă nu este definit nici în articol, nici în tratat.[14]

O definiție completă a *acquis communautaire* este oferită în avizul Comisiei europene din 19 ianuarie 1972, unde ea se pronunță referitor la accesul Danemarcii, Irlandei, Marii Britanii şi a Norvegiei. Conform acestuia *acquis communautaire* este „considerând că devenind membru al comunității, Statele solicitante, acceptă, fără rezerve, tratatele şi finalitatea lor politică, deciziile de toată natura intervin după intrarea în vigoare a tratatelor şi a opțiunile luate în domeniul dezvoltării şi a fortificării comunității; considerând, în particular, că ordinea juridică stabilită prin tratatele constituante ale comunității se caracterizează esențial prin aplicabilitatea directă a tuturor din dispozițiile sale şi a tuturor actelor stabilite de către instituțiile comunitare, caracterul primar al dreptului comunitar asupra dispozițiilor naționale ce le contravin şi existența procedurilor permit asigurarea uniformității interpretării a dreptului comunitar, adeziunea la comunitate implică recunoaşterea caracterului obligatoriu a acestor reguli, iar respectarea lor este indispensabilă pentru garantarea eficacității şi unității dreptului comunitar".[15] *Acquis communautaire* sunt în evoluție constantă şi include principiile şi obiectivele politice din Tratatele europene, deciziile Curții de Justiție, actele adoptate în cadrul UE, pozițiile comune, declarațiile, convențiile semnate, rezoluțiile etc.

Fundamentul *acquis communautaire* în domeniul administrației publice sunt principiile formulate în cadrul Consiliilor de la Copenhaga şi Madrid. Criteriile de la Copenhaga din 1993 includ „atingerea stabilității instituțiilor ce garantează democrația, normele de drept, drepturile omului, şi respectul şi protecția minorităților."[16] Aceste principii referindu-se la administrația publică, ne sunt orientate exclusiv la ea, ci caracterizează în general viața publică din statele Uniunii Europene. Aceste criterii sunt numite „criterii democrati-

---

[14] *Treaty on European Union. // http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0001000001 (Extras pe 8 iulie 2007).*

[15] *Avis de la Commission européenne (Bruxelles, 19 janvier 1972)", dans Journal officiel des Communautés européennes (JOCE). 27.03.1972, n°L73, p.3. // http://www.ena.lu/europe/1969-1979-crises-relance/adhesion-danemark-irlande-norvege-royaume-uni-1972.htm (Extras pe 1 iulie 2007)*

[16] *European Council, Conclusions of the Presidency, Copenhage, June 1993, p.13.*

ce". Operaționalizarea acestor principii presupune existența unei administrații publice compatibile statului de drept şi social. În paralel sunt stipulate „capacitatea de a asuma obligațiile de adeziune, în particular de a subscrie obiectivelor uniunii politice, economice, şi monetare."[17]

În contextul negocierilor UE cu statele în proces de aderarea *acquis communautaire* s-a concretizat doar într-un singur capitol de negocieri (Capitolul 21), dar şi aici în contextul politicii regionale a UE. (a se vedea mai jos). O sursă importantă a *acquis communautaire* în domeniul administrației publice este **Curtea Supremă de Justiție.** Ea contribuie semnificativ la constituirea SAE şi la determinarea esenței unice a acesteia, inclusiv prin aprecierea practică a corespunderii comportamentelor şi practicilor administrative exigențelor europene. Deciziile sale servesc o sursă importantă a *acquis communautaire*.[18] Deciziile duc la constituirea unei jurisprudențe distincete, inclusiv în domeniul administrației publice, în pofida faptului că se bazează pe tradițiile şi normele constituționale ale statelor membre.

O altă formă a interpretării cerințelor ce decurg din SAE sunt Raporturile Comisiei Europene (anuale, pe țări). Aceste rapoarte sunt destinate statelor aflate în proces de aderare şi apreciază măsura în care ele îndeplinesc criteriile UE. Ele stabilesc anumite sarcini concrete pentru reformare administrației publice în statele candidate, dar recomandările sunt foarte vagi şi nu stipulează mecanisme de atingere a scopurilor.[19]

În această ordine de idei, standardele administrației publice europene se află într-un vacum juridic. Reglementările existente nu sunt suficiente şi nu asigură activitatea practică a statelor pretendente, chiar şi făcând abstracție de situația din alte domenii. În acest context există normele semioficiale ale UE referitor la administrația publică. Aceste norme sunt elaborate şi dezvoltate de către „Support for Improvement in Governance and Management in Central and Eastern European Countries" (SIGMA).

Aspectul neoficial al SAE

SIGMA este o inițiativă comună a OECD şi a UE creată în 1992 pentru a acorda suport în domeniul reformelor administrative a statelor în tranziție în special a statelor candidate. SIGMA îşi concentrează atenția asupra reformelor administrative, serviciul public, managementul finanțelor publice, politicilor publice etc. Suportul SIGMA se realizează prin evaluările reformei admi-

---

[17] *Ibidem.*

[18] *http://www.curia.europa.eu/*

[19] *Mayhew, A. Enlargement of the European Union: An Analysis of the Negotiations with the Central and Eastern European Candidate Countries. Sussex European Institute. Working Papers in Contemporary European Studies, 2000, No.39, p.11.*

nistrative şi a situaţiei administraţiei publice, prin organizarea training-urilor şi prin asistenţa nemijlocită a administraţiei naţionale.[20]

SIGMA joacă un rol important în eforturile UE de a edifica un SAE. Astfel Evaluările Anuale ale SIGMA reprezentau un suport pentru Rapoarturile Regulare Anuale a Comisiei Europene. Comisia Europeană poate solicita realizarea Raporturilor de Evaluare pentru anumite state sau pentru anumite domenii a administraţiei publice.[21]

În absenţa unui *acquis* voluminos legat de capitolul 21, Comisia acceptă criteriile pentru reforma administrativă dezvoltate de SIGMA pentru determinarea „capacităţii administrative”. Aceste criterii la general se referă la reforma administrativă în general şi în special accentuând constituirea unui serviciu public şi sistem judiciar profesional şi independent, dar fără a publica recomandările detaliate pentru forma guvernării sub-naţionale.

Sistematizând cele mai importante principii ale administraţiei publice vest-europene, SIGMA ajunge la concluzia că ele sunt următoarele:

- încrederea şi previzibilitatea (principiul certitudinii legale) – desfăşurarea responsabilităţilor conform legislaţiei în vigoare, respectarea principiului competenţei legale şi al principiul legal al proporţionalităţii; neîntârzierile în luarea deciziilor sau în finalizarea procedurilor administrative profesionalismul şi integritatea profesională în serviciul public (imparţialitatea şi independenţa profesională);
- deschiderea şi transparenţa – semnifică că administraţia publică este penetrabilă de lumea exterioară şi poate fi cercetată şi supravegheată;
- responsabilitatea – se referă la verificarea administraţiei publice. Un funcţionar public sau o autoritate administrativă trebuie să explice şi să justifice acţiunile sale.
- eficienţă şi efectivitate – eficienţa este o valoare managerială ce constă în menţinerea unei relaţii bune între resursele utilizate şi rezultatele atinse. Efectivitatea constă, în general, în asigurarea că performanţele administraţiei publice sunt reuşite în atingerea scopurilor şi rezolvarea setului de probleme conform legii.[22]

F.Cardona, considerând că principiile fundamentale ale administraţiei europene se grupează în cele patru categorii enunţate de către SIGMA, prioritatea acordându-se primei, le dezvoltă în următoarele principii:

---

[20] *http://www.sigmaweb.org/*

[21] *Relations with Candidate Countries and New Member States - Evaluation of Progress. // http://www.sigmaweb.org/document/63/0,3343,en_33638100_34612999_34906559_1_1_1_1,00.html (Extras pe 8 iulie 2007).*

[22] *European Principles for Public Administration. - Paris: OECD/SIGMA, 1999, SIGMA Papers, no.27, p.5.*

▪ "administrarea afacerilor publice prin o legislație clară şi exacta care să nu permită interpretări echivoce;

▪ administrația publică nu poate avea obligații şi drepturi extracontractuale;

▪ nedescriminare rasială, religioasă, politică, sexuală etc.;

▪ proporționalitate;

▪ satisfacerea aşteptărilor legitime ale cetățenilor;

▪ dreptul de a fi audiat şi cel la apărare în procesele administrative, precum şi la corectitudine procedurală;

▪ dreptul la o administrație publică eficientă, capabilă să aplice efectiv legislația UE;

▪ hotărîrile administrative trebuie motivate în mod public;

▪ supravegherea activității administrației publice şi dreptul de a ataca hotărârile administrative în instanța judecătorească;

▪ oportunitatea deciziilor şi acțiunilor administrației publice."[23]

O noțiune importantă pentru statele candidate în contextul procesului de aderare este noțiunea de „capacitate administrativă" cu care operează instituțiile europene. Această noțiune la fel este greu definibilă, în linii generale ea presupune potența de a-şi asuma capacitatea de membru prin împărtăşirea valorilor politice, economice, culturale etc. europene şi prin aplicarea *acquis communautaire* (dar şi, în perioada inițială, la coordonarea eficientă a procesului de negocieri).[24] În cazul existenței uneori foarte vagi cerințe față de administrația publică, statele candidate sunt puse într-o situație dificilă în realizarea reformei administrative.

SAE are şi o manifestare neformală. Pornind de la ideea că UE este cointeresată nu în comunitatea instituțiilor şi sistemelor administrative, ci în finalitatea activității acestora, acest aspect al dezvoltării SAE este important. El se realizează prin intermediul comunicării şi a schimbului de experiență cu scopul găsirii, prin eforturi comune, a unor procedee, modalități, mecanisme de guvernare şi administrare eficiente.

Una din manifestării cooperării şi unității europene în domeniul european este Rețeaua Europeană a Administrația Publică (European Public Administration Network – EUPAN) Vezi ce-i cu această structură europeană. Creată în 1988, ea reuneşte statele membre ale UE şi Comisia Europeană respon-

---

[23] *Cardona F. Servicii publice pentru un spațiu administrativ european. // Vocea Civică, 1999, Mai-Iunie, nr.24, p.8.*

[24] *Dimitrova A.L. Enlargement, Institution-Building and the EU's Administrative Capacity Requirement. // West European Politics, 2002, 25, 4, pp.171-190; Hughes, J., Sasse G., Gordon C. The Regional Deficit in Eastward Enlargement of the European Union: Top Down Policies and Bottom Up Reactions. ESRC „One Europe or Several?" Working Paper 29/01, Brighton: Sussex University. 2001.*

sabilă pentru serviciul public şi administraţia publică. Ea activează sub formă de întâlniri la nivel de miniştri şi în cadrul grupurilor de lucru a celor de experţi. Grupurile de lucru se structurează după domenii. Astfel există Grupul Managementului Resurselor Umane, Grupul Inovaţiilor în Serviciul Public, Grupul de Lucru E-Guvernarea, Grupul de Lucru al Reglementării Mai Bune şi Grupul de experţi al Directorilor al Instituţiilor de Învăţământ de Administraţie Publică. Activitatea EUPAN este ghidată de considerentul acordării suportului administraţiilor naţionale în dezvoltarea calităţii şi eficienţii întru beneficiul cetăţenilor şi asigurarea integrării şi colaborării europene.[25]

Grupul Inovaţiilor în Serviciul Public a elaborat şi a propus spre aplicare în UE o concepţie unică de apreciere a politicilor publice – Structura Comună a Evaluării (Common Assessment Framework (CAF).[26] CAF are drept obiective principale sesizarea caracteristicilor principale a organizării sectorului public, de aservi pentru managerii sectorului public în ameliorarea performanţelor organizaţiilor sale, de a fi „o punte de legătură" dintre diferitele modele a managementului calităţii şi de a facilita analiza comparată a performanţelor între organizaţiile din sectorul public.[27]

O instituţie ce se ocupă intens de elaborările teoretice şi practice a integrării europene sub aspectul administraţiei publice este Institutul European de Administraţiei Publică (European Institute of Public Administration (EIPA). EIPA este un centru european de studiere şi dezvoltare a administraţiei publice. Institutul realizează cursuri, seminare, training-uri, concomitent prestează şi servicii de consultare.[28]

Nivelele SAE

SAE nu este unul uniform, nivele sale – supra-naţional, naţional, regional şi local – sunt supuse europenizării în mod diferi şi particular. Primul nivel, cel supra-naţional, poate fi divizat în două subdiviziuni – unul general ce se referă la toată comunitatea şi altul particular care include doar instituţiile UE, ca structură supra-naţională. La nivelul supra-naţional, UE are o capacitate de impunere hotărâtoare. Omogenitatea instituţiilor administrative europene fiind asigurată. Subdiviziunea administrativă generală conţine reglementările general valabile atât pentru instituţiile comunitare, cât şi pentru cele ale statelor membre.

---

[25] *http://www.eupan.org/*
[26] *http://www.eipa.nl/CAF/CAFmenu.htm*
[27] *Cadre d'Auto-évaluation des Fonctions publiques. CAF 2002. Common Assessment Framework. CAF, 2002, p.3.*
[28] *http://www.eipa.eu/*

La nivel european, articolul 41 al „Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene”, adoptat la Nița în decembrie 2000, conține dreptul la o bună administrare.[29] Ea stipulează că orice cetățean se poate adresa cu chestiunile sale instituțiilor şi structurilor UE. Acest drept include dreptul fiecărei persoane de a se pronunța referitor la acțiunile administrației ce-l vizează, dreptul fiecărei persoane la accesul la documentele care-l vizează, cu respectarea intereselor confidențialității a secretului profesional sau de afaceri şi obligativitatea administrației de a prezenta argumentarea deciziei. Aceste reguli sunt completate cu dreptul oricărei persoane la compensare în cazul în care instituțiile sau funcționarii a adus daune şi dreptul de a scrie instituțiilor comunităților în orice limbă al tratatului şi de a primi răspuns în aceeaşi limbă.

„Codul European al Bunului Comportament Administrativ” a fost adoptat de către Parlamentul European în septembrie 2001 şi este un alt element al SAE. Acest act stabileşte modelul relației dintre instituțiile UE şi funcționarii săi, pe de o parte şi, pe de altă parte, cu publicul. Codul conține principiile bunului comportament administrativ – legalitate, absența discriminării, proporționalitatea, absența abuzării de putere, imparțialitate şi independență, obiectivitate, previzibilitate legitimă, consecutivitate şi consultare, dreptate, amabilitate etc. [30]

„Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene” şi „Codul European al Bunului Comportament Administrativ” se referă la instituțiile UE şi la personalul acestora şi nu la instituțiile statelor membre. Aceasta nu exclude ca, pe viitor, ele să fie aplicabile şi la nivel național.

La nivel național, în afară de principiile generale politico-administrative şi de acțiunile şi instituțiile impuse de circumstanşele practice ale integrării, nu există o manifestare puternică a SAE. Faptul că birocrația statelor membre au fost capabile să acomodeze europenizarea masivă a competențelor politice, în mare măsură păstrând propriile diferite structuri administrative, indică asupra limitelor integrării europene. Existența UE nu este un factor care ar constrânge la convergență administrativă. Armonizarea standardelor administrației publice nu presupune că instituțiile administrative trebuie să fie omogene în statele membre ale UE şi în statele candidate sau pretendente.

Un indice al deosebirilor naționale constă în diferitele abordări ale emergenței administrațiilor naționale la nivel european – a reprezentanților naționale la Bruxelles. Ele reprezintă mecanismul de comunicare dintre guvernele

---

[29] *Charter of fundamental rights of the European Union. // http://www.europarl.eu.int/charter/pdf/text_en.pdf (Extras pe 8 iunie 2007).*

[30] *The European Code of Good Administrative Behaviour. Office for official publications of the European communities, Luxembourg, 2002.*

naționale şi Bruxelles. Aceste structuri naționale în capitala UE funcționează în ambele direcții. Ele, ca agenții a guvernelor naționale, comunică Comisiei Europene situația din țările pe care le reprezintă, dar şi comunică voința şi deciziile instituțiilor comunitare guvernelor naționale. Dacă e să urmărim evoluția reprezentanțele guvernelor în Bruxelles în conexiune cu evoluția aderării statului la UE, atunci aceste structuri apar în baza structurilor de conlucrare sau observare instituite anterior aderării statului. Structura, forma, scopurile şi implicarea acestora în funcționarea Instituțiilor europene este diferit.[31]

Nivelul regional şi local este de competența suveranității statelor membre şi accentul UE în politica regională se referă la proces şi rezultat, nu la specific. În conformitate cu principiul subsidiarității nivelul regional şi local se află în competența statelor membre. Din acest considerent UE nu se implică în reglementare vădită sau cu caracter de recomandare a situației din administrația publică sub-națională. UE nu prevede explicit careva cerințe față de guvernele subnaționale. Acesta nu împiedică UE să aibă o politică regională activă, printr-un dialog direct cu regiunile (prin intermediul reprezentanților regiunilor la Comisia Europeană,) a programelor destinate regiunilor şi a fluxurilor financiare adresate acestora. Regionalismul este o piatră de temelie a UE. Dezvoltarea regiunilor, descentralizarea puterii de stat decurge din însăşi natura UE – primo, principiul subsidiarității este înscris în tratatul cadru al UE, secundo, democrația presupune o autonomie a colectivităților locale.

Din acest considerent Spațiul Administrativ European implică inevitabil şi nivelul subnațional, atât regional, cât şi local. La acest capitol formalul este şi mai dificil de-al depista decât în cazul nivelului administrației naționale. În general, nivelul subnațional implicit este supus unor exigențe, care decurg din principiile generale ale administrației publice europene. M.Brusis menționează că „observațiile Comisiei referitor la administrația publică regională indică că, pare-se, se dă preferință puterii regionale democratic alese, care dispun de importantă autonomie financiară şi juridică.”[32]

În domeniul sub-național nu există o unitate a modelelor existente în statele membre. La nivel general, deosebirea dintre statele federative şi cele unitare este semnificativă. În cadrul ultimului grup există şi diferite nivele de centralizare. În ultimul timp, pe continentul european, se observă o tendiță clară

---

[31] *Kassim H. The European Administration: Between Europeanisation and Domestication. // Hayward J., Menon A. (eds.) Governing Europe. - Oxford: Oxford University Press, 2003, pp.139-161*

[32] *Brusis M. Recreating the Regional in Central and Eastern Europe: An Analysis of Administrative Reforms in Six Countries. // Breska E., Brusis M. (eds.) Central and Eastern Europe on the Way to the European Union: Reforms of Regional Administration in Bulgaria, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland and Slovakia. – Munich: Centre for Applied Policy Research, 1999.*

de descentralizare, inclusiv în Marea Britanie, Finlanda, Italia, state care cu puțin timp în urmă erau centralizate.

Exigențele europene față de nivelul regional al administrației publice decurg, în mare parte, din politică regională a UE. În 1988 este reformată politica regională a UE şi au fost fixate 4 principii importante: concentrarea (concentrarea politicii asupra regiunilor care cel mai mult au nevoie de ajutor), colaborarea (implicarea în proces a autorităților sub-naționale), adiționalitatea (fondurile europene ca adiționale fondurilor naționale), programarea (coordonarea multianuală a proiectelor).[33]

La Consiliul European din Essen din decembrie 1994 problema cooperării regionale şi a integrării infrastructurale a fost introdusă în strategia de preaderare şi dezvoltarea regională a devenit unul din prioritățile programului PHARE. Începînd din 1997, UE sistematic se orientează spre administrația publică regională şi locală, în contextul extinderii spre est.

Unica referință la aspectele administrative ale integrării se face în capitolul 21 întitulat „Politica regională şi coordonarea instrumentelor structurale". Aceasta este necesar deoarece UE nu dispune de proprii instituții la nivel regional (dar şi național şi local) pentru realizarea politicii sale.

Capitolul 21 al *acquis* se referă mai mult la procedură şi nu la forma instituțională. El cere de la statul membru de a avea „cadrul legal respectiv" care ar lua în considerație implementarea anumitor condiții, acceptarea organizării teritoriale bazate pe clasificarea NUTS, demonstrarea „capacității programatice" ce include planul dezvoltării, procedurile pentru programarea multianuală, principiul conlucrării care presupune implicarea administrațiie regionale, a actorilor sociali şi economici în managementul capitalului structural şi a evaluării planului de dezvoltare; demonstrarea „capacității administrative" (definită în acest context ca determinarea clară a scopurilor şi obligațiunilor tuturor organizațiilor şi instituțiilor implicate în pregătirea şi implementarea a Capitalului Structural şi a Capitalului Coeziunii şi cooperarea interministerială eficientă) şi „managementul financiar şi bugetar" (controlul condițiilor şi informațiilor referitor la capacitatea co-finanțării şi a nivelului cheltuielilor publice sau a echivalentului acestuia pentru acțiunea structurală). Marea majoritate a conținutului Capitolului 21 este inspirată din reglementarea fondurilor structurale, care nu necesită transpunerea în legislația națională. Conținu-

[33] *Allen D. Cohesion and the Structural Funds. Transfers and Trade-Offs. // Wallace H., Wallace W. (eds.) Policy-Making in the European Union. - Oxford: Oxford University Press, 2000, p.254.*

tul juridic slab şi limbajul vag utilizat în Capitolul 21 reflectă faptul că aceasta nu ține de competența UE.[34]

Repartizarea finanțării din partea UE, în special a fondurilor structurale, aspect important pentru statele slab dezvoltate, se realizează în conformitate cu sistemul NUTS (acronim francez „Nomenclature des Unites Territoriaux Statistiques" (Nomenclatura Unităților Teritoriale pentru Statistică) şi se bazează pe calculele statistice teritoriale. În baza analizei experienței integrării europene, specialiştii au ajuns la concluzia că este mai optimal şi eficient aducerea structurilor teritoriale-administrative în conformitate cu sistemele de măsură a sistemului NUTS.[35]

Acceptarea sistemului de clasificare statistică NUTS este o condiție a pre-aderării, cu toate că Comisia Europeană nu insistă deschis asupra acestui fapt. Sistemul NUTS separă unitățile teritoriale în 5 categorii (categoria I fiind superioară) interdependente, pentru a crea o structură unică şi coerentă de distribuție teritorială.

Delimitarea unităților NUTS din punctul de vedere al UE se realizează în baza criteriului de număr al locuitorilor din regiunea respectivă. Astfel pentru unitățile NUTS de nivelul I se stabilesc cifrele de min. 3 mln. – max. 7 mln. locuitori, pentru cele de nivelul II – min. 800 000 – max. 3 mln., pentru cele de nivelul III – min. 150 000 – max. 800 000. Statele membre pot decide de a diviza unitățile NUTS de nivelul II în unu sau două subnivele (respectiv unitățile NUTS de nivelul IV şi V).

Statele au dreptul de a manevra în limitele stabilite de UE. În crearea sistemului NUTS, guvernele naționale pot utiliza diferite criterii care duc la crearea regiunilor normative şi/sau analitice. Regiunile normative sunt create în delimitării administrative. Sistemul NUTS a şi fost creat în baza delimitării teritorial-administrative a statelor membre (în 1988). Regiunile analitice (sau funcționale) se crează reeşind din criteriile geografice sau social-economice. Dacă pentru un nivel al clasificării NUTS nu există unitățile administrative de mărimea corespunzătoare, atunci nivelul se constituie prin agregarea numărului necesar de unități administrative vecine mai mici. Unitățile rezultate din agrgare sunt „unități neadministrative".[36]

---

[34] *Kungla T. Europeanization of territorial structures in Central and Eastern European countries. - Tartu, EuroCollege, 2002, p.19.*

[35] *Хорват Т.М Направления и различия изменений на местах. // Хорват Т.М. (ред.) Децентрализация: Эксперименты и реформы. - Будапешт: ПРМСКХ/ИОО, 2000, p.52.*

[36] *Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS). // http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Regulation&an_doc=2003&nu_doc=1059 (Extras pe 22 iunie 2007)*

Unitățile NUTS de nivelul II sunt principalul instrument în formularea şi implimentarea politicii regionale. Ele asigură nu doar informația statistică şi analiza pentru planificarea dezvoltării regionale, dar şi nivelul administrativ unde fondurile structurale sunt gestionate.[37]

Nivelului local al administrației publice atrage cea mai puțină atenție în cadrul aspectului oficial al SAE. Practic la administrația publică locală se aplică aceleaşi principii generale a administrației publice. Aceasta nu semnifică o neglijare a puterilor locale în contextul UE şi în cel al procesului aderării. În Rapoartele Comisiei Europene se evaluează şi administrația publică locală. Noțiunea de capacitate administrativă şi principiile evocate de SIGMA au consecințe importante față de administrația publică locală (descentralizarea şi autonomia locală etc.).

Întro oarecare măsură, posibil, UE ignoră în acțiunile sale administrația publică din considerentul desfăşurării unei activități intense de către Consiliul Europei şi existența „Cartei Europene: Exercițiul autonom al puterii locale", cît şi a Congresului Puterilor Locale şi Regionale din Europa.

În UE nu există cerințe unice oficiale față de serviciul public. Unica excepție o constituie cerința UE de existență a unor servicii publice profesionale. Serviciul public profesional, deci performant, capabil să interiorizeze normele UE, să aplice principiile şi să realizeze „capacitatea administrativă". Pentru a avea un „serviciu public modern, constituțional în democrație" SIGMA 27 enumeră următoarele condiții: „separarea între sfera publică şi sfera privată; separarea între politică şi administrație; dezvoltarea responsabilității individuale a funcționarilor publici prin procese decizionale comune; protecția muncii, stabilitate, nivel de plată, drepturi şi atribuții bine definite pentru funcționarii publici; recrutarea şi promovarea bazate pe merit."[38]

În mare parte europenizarea serviciului public se realizează exclusiv prin intermediul metodelor neoficiale.[39] În Europa Occidentală există cinci tipuri de sisteme a serviciului public: sud-european – birocrația are un statut jos, este răspândit patronajul, posibilitatea unei intervenții naționale extensive în puterea locale; scandinav – un serviciu public profesional, nepolitizat, birocrația are un statua înalt, o intervenție mai redusă a guvernului național în puterea regională, un serviciu public segmentat; german – un status înalt al funcționarilor publici, funcționarii publici cu studii juridice, un serviciu public

---

[37] *Horváth G. Regional Effects of the Transition in Central and Eastern Europe. // Hajdú Z. (ed.) Regional Processes and Spatial Structures in Hungary in the1990s. - Pécs: Centre for Regional Studies, 1999.*

[38] *European Principles for Public Administration. - Paris: OECD/SIGMA, 1999, SIGMA Papers, no.27., p.21.*

[39] *Bossaert D., Demmke C., Nomden K. Civil Services in the Europe of Fifteen. Trends and New Developments. - Maastricht: European Institute of Public Administration, 2001*

segmentat, nivelele superioare ale serviciului public sunt fac politică, un control federal limitat asupra guvernului subnațional; britanic şi irlandez – serviciul public superior mai puțin politizat, un status înalt, ne segmentat; francez – un status înalt al funcționarilor publici, nivelul superior este politizat, segmentat conform *Grand Corps*.[40]

Concluzii

Aşadar, SAE se referă nu atât la o paradigmă sau la un model administrativ unic pentru tot spațiul european, ci la acele elemente ale sistemului administrativ care asigură buna funcționare a UE. Mecanismele care asigură afirmarea şi evoluția SAE până la moment au dus la cristalizarea anumitor standarde ale administrației publice. Totuşi, din acest punct de vedere, SAE se bazează mai mult pe evoluția firească a relațiilor administrative din spațiul european, decât pe o intervenție promtă şi certă a instituțiilor europene în structurarea şi modelarea spațiului administrativ al statelor membre. Codificarea, adică transformare în legi şi reguli comunitare, a practicilor, dizainului instituțional, al altor elemente ale administrației publice are loc treptat, anume în baza evoluției relațiilor dintre actorii din cadrul UE. Accentul se pune pe funcționalitate, nu pe structură. Situația din SAE este dictată de câteva considerente şi, în primul rând, de funcționarea bună a UE. Pentru aceasta este necesar existența unor sisteme administrative eficiente şi nu contează alte aspecte ale acesteia.

Europenizarea spațiului administrativ mai mult are loc prin intermediul cooperării administrative, decât prin intermediul legislației comunitare. Şi aici se evidențiază relația directă dintre evoluția UE ca instituție şi administrația publică a acesteia. Unificarea administrativă trebuie precedată sau este posterioară unificării instituționale şi spirituale a UE. În perioada prezentă a evoluției SAE[41] se manifestă în principal prin intermediul principiilor puse la baza administrației publice.

Administrațiile publice naționale, în special, în statele cu vechi tradiții democratice şi-au constituit deja principiile fundamentale şi forma. Administrația nivelului european este în proces de formare. Aceasta necesită o conceptualizare a administrației publice general europene. Administrația publică a UE, manifestându-se prin particularități şi tradiții proprii se constituie în baza celor naționale, însă le depăşeşte şi se deosebeşte de ele.

---

[40] *Page E. C. Administering Europe. // Hayward J., Page E.C. (eds.) Governing the New Europe. - Cambridge: Polity Press, 1995, pp.257-285.*

[41] *Caracterul evolutiv al SAE este important pentru Republica Moldova din perspectiva integrării acesteia. Acest fapt duce la înțelegerea corectă a perspectivelor integrării.*

SAE trebuie privit şi înțeles, înainte de toate, ca un spațiu administrativ al sistemului politic european, care asigură funcționarea UE şi nu ca un spațiu administrativ al unui stat sau nu ca o expresie a unificării, forțate sau benevole, a administrațiilor statelor membre a UE. Acestea se unifică în măsura în care este necesar pentru ca statul să se poată adapta la existența în cadrul UE. Pentru aceasta nu este necesar de a schimba radical sistemul administrativ.

Pentru Republica Moldova, europenizarea administrației publice nu are un conținut exact şi concret. Aceasta presupune utilizarea în administrația publică a principiilor democratice şi a considerentelor de eficiență. Pentru Republica Moldova europenizarea semnifică nu altceva decât modernizarea administrației publice, depăşirea rămăşițelor sistemului administrativ sovietic, edificarea sistemului administrativ propriu regimului democratic. Administrația publică nu trebuie privită ca un actor principal al sistemului politic şi al integrării europene. Ea reprezintă un sub-sistem autonom, dar dependent de politic şi nu este decât un mijloc de realizare a scopurilor, inclusiv şi a integrării europene.

Bibliografie:

A New Space for Public Administrations and Services of General Interest in an Enlarged Union. Study intended for the Ministers responsible for Public Administration of the Member States of the European Union. – Luxembourg, 8 June 2005.

Allen D. Cohesion and the Structural Funds. Transfers and Trade-Offs. // Wallace H., Wallace W. (eds.) Policy-Making in the European Union. – Oxford: Oxford University Press, 2000, pp.243-265.

Asso M., Limongelli F., Pennella G., Russo V. European Constitution and Administrative Reform: The Italian Case. (http://www.caimed.org/_newsletter/European%20Constitution%20and%20administrative%20reform_the%20case%20of%20Italy.pdf - Centre for Administrative Innovation in the Euro-Mediterranean Region" (Extras pe 27 iunie 2007).

Avis de la Commission européenne (Bruxelles, 19 janvier 1972)", dans Journal officiel des Communautés européennes (JOCE). 27.03.1972, n°L73, p.3. // http://www.ena.lu/europe/1969-1979-crises-relance/adhesion-danemark-irlande-norvege-royaume-uni-1972.htm (Extras pe 1 iulie 2007).

Börzel T. Europeanization: How the European Union Interacts with its Member States. // Bulmer S., Lequesne Ch. (eds.), The Member States of the European Union. - Oxford: Oxford University Press, 2005.

Bossaert D., Demmke C., Nomden K. Civil Services in the Europe of Fifteen. Trends and New Developments. - Maastricht: European Institute of Public Administration, 2001.
Brusis M. Recreating the Regional in Central and Eastern Europe: An Analysis of Administrative Reforms in Six Countries. // Breska E., Brusis M. (eds.) Central and Eastern Europe on the Way to the European Union: Reforms of Regional Administration in Bulgaria, the Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland and Slovakia. – Munich: Centre for Applied Policy Research, 1999.
Cadre d'Auto-évaluation des Fonctions publiques. CAF 2002. Common Assessment Framework. CAF, 2002.
Caporaso, J., Cowles, M., Risse, T. (eds) Transforming Europe. Europeanization and Domestic Changeю - Ithaca, NY: Cornell University Press. 2001.
Cardona F. Servicii publice pentru un spațiu administrativ european. // Vocea Civică, 1999, Mai-Iunie, nr.24.
Charter of fundamental rights of the European Union. // http://www.europarl.eu.int/charter/pdf/text_en.pdf (Extras pe 8 iunie 2007).
Dimitrova A.L. Enlargement, Institution-Building and the EU's Administrative Capacity Requirement. // West European Politics, 2002, 25, 4, pp.171-190.
Hughes J., Sasse G., Gordon C. The Regional Deficit in Eastward Enlargement of the European Union: Top Down Policies and Bottom Up Reactions. ESRC „One Europe or Several?" Working Paper 29/01. – Brighton: Sussex University, 2001.
European Council, Conclusions of the Presidency. - Copenhage, June 1993.
European Principles for Public Administration. - Paris: OECD/SIGMA, 1999, SIGMA Papers, #27.
Featherstone K., Radaelli C. (Eds.), The Politics of Europeanization. – Oxford: Oxford University Press, 2003.
Horváth, G. Regional Effects of the Transition in Central and Eastern Europe. // Hajdú Z. (ed.) Regional Processes and Spatial Structures in Hungary in the 1990s. - Pécs: Centre for Regional Studies, 1999.
Kassim H. The European Administration: Between Europeanisation and Domestication. // Hayward J., Menon A. (eds.) Governing Europe. – Oxford: Oxford University Press, 2003, pp.139-161.
Kungla T. Europeanization of territorial structures in Central and Eastern European countries. - Tartu, EuroCollege, 2002.

Mayhew A. Enlargement of the European Union: An Analysis of the Negotiations with the Central and Eastern European Candidate Countries. Sussex European Institute. Working Papers in Contemporary European Studies, 2000, #39.
O'Dwyer C. Reforming Regional Governance in East Central Europe: Europeanization or Domestic Politics as Usual? // East European Politics and Societies, 2006, vol.20, #2.
Olsen J. Towards a European Administrative Space? ARENA Working Papers WP 02/26.
Osoianu I. Raport de evaluare a implementării Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova (februarie 2005 – mai 2006). Compartiment: reforma administrației publice. - Chişinău, 2006.
Page E. C. Administering Europe. // Hayward J., Page E.C. (eds.) Governing the New Europe. - Cambridge: Polity Press, 1995, pp.257-285.
Pentru statele membre ale UE europenizarea administrației publice semnifică, în primul rând, crearea structurilor care ar asigura relațiile dintre nivelul european al puterii şi cel național şi schimbările dictate de legislația comunitară.
Pollitt C. Clarifying convergence. Striking similarities and durable differences in public management reform. // Public Management Review, 2002, 4, #1, pp.471-492.
Regulation (EC) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS). // http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Regulation&an_doc=2003&nu_doc=1059 (Extras pe 22 iunie 2007)
Relations with Candidate Countries and New Member States - Evaluation of Progress. // http://www.sigmaweb.org/document/63/0,3343,en_33638100_34612999_34906559_1_1_1_1,00.html (Extras pe 8 iulie 2007).
The European Code of Good Administrative Behaviour. Office for official publications of the European communities. - Luxembourg, 2002.
Treaty on European Union. // http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0001000001 (Extras pe 8 iulie 2007).
Хорват Т.М Направления и различия изиенений на местах. // Хорват Т.М. (ред.) Децентрализация: Эксперименты и реформы. – Будапешт: ПРМСКХ/ИОО, 2000, pp.19-68.
http://www.curia.europa.eu/ – Curtea Europeană de Justiție.

http://www.eipa.eu/ – Institutul European de Administrație Publică
http://www.eupan.org/ – Rețeaua Europeană a Administrației Publice (European Public Administration Network)
http://www.europarl.eu.int/ – Parlamentul European.
http://www.sigmaweb.org/ – SIGMA.

Prezentat la redacție
la 5 septembrie 2007

EUROPENIZAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE CENTRALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA[42]

Sergiu PALIHOVICI
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică
Competitor

The administrative reform was not introduced immediately in reformist's order of the day. The beginning of 1990 was dedicated to the reforming and building democratic political institutions of parliamentary democracy. Some institutions formed at once were security structures and these of bureaucratic planning. At the start states undergoing the period of transition adopt a vague legal frame ensuring democratization at the local level. Radical reforms take place later, after dismantling of the communist regime and awareness of the fact that administrative system inherited after this regime is a serious hindrance for an effective functioning of democratic state.

Central public administration in the most part of the East-European states was not subject to reforms. Thus, in the public administration evolution discrepancy emerges - on the one hand an intensive reform takes place at the local and regional levels, on the other hand, at the level of central administration a total standstill is registered.

The Europeanization of central public administration has several aspects. The first one is reduced to the capacity of government and special central agencies to put into practice reforms which are necessary to European

[42] *Recenzent – doctor în ştiințe politice Alina MOROZAN*

integration. It presupposes an effective approach due to government's professionalism. The second aspect is related to the requirements for democratic governing and transparency. At the same time these two aspects are interfused. The third aspect presupposes government's capacity to be included in the system of European power through forming structures that ensure its continuation and its relations with European ones.

Căderea regimului totalitar sovietic pune statele Europei Centrale şi de Est în diferite condiții din punctul de vedere al administrației publice. Aceste condiții diferențiate, alături de alți factori determină caracterul şi realizarea reformei administrației publice. Statele din lagărul socialist aveau statalitate, respective reforma administrativă presupunea doar transformarea, chiar şi radicală a sistemului administrativ. Republicile URSS, inclusiv şi Republica Moldova, se afla în situație diferită. Pe parcursul regimului comunist neavând statalitate, Republica Moldova alături de Ucraina, republice pribaltice sunt nevoite ca reforma administrației publice să conțină două aspecte semnificative – crearea autorităților publice şi reformarea acestora. Desigur crearea structurii statale nu s-a realizat în absența oricăror instituții politice şi administrative. Structurile fostelor republici sovietice socialiste reprezentau un schelet care trebuia acomodat la noile realități. Aici problema mai mult a constat în starea de spirit a funcționarilor publici şi politicienilor nevoiți să activeze în condițiile de actori independenți.

Reforma administrativă nu a fost plasată în mod imediat în ordinea de zi a reformatorilor. Începutul anilor 1990 a fost consacrat reformării şi edificării instituțiilor politice democratice, a democrației parlamentare. Unicile instituții care au fost reformate imediat au fost structurile de securitate şi planificarea biurocratică.[43] La etapa inițială statele aflate în tranziție ca Ungaria, Polonia, Cehoslovacia adoptă doar un cadru legal vag ce asigură o democratizarea la nivel local. Reformele radicale vor fi realizate mai tîrziu după demontarea regimului comunist şi conştientizarea faptului că sistemul administrativ moştenit de la regimul comunist reprezintă o piedică serioasă în funcționarea eficientă a statului democratic.

Administrația publică centrală în majoritatea statelor est-europene nu au fost supuse reformelor. Astfel apare o discrepanță în evoluția administrației publice – pe de o parte are loc o reformă intensă la nivel regional şi local, pe de alta o acalmie aproape totală la nivelul administrației centrale.

Europenizarea administrației publice centrale are câteva aspecte. Primul se reduce la capacitatea Guvernului şi a organelor centrale de specialitate de a

[43] *În Republica Moldova relativ târziu are loc reformarea Ministrului Securității Naționale. În 1999 acesta este transformat în Serviciul de Informații şi Securitate.*

realiza reformele necesare integrării europene. Aceasta presupune eficiență prin profesionalismul său (lupta contra corupției etc.). Cel de-al doilea aspect se referă la exigențele față de o guvernare democratică şi transparența. Primele două aspecte se contopesc totuşi. Cel de al treilea aspect presupune capacitatea proprie a guvernului de a se încadra în sistemul puterii europene, prin crearea structurilor ce ar asigura continuitatea acesteia şi relațiile sale cu structurile europene.

Raționalizarea organizării guvernului central şi recomandări concrete de politici pentru implementare în acest sens sunt destul de incontestabile în literatura privind reforma administrativă. Aceste măsuri includ câteva importante transformări: criteriul funcțional, nu structural de organizare a guvernului, trecerea de la preocuparea guvernului referitor la activitatea de producție la exercitarea funcțiilor regulatorii, trecerea de la dominarea birocrației la rolul important al ministerelor în elaborarea politicii guvernului, combaterea difuziunii puterii executive (şi legislative), reducerea numărului structurilor birocratice care controlează sau inspectează activitatea antreprenorială, separarea clară a prerogativelor autorităților locale şi centrale.[44]

Conotațiile europene a reforma administrației publice centrale

În Republica Moldova Guvernul funcționează în baza Legii nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern,[45] care este modificată cu ocazia formării noilor guverne. Chiar şi ampla reformă recentă a administrației publice centrale nu a dus la adoptarea unei noi legi, ci doar la modificarea celei din perioada sovietică.

Reforma administrației centrale de la Declarația de Independență era centrată pe reorganizare pentru micşorarea numărului ministerelor prin comasare sau majorarea numărului acestora prin divizare. În Perioada 1991-2005 au avut loc 23 de modificări a art.24 al Legii Republicii Moldova cu privire la Guvern, respectivul fiind cel mai modificat articol din lege. Reorganizarea în acest sens al guvernului este dictată în mare parte de considerente politice, cele de creare de noi ministere pornind de la necesitatea împărțirii posturilor nu este cel mai puțin pronunțat. Elita politică nu conştientizează necesitatea reformării ample a administrației publice centrale. Poziția prim-ministrului I.Sturza este concludentă pentru a caracteriza atitudinea elitei față de reforma administrației publice centrale. În decembrie 1998, după alegerile parlamentare, I.Sturza declara că „în actuala situație de criza, conducerea republicii trebuie sa se gândească în primul rând la măsurile în vederea depăşirii crizei.

---

[44] *Sundakov A. The Machinery of Government and Economic Policy in Ukraine. // Tanzi V. (Ed.) Ukraine in Transition. - Washington: IMF Publications, 1998.*

[45] *Vestile Sovietului Suprem si ale Guvernului R.S.S. Moldova, 1990, nr.8.*

Acum nu este momentul cel mai potrivit pentru a realiza o astfel de reformă. Pentru aceasta e nevoie şi de bani, nemaivorbind de faptul ca în etapa iniţiala apare pericolul de a scăpa de sub control conducerea ţarii, ceea ce nu ar fi deloc de dorit în această perioadă complicată."[46] El declara acestea ca un răspuns la iniţiativa fracţiunii Partidului Renaşterii şi Concilierii din Moldova (PRCM) de a micşora numărul de ministere de la 17 la 10. Unul din argumentele principale era economia de mijloace rezultată din această reformă. În realitate, exista motivaţia politică care se reducea la exploatarea ideei micşorării cheltuielelor destinate administraţiei publice centrale.

Organizarea sectorială a fost una din moştenirile de bază a sistemului administrativ sovietic. Organizarea sectorială a guvernului presupune existenţa unui număr mai mare de structuri administrative centrale decât organizarea funcţională. La fel centralizarea excesivă în cadrul guvernului şi în cadrul sistemului administrativ, relaţia directă dintre ministere şi sectorul economic au fost principalele probleme cu care s-a confruntat administraţia tuturor statelor ex-comuniste. Aceste probleme au fost rezolvate în mod diferit. Statele ex-socialiste au reuşit relativ rapid să depăşească această stare de lucruri, cele post-sovietice cu greu au putut realiza modernizarea administraţiei publice în acest sens.

Republica Moldova a reuşit relativ uşor de a depăşi problemele legate de structurarea sectorială a ministerelor şi a altor structuri administrative centrale. Aceasta din cauza că în Republica moldova nu au existat companii industriale, agricole şi agroindustriale, iar cele existente degradează repede sau sunt privatizate. Cu unele rezerve doar Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare poate fi calificat ca sectorial.

În aprilie 2005 Parlamentul a iniţiat o revizuire esenţială a structurii Guvernului şi a autorităţilor din subordinea Guvernului prin comasare, trecere ca direcţii de specialitate în cadrul ministerelor sau transformare în birouri, agenţii, centre sau servicii guvernamentale. În prima jumătate a anului 2005 reforma s-a limitat la modificarea denumirii autorităţilor centrale, comasarea în cadrul ministerelor a mai multor departamente independente şi reducerea numărului de personal.[47]

În 2006 este creat un nou minister, Ministerului Administraţiei Publice Locale (MAPL).[48] Această problemă a fost amplu dezbătută de societate, în

---

[46] *Ion Sturza considera ca este prematur sa se procedeze la reforma administratiei publice centrale. // www.azi.md*

[47] *Prohniţchi V., Boţan I., Oprunenco A. et al. EUROMONITOR. Planul de Acţiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova: Evaluarea progresului în 2005, februarie 2006, nr.1, p.31.*

[48] *Legea nr.25-XVI din 16 februarie 2006 pentru modificarea şi completarea articolului 24 din Legea nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.66-69.*

special de partidele politice. Nu a existat un suport larg din partea partidelor politice a acestei acțiuni. Din contra, legea a fost votată doar de PCRM şi de deputații independenți. Opoziția a contestat crearea unui asemenea minister şi a a considerat că el este constituit din considerente politice, va fi o instituție de control asupra autorităților locale, inclusiv pentru realizarea alegerilor locale din 2007 şi va stopa dezvoltarea autonomiei locale.[49] Gh.Susarenco, deputat al Partidului Popular Crestin Democrat, a calificat drept anormală situația in care „deputaților li se propune să voteze pentru crearea unui minister, dar nu li se spune care vor fi competențele lui concrete". Tot el a declarat că „nu este evaluat nici impactul activității acestui minister asupra autonomiei locale". Respectiv există, din nou, o reformare a administrației publice fără o argumentare şi o expertiză solidă.[50] Ulterior grupul parlamentar al Partidului Social-Liberal a sesizat Curtea Constitutionala în privinta neconstituționalității înființării Ministerului Administrației Publice Locale. Social-liberalii susțineau ca prin crearea instituției a fost încălcat principiul autonomiei locale, consfințit in articolul 109 din Constituție.[51]

Ministerul Administrației Publice Locale a preluat funcțiile ce țin de domeniul dezvoltării regionale şi administrației publice locale de la Agenția pentru Dezvoltare Regională, iar aceasta se reorganizează în Agenția Construcții şi Dezvoltare a Teritoriului.[52] În competențele lui intră monitorizarea aplicării prevederilor cuprinse în programele de consolidare şi fortificare a administrației publice locale şi asigurarea realizării strategiilor şi programelor în domeniul său de activitate.[53] Dacă e să comparăm atribuțiile MAPL cu cele ale Ministerului Administrației şi Internelor din România[54] ele nu diferă mult. Atribuțiile MAPL sunt adecvate statului democratic, însă totul contează în modul de realizare a acestor atribuții şi de comportamentul puterii de stat şi a funcționarilor respectivi. În situația unor deficiențe de democrație şi de corectitudine a puterii ministerul, de facto, poate fi ceea asupra ce atenționa opoziția. Totuşi, până în prezent nu au existat scandaluri legate de activitatea MAPL.

---

[49] *Parlamentul a adoptat legea privind inființarea Ministerului Administratiei Publice Locale. // www.azi.md*

[50] *Parlamentarii nu au convenit asupra inființării Ministerului Administratiei Publice Locale. // www.azi.md*

[51] *Deputații PSL contesta constitutionalitatea înființării Ministerului Administratiei Publice Locale. // www.azi.md*

[52] *Hotărîre privind acțiunile de reorganizare a unor organe centrale de specialitate ale administrației publice nr.529 din 17 mai 2006. // Monitorul Oficial nr.79-82/572 din 26 mai 2006.*

[53] *Regulamentul Ministerului Administrației Publice locale. // www.mapl.gov.md (Extras pe 10 iulie 2007).*

[54] *Vezi: http://www.mai.gov.ro/*

Tot prin intermediul legii din februarie 2006 se lichidează Biroului Național de Migrațiune, ale carui functii se împart Ministerului Economiei şi Comerțului si Ministerului Afacerilor Interne. Aceasta este o reformă inadecvată pentru un stat care exportă forță de muncă. Reforma administrativă a condiționat unele efecte negative în domeniul reglementării migrației de muncă.[55]

În noiembrie 2004 la inițiativa preşedintelui Republicii Moldova V.Voronin se reorganizează **Cancelaria de Stat a Republicii Moldova** în Aparatul Guvernului. Se considera că Cancelaria de Stat cu 164 de angajați dubla funcțiile ministerelor. În rezultatul reorganizării şi reducerii personalului se economisea circa 1 mln. lei.[56] Ca rezultat, spre deosebire de Cancelaria de Stat care conlucra cu Prim-ministrul, prim-viceprim-ministrul, viceprim-miniştrii si miniştri, Aparatul guvernului este orientat, în special, spre asigurarea activității Prim-ministrului. Din cei 12 consilieri prezenți în Aparatului Guvernului 10 sunt consilieri ai Prim-ministrului.[57] Modelul respectiv este prezent în Slovenia, Polonia, Slovacia si Ungaria.

Unul din neajunsurile reformei administrației publice centrale din 2005 este inexistența unei legături dintre aceasta şi PAUERM. Este necesar creare unităților de planificare strategică în cadrul Guvernului. Din perspectiva transparenței există prea puține unități de PR în cadrul ministerelor şi a structurilor din subordinea Guvernului.[58]

În Republica Moldova pînă în prezent nu s-a realizat o delimitare dintre funcțiile politice şi cele administrative. Acest lucru nu prevede nici reforma radicală a administrației publice inițiate în 2005. În statele uniunii europene, la nivelul există miniştri, vice-miniştri şi consilieri care sunt persoane politice. Ele sunt angajate şi activează conform Codului muncii. Aceste persoane sunt obligate să părăsească postul odată cu demisionarea cabinetului. Secretarul de stat existent în fiece minister este şeful aparatului ministerului şi este o funcție administrativă nelegată de Cabinet şi de stabilitatea acestuia. Secretarul de stat îndeplineşte scopurile stabilite de conducerea politică a ministerului.

Managementul afacerilor europene

Managementul afacerilor europene este actul atât pentru statele aflate în proces de aderare, cît şi pentru statele membre ale UE. Acest mecanism nu se

---

55 Мошняга В. Регулирование трудовой миграции в Республике Молдова: основные этапы и их специфика. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.1 (XXXVI), 2007, pp.43-47.

56 Cancelaria de stat va fi reorganizata in aparatul Guvernului. // www.azi.md

57 http://gov.md (Extras pe 3 iulie 2007).

58 Osoianu I. Consolidarea capacității administrative pentru implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. – Chişinău, 2006, pp.28-29.

creează odată cu acceptarea țării în calitate de membru al UE. M.Burch şi S.Bulmer în studiul consacrat adaptării Marii Britanii la UE stabilesc că majoritatea schimbărilor radicale au avut loc în 1960-1961, cu mult timp înainte de aderarea țării la UE. Integrarea reală a Marii Britanii în UE la nivel național a presupus o adaptare momentană a structurilor şi procedurilor care au fost dezvoltate în procesul negocierilor la necesitățile mai ample ale calității de membru, fără schimbări instituționale radicale.[59]

Experiența statelor, inclusiv a celor est-europene, în managementul afacerilor europene denotă două căi posibile de realizare a acestei activități sub aspect instituțional – modelul centralizat şi cel descentralizat.[60] Primul model presupune faptul că organizarea şi coordonarea negocierilor inter-sectoriale şi armonizarea în cadrul statului membru sau în cadrul managementului negocierilor cu UE se realizează la toate nivelele de către o instituție unică, independentă sau subordonată direct Prim-ministrului şi care garantează congruența în lucrul ministerelor.

Modelul descentralizat al coordonării afacerilor UE se bazează pe principiul autonomiei ministerelor şi absența oricărui departament guvernamental central ca o instituției unică a coordonării inter-sectoriale în elaborarea pozițiilor naționale comune în negocierile cu UE. În modelul descentralizat fiecare minister este responsabil de coordonare în domeniul său.

În aspect practic varietatea modelelor poate fi plasat pe continiumul de la rol primordial în afacerile europene a unei instituții guvernamentale la cea de o autonomie relativă sau completă a ministerilor în gestionarea problemelor europene. Republica Moldova adoptă un model relativ descentralizat de coordonare a procesului de integrare europeană.[61]

În Estonia, în perioada inițială de integrare europeană (1995-1997) de problemele europene se ocupa ministrul fără portofoliu – Ministrul Afacerilor Europene. Din cauza ineficienții datorată poziției acestuia şi a autorității scăzute care nu permitea asigurarea unui proces de integrare eficient şi coerent este anulat. Ulterior competențele europene au fost preluate de către Prim-Ministru.

---

[59] *Bulmer S., Burch M. Organizing for Europe: Whitehall, the British State and European Union' // Public Administration, 1998, Vol.76, No.4, pp.601-628.*

[60] *Pentru statele federative există un al treilea model cel federativ de management al afacerilor europene, determinat de particularitățile rolului centrului federal şi a puterii regionale. În cazul Republicii moldova este necesarde a ține cont şi de acest model al managementului afacerilor europene din perspectiva posibilii federalizări. Federalizarea ar schimba esențial acest aspect al europenizării, inclusiv prin semnificațiile politice ale procesului federalizării.*

[61] *Raport de evaluare a implementării Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Moldova (februarie 2005 – mai 2006). Compartiment: reforma administrației publice. - Chişinău, 2006, p.14.*

Principalele instituții de stat care pregătesc şi coordonează integrarea europeană a Estoniei au fost create în 1996. Acestea sunt Comitetul Miniştrilor, Oficiul Integrării Europene şi Consiliul Funcționarilor Publici Superior. Instituția principală în coordonarea negocierilor de integrare este Ministerul Afacerilor Externe. Funcțiile de coordonare sunt divizate între două instituții – MAE care conduce Delegația de Negocieri şi este susținut de către Oficiul Integrării Europene ce aparține administrației Prim-ministrului. Managementul afacerilor europene în Estonia este descentralizat. Structura organizațională este bazată pe principiul ministerelor puternice.[62]

În Republica Moldova mult timp nu a existat necesitatea managementului afacerilor europene. Relațiile moldo-europene se realizau prin intermediul căilor diplomatice şi prin alte modalități de dialog. La sfârşitul anului 2002 pentru prima dată se instituționalizează relațiile Republicii Moldova cu UE prin constituirea Comisiei Naționale pentru Integrare Europeană (CNIE) şi prin crearea Departamentului de Integrare Europeană din cadrul MAE.

În 2003 prin Hotărârile de Guvern în baza Direcției generale integrare europeana, Biroului Național pentru Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est pe lingă acelaşi minister se creează Departamentul de Integrare Europeană (DIE) în cadrul MAE care este redenumit în MAEIE. DIE preia şi funcțiile de domeniu de la Ministerul Economiei.[63]

Semnarea Planului de acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova a necesitat o dezvoltare a cadrului instituțional pentru implementarea acțiunilor prevăzute de către respectivul. Departamentul de Integrare Europeană a Ministerul Afacerilor Europene şi a Integrării Europene rămâne a fi principala instituție care coordonează afacerile europene[64] în Republica Moldova. În afară de cele două instituții apărute anterior se creează subdiviziuni de integrare europeană în autoritățile publice centrale şi comisii interminesteriale.

Majoritatea ministerelor şi a autorităților guvernamentale centrale dispun în prezent de subdiviziuni de integrare europeană. Acestea au fost create prin reformarea fostelor subdiviziuni pentru relații internaționale.

---

[62] *Pisuke H. Estonia and the European Union: European Integration in Estonia. // Juridica International,1996, no.1 (http://juridica.ut.ee/Juridica/International/1996/n-1/art1.htm (Extras pe 5 mai 2007).*

[63] *Hotărîrea Guvernului nr.960 din 4 august 2003 cu privire la crearea Departamentului Integrare Europeana. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.170-172; Hotărîrea Guvernului nr.981 din 8 august 2003 „Cu privire la aprobarea structurii, efectivului-limită şi Regulamentului Departamentului Integrare Europeană”. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.177-181.*

[64] *Afacerile europene pentru Republica Moldova, la momentul actual, reprezintă implementarea Planului de acțiuni UE – Republica Moldova şi activitatea în cadrul Politicii Europene de Vecinătate.*

În Republica Moldova au fost create patru comisii interministeriale în conformitate cu domeniile de bază ale PAUEM. În cadrul acestor comisii există un minister responsabil de coordonarea activității acestora. Aceste comisii interministeriale sunt următoarele – probleme de drept şi securitate (coordonator Ministerul Justiției); probleme social-economice (coordonator Ministerul Economiei şi Comerțului); probleme de infrastructură (coordonator Ministerul Transporturilor şi Gospodăriei Drumurilor); probleme cultural-umanitare (coordonator Ministerul Educației şi Tineretului).[65]

I.Osoianu consideră că Ministerul Afacerilor Externe şi a Integrării Europene este orientate, în activitatea sa, la aspecte externe. Acest fapt ar putea aduce anumite prejudicii capacității de management al afacerilor europene în plan intern. Ori eforturile necesare integrării nu doar trebuie recepționate, dar şi realizate, implementate în plan practic, în aspect intern. Acest dezavantaj este, într-o oarecare măsură, minimizat prin faptul că ministrul afacerilor externe şi integrării europene este vice-prim-ministru.[66]

Cea mai evidentă necesitate în procesul aderării la UE (dar şi în cazul statutului de membru al UE) în sensul de adaptare instituțională la nivel național este coordonarea inter-minesterială a afacerilor europene. Necesitatea mecanismelor coordonării este dictat de caracterul inter-sectorial şi interdisciplinar al negocierilor.

Pornind de la perioada lungă sau foarte lungă a integrării europene a Republicii Moldova, de la dificultățile legate de realizarea acestui scop este necesar crearea unui mecanism, real, viabil şi eficient al managementului afacerilor europene. Dificultățile integrării europene necesită un efort concentrat în această direcție.

Concluzii

Aşadar, reforma administrației publice centrale în contextul europenizării se referă la modernizarea şi eficientizarea ei şi la crearea instituțiilor şi mecanismelor de coordonare a afacerilor europene. În spațiul est-european în reforma administrației publice centrale este dificil de divizat europenizarea de evoluția democratică şi de acțiunea altor factori, în deosebi, a celor politici.

În Republica Moldova administrația publică centrală, din punct de vedere instituțional, ar corespunde, cu unele rezerve, exigențelor europene. Totuşi,

---

[65] *Hotărîrea Guvernului cu privire la coordonarea activității interministeriale pentru promovarea politicii de integrare europeană a Republicii Moldova, nr.786 din 1 august 2005. // Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.107-109/869 din 12 august 2005.*

[66] *Osoianu I. Consolidarea capacității administrative pentru implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. – Chişinău, 2006, p.17.*

reformele realizate în acest domeniu, cu excepţia ultimei, nu au avut drept obiectiv europenizarea şi s-au realizat din alte considerente.

Bibliografie:

Bulmer S., Burch M. Organizing for Europe: Whitehall, the British State and European Union' // Public Administration, 1998, Vol.76, #4, pp.601-628.

Cancelaria de stat va fi reorganizata in aparatul Guvernului. // www.azi.md

Deputații PSL contesta constitutionalitatea înființării Ministerului Administratiei Publice Locale. // www.azi.md

Dudek A. The First Years. The Outline of the political History of Poland. – Cracow. 1997

Goetz K.H. Making Sense of Post-Communist Central Administration: Modernization, Europeanization or Latinization? // Journal of European Public Policy, 2001, Vol.5, #6.

Hotărîrea Guvernului nr.960 din 4 august 2003 cu privire la crearea Departamentului Integrare Europeana. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.170-172.

Hotărîrea Guvernului nr.981 din 8 august 2003 „Cu privire la aprobarea structurii, efectivului-limită şi Regulamentului Departamentului Integrare Europeană". // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.177-181.

Hotărîrea Guvernului nr.786 din 1 august 2005 cu privire la coordonarea activității interministeriale pentru promovarea politicii de integrare europeană a Republicii Moldova. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.107-109/869.

Hotărîrea Guvernului nr.529 din 17 mai 2006 privind acțiunile de reorganizare a unor organe centrale de specialitate ale administrației publice. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.79-82/572.

http://gov.md – Guvernul Republicii Moldova.

http://www.mai.gov.ro – Ministerul Administrației si Internelor a României.

Ion Sturza considera ca este prematur sa se procedeze la reforma administratiei publice centrale. // www.azi.md

Legea nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern. // Veştile Sovietului Suprem si ale Guvernului R.S.S. Moldova, 1990, nr. 8/191.

Legea nr.25-XVI din 16 februarie 2006 pentru modificarea şi completarea articolului 24 din Legea nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.66-69.

Osoianu I. Consolidarea capacităţii administrative pentru implementarea Planului de Acţiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. – Chişinău, 2006.
Parlamentarii nu au convenit asupra infiinţării Ministerului Administratiei Publice Locale. // www.azi.md
Parlamentul a adoptat legea privind infiinţarea Ministerului Administratiei Publice Locale. // www.azi.md
Pisuke H. Estonia and the European Union: European Integration in Estonia. // Juridica International, 1996, #1 (http://juridica.ut.ee/Juridica/International/1996/n-1/art1.htm (Extras pe 5 mai 2007).
Prohniţchi V., Boţan I., Oprunenco A. et al. EUROMONITOR. Planul de Acţiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova: Evaluarea progresului în 2005, februarie 2006, nr.1.
Raport de evaluare a implementării Planului de Acţiuni Uniunea Europeană – Moldova (februarie 2005 – mai 2006). Compartiment: reforma administraţiei publice. - Chişinău, 2006.
Regulamentul Ministerului Administraţiei Publice locale. // www.mapl.gov.md (Extras pe 10 iulie 2007).
Sundakov A. The Machinery of Government and Economic Policy in Ukraine. // Tanzi V. (Ed.), Ukraine in Transition. - Washington: IMF Publications, 1998.
Taras W. Changes in Polish Public Administration 1989-1992. // Public Administration, 1993, Vol.71, p.13-32.
Wiatr J.J. The Dilemmas of Reorganizing the Bureaucracy in Poland During the Democratic Transformation. // Communist and Postcommnunist Studies, 1995, Vol.28, #1, p.153-160.
Мошняга В. Регулирование трудовой миграции в Республике Молдова: основные этапы и их специфика. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.1 (XXXVI), 2007, pp.33-47.

Prezentat la redacţie
la 30 august 2007

COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОЙ МИГРАЦИИ[67]

Марина БЛИНОВА
Россия, Москва
Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова
Социологический факультет
Кафедра истории и теории социологии
аспирант

The topicality of the research is connected with the fact that migration is a multifaceted and complex global issue, with which today touches every country in the world. For obvious reasons, the process of globalization has become the one of the central issue in the studying of the world migration flows. This article analyses the influence of globalization on the methodological basis of investigation of migration from the sociological perspective. The baffling complexity of contemporary migration flows have caused the necessity of new theoretical concepts in this scientific area. Global migrations are considered in all their bearings, but there are some gaps in scientific literature.

Thus, the author of the article systematize theoretical approaches to the research of the concept of the global migration and investigate such methodological approaches as the transnational migration theory, the international migration systems approach thoroughly. Analyzing the numerous migration researches of famous Russian and foreign sociologists devoted to the consideration of global migration, the author comes to the conclusion that unfortunately the theories available are not sufficient to clear up the problem and to give a precise representation of all the trends of the migration in modern world and does not allow creating sociological fundamentals of the conception of effective migration strategy.

Tematica acestui studiu este condiționată de faptul că migrația este un fenomen multilateral şi complex, şi care afectează oricare țară din lume. Din motive evidente, procesul globalizării a devenit una din principalele teme în studierea fluxurilor migrției mondiale. Acest articol analizează influ-

---

[67] *Рецензент – доктор философских наук, профессор В.ДОБРЕНЬКОВ*

ența globalizării asupra bazelor metodologice de investigare a migrației sub aspect sociologic. Complexitatea variabilă a fluxurilor migrației contemporane implică necesitatea elaborării unor noi concepte teoretice în domeniul ştiințific. Migrațiile globale sunt analizate sub toate formele de manifestare, dar există anumite viduri în literatura ştiințifică.

Autorul acestui articol sistematizează abordările teoretice în studiul conceptului migrațieie globale şi supune investigării aşa abordări metodolologice ca teoria migrației transnaționale, sistem migrațional internațional. Analizînd numeroase investigații ale sociologilor (inclusiv a celor ruşi) în domeniul migrației globale, autorul concluzionează că, spre regret, teoriile existente nu elucidează problema suficient şi nu reflectă toate tendințele migraționale contemporane, nu permit crearea bazelor sociologice ale conceptului de strategie migrațională efectivă.

Исследуя глобальную миграцию, С.Каслз и М.Миллер пришли к выводу, что миграционные процессы все больше становятся общемировыми по своему характеру и охватывают все больше стран, как в качестве стран исхода, так и в качестве стран назначения[68]. Об обращении исследователей к вопросам поиска адекватной методологии исследования современных миграций в условиях глобализации свидетельствует трансформация теоретических представлений о глобальной миграции, сближение научных дискурсов о миграции и миграционной политике. Расширяется научная дискуссия о том, как меняется миграция в ходе процессов глобализации[69]. Вызовы глобализации, усиление международной миграции, изменения в структуре миграционных потоков требуют не просто решения отдельных демографических, экономических и геополитических задач, а анализа роли этих социальных процессов в мире с целью предвидения, прогнозирования и управления их возможными последствиями.

В современной российской научной литературе существует множество определений миграции. Наиболее распространенным является определение Л.Л.Рыбаковского, который предлагает называть миграцией любое территориальное перемещение, совершающееся между различными населенными пунктами одной или нескольких администрати-

---

[68] *Castles S., Miller M. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. - New York, 1998.*

[69] *Richmond A.H. Global Apartheid: Refugees, Racism, and the New World Order. Toronto: Oxford University Press, 1994; Findlay A.M. New Technology, High-Level Labour Movements and the Concept of the Brain Drain // The Changing Course of International Migration, Paris: OECD, 1993, p.149-160; Sassen S. The Mobility of Labor and Capital. - New York: Cambridge University Press, 1988.*

вно-территориальных единиц, независимо от продолжительности, регулярности и целевой направленности[70].

Взаимоотношения между миграцией и глобальными социо-экономическими изменениями сложны, это два взаимно проблематизирующих друг друга процесса. Сложность и противоречивость этих взаимоотношений заложена уже в основных постулатах, которые выдвигаются при анализе роли миграционной составляющей в глобализации. Приведем два постулата. Первый общепризнанный тезис гласит, что глобализация сопровождается интенсификацией международных миграций. Второй говорит о том, что «люди менее мобильны, чем деньги, товары или идеи: они всегда принадлежат к какому-либо государству, зависимы от паспорта, визы, разрешения на проживание и конъюнктуры рынка труда»[71].

В этой связи, по мнению исследователей[72], теряют универсальность такие ставшие уже классическими в миграционных исследованиях структурные построения, как теория толчка-притяжения, основанная на анализе факторов, управляющих миграционными потоками которые выталкивают население из одних стран и привлекают мигрантов в другие[73], теории микроуровня, которые фокусируются на рациональных аспектах индивидуального субъективного выбора[74].

Основы социологического подхода к изучению миграции были заложены в трудах М.Вебера, К.Маркса, Г.Зиммеля, Т.Парсонса и др. Особый интерес к изучению феномена миграции появился с развитием эмпирической социологии в США.

Классический социологический подход к изучению миграционных процессов включает несколько научных направлений, которые в основном разрабатывались зарубежными учеными. Одной из самых известных социологических работ по изучению миграции является труд У.Томаса и Ф.Знанецкого «Польский крестьянин в Европе и Америке». В качестве предмета исследования берется поведение индивидов, которые испытывают на себе влияние среды и под этим влиянием происходит

---

[70] *Юдина Т.Н. Социология миграции. К формированию нового научного направления. – Москва, 2004, с.8-9.*

[71] *Hirst P., Thompson G., Globalization and the future of the nation state // Economy and Society. Vol.24, №3, August 1995, p.408-442*

[72] *Тюрюканова Е., Михайлова Е. Трудовая миграция из России (акцент на женскую трудовую миграцию и торговлю людьми). - Москва, 2001, с.14.*

[73] *Stalker P. The work of strangers: A survey of international labour migration. - Geneva, ILO, 1994, p.22.*

[74] *Столкер П. Работники без границ: влияние глобализации на международную миграцию // Отечественные записки. 2004, №4, с.66.*

формирование новых образцов поведения. Социологами был предпринят анализ последствий миграционных процессов и адаптации мигрантов на основе применения качественных методов.

Большое внимание вопросам исследования миграции уделяли теоретики Чикагской школы. Разрабатывая концепцию четырех уровней организации сообщества, Р.Парк особо выделял способность человеческого сообщества к передвижению[75]. Экологический порядок Р.Парка представляет собой не что иное, как пространственное структурирование человеческих перемещений. В совместной работе Р.Парка, Э.Берджеса и Р.Маккензи «Город»[76] была обоснована идея о том, что миграция (мобильность семей, индивидов, институтов), пространственная мобильность зачастую выступает как показатель и ускоритель мобильности социальной. Миграция наряду с подвижностью как пространственных, так и социальных границ в структуре города, динамика городских процессов в целом составляют содержание концепции концентрических зон[77].

Однако современные исследователи проблем миграции полагают, что, несмотря на то, что социологическая наука накопила значительный объем знаний по проблемам миграции, до сих пор трудно говорить о целостной теоретико-методологической концепции анализа миграционных процессов, способной системно исследовать изучаемое явление. В лучшем случае, по их мнению, можно опираться на ряд подходов, которые отражают основные тенденции в этом вопросе[78]. Д.Мэссей и его коллеги[79] очень четко сформулировали данную проблему: «Специалисты по общественным наукам подходят к изучению миграции не с позиций общей парадигмы, а с позиций разных и конкурирующих друг с другом теоретических воззрений, раздробленных между дисциплинами, регионами и идеологиями[80].

Этот тезис, на наш взгляд, четко обозначает острую необходимость дальнейшей методологической разработки и поиска теоретического ко-

---

[75] *Парк Р.Э. Разум бродяги: размышления о связи ментального с пространственным передвижением // Социальные и гуманитарные науки. Сер.11. Социология. 1997, №4, с.158-162.*

[76] *Park R., Burgess E., McKenzie R. The City. - Chicago, 1925.*

[77] *История теоретической социологии. Т.3. - Москва, 1998, с.135.*

[78] *Юдина Т.Н. Социология миграции: к формированию нового научного направления. – Москва, 2004, с.10.*

[79] *Massey D.S. An Evaluation of International Migration Theory; The North American Case // Population and Development Review, 1994, №20, p.700-701.*

[80] *Castles S., Miller M. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. - New York: Guilford Press, 1993, p.30*

нструкта, позволяющего всесторонне исследовать современное состояние общемировых и региональных миграционных процессов в глобализирующемся обществе.

Прежде всего, остановимся на анализе трансформации социологического дискурса о миграции. Проанализировав современную российскую и зарубежную научную литературу, мы пришли к выводу, что изменения в дискурсе о миграции связаны с появлением наряду с понятием миграции таких понятий, как «диффузия», «антропоток», «креолизация», и актуализацией не столько экономических, сколько политических и социокультурных аспектов в изучении миграции.

По мнению современных исследователей, традиционное рассмотрение миграции обладает очевидной феноменологической ограниченностью, в связи с тем, что процесс глобализации делает характер современных перемещений людей латентным, а сроки и географические рамки этих перемещений оказываются «размазанными». Такие перемещения, имеющие латентный, точечный характер, современный американский ученый Дж.Рэнфру назвал диффузией[81]. Методологически важно отметить, что диффузия не может рассматриваться ни как частный случай миграции, ни как понятие, заменяющее понятие миграции. Оба эти феномена сосуществовали и сосуществуют в истории человечества как дополняющие друг друга формы перемещения человека.

В научный оборот также вводится категория «антропоток», являющаяся достаточно дискуссионной в российской литературе и не имеющая аналогов в зарубежной научной мысли. Существует несколько определений антропотока, наиболее употребительными из которых являются два: одно исходит из семантики слова, то есть антропоток – это перемещение людей, и сводится к рассмотрению процессов миграции; другое затрагивает процессы, сопутствующие собственно миграции и / или связанные с ней и социокультурные процессы в целом[82]. Одни ученые указывают на то, что понятие антропотока действительно охватывает все типы и формы перемещений, включая, так называемую, маятниковую миграцию в мегаполисах и в регионах, и акцентирует внутристрановые перемещения. Другая точка зрения состоит в том, что миграция выступает как механизм исследования антропотока, поскольку социологически антропоток трудно зафиксировать.

На пересечении дискурсов о миграции и глобализации возникает новые понятие «креолизация», которое в научный оборот вводит совре-

---

[81] *Государство. Антропоток. - Нижний Новгород - Москва, 2002 // http://antropotok.archipelag.ru*

[82] *http://www.archipelag.ru/person/vykhovanets.htm*

менный шведский ученый У.Ханнерц. Он считает креолизацию одним из основных процессов в глобализации, позволяющих исследовать социокультурные особенности интеграции мигрантов[83].

Важнейшее место в современном социологическом дискурсе о международной миграции занимает исследование феномена транснациональной миграции. В классических миграционных исследованиях сообщества обязательно локализованы, и для того чтобы стать частью принимающего сообщества, мигранты должны приспосабливаться или ассимилироваться в местную культуру. Но в начале 90-х годов XX века группа исследователей под руководством Ш.Глик подвергли сомнению этот тезис и предложили понятия «трансмигрант» и «транснационализм» как базовые для новой парадигмы в исследованиях международной миграции.

Создатели концепции определяют транснациональную миграцию как модель миграции, где мигранты, пересекая международные границы и оседая в новой стране, сохраняют социальную связь со страной своего происхождения[84]. При этом транснационализм определяется как «социальный процесс, в котором мигранты создают социальные поля, пересекающие географическую, культурную и политическую границы». Мигранты становятся трансмигрантами, когда «развивают и поддерживают множественные семейные, экономические, социальные, организационные, религиозные и политические отношения, пересекающие границы»[85]. Трансмигранты живут одновременно в нескольких местах и включены более чем в одно сообщество, они производят новые взаимозависимости и конституируют сообщества, особым образом связанные с существующими национальными государствами и их территориями[86].

Анализируя особенности транснациональной миграции, необходимо проводить различия между «транснациональным» и «глобальным», а также «транснациональным» и «транслокальным». Всесторонне исследовав феномен транснационализма, американский ученый М.Карни считает, что «тогда как глобальные процессы в основном удалены от конк-

---

[83] *Hannerz U. Transnational Connections. - London: Routledge, 1996.*

[84] *Glick S. N. Transmigrants and Nation-States: Something Old and Something New in the U.S. Immigrant Experience // The Handbook of International Migration. / Hirschmann C., Kasinitz P., De Wind J. (Eds.) - New York: The Russell Sage Foundation. 1999, p.96.*

[85] *Glick S.N., Bash L., Blanc-Szanton C. Towards a transnational Perspective on Migration. Race, Class, Ethnicity and Nationalism Reconsidered // Annals of a Haitian Transnational Identity. - New York, 1992. Vol.645*

[86] *Rouse R. Mexican Migration and the Social Space of Postmodernism // Gutíerrez D.G. (ed.). Between Two Worlds: Mexican Immigrants in the United States. - Wilmington, Del.: SR Books (Jaguar Books on Latin America, 15), 1996, p.247-263.*

ретных национальных территорий, транснациональные процессы одновременно и закреплены в них и выходят за пределы одного или более национальных государств»[87]. Немецкий исследователь М.Кайзер считает более релевантным использование термина «транслокальность» на уровне микроанализа, когда речь идет о трансформации повседневности и описании организации повседневной жизни трансмигрантов, а термин «транснационализм» может быть использован на уровне макроанализа[88].

Транснациональная парадигма позволяет исследовать такое явление как «транснациональное миграционное пространство», тогда как классическая парадигма ограничивает эти возможности[89]. Термин «транснациональное социальное пространство» вводит в научный оборот немецкий исследователь Л.Прис. По его мнению, появление сложных и непрерывных потоков людей, товаров и информации, вызванных глобализационными процессами, определило начало новой эры миграции. Социальные сети мигрантов интегрируют уже делокализованные и диффузные пространства вопреки государственным границам, фрагментируют национальную идентичность людей. Существование таких транснациональных социальных пространств разрушает традиционные формы миграции, снимает с повестки дня «дилемму мигранта» – интеграция *versus* новые этнические меньшинства. Новая концепция миграции позволяет отказаться от объяснительной схемы, исчерпывающейся такой бинарной оппозицией. Трансмигранты, одновременно «проживающие» и в отправляющем, и в принимающем сообществах, создают транснациональные социальные пространства[90].

Проведенные нами анализ показал, что в методологических основаниях исследования миграционных процессов в современном обществе происходят изменения, характеризующиеся переходом от разрозненных теоретических конструктов, адекватных для объяснения отдельных аспектов миграции в предшествующие эпохи, к комплексным, синтетическим теоретическим моделям, способным всесторонне анализировать такое динамичное явление, как современная миграция. Так, Д.Мэссей

---

[87] *Kearny M. The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism // Annual Review of Anthropology, 1995, Vol.24, p.548.*

[88] *Кайзер М., Бредникова О. Транснационализм и транслокальность (комментарии к терминологии) // Миграция и национальное государство. Под ред. Т.Бараулиной и О.Карпенко. – Санкт-Петербург, 2004, с.142.*

[89] *Mahler S.J. Transnational Migration comes of Age. - Miami. 2003, p.15.*

[90] *Pries L. Transnationale Soziale Räume. Theoretisch-empirische Skizze am Beispiel Mexiko - USA // Zeitschrift für Soziologie, 1996, 25(6). Dec., s.456-472.*

создал синтетическую теорию международной миграции[91]. Суть данной теории заключается в следующем: международные миграции возникают в ходе социальной, экономической и политической трансформации, которая сопровождается распространением капиталистических рыночных отношений на дорыночные и нерыночные общества.

Мы полагаем, что из теоретико-методологических подходов, разработанных в последние десятилетия прошлого века, наиболее адекватным современным условиям остается, на наш взгляд, системный подход, рассматривающий миграцию как часть системы макро- и микропроцессов[92]. Ключевыми вопросами такого подхода является взаимосвязь миграционных потоков с экономическим, социальным и геополитическим, культурным взаимодействием стран, потоками капиталов, товаров, технологий и идей, реализация миграции через глобальные и локальные сети разного уровня, составляющие инфраструктуру миграции.

В социологии под системой понимается предмет, явление или процесс, состоящий из качественно определенной совокупности элементов, находящихся во взаимных связях и отношениях и образующих единое целое, способное во взаимодействии с внешними условиями своего существования изменять свою структуру. Существенными чертами любой системы являются целостность и интеграция. Первое понятие фиксирует объективную форму существования явлений, то есть их существование как целого, а второе – процесс и механизм объединения их как частей[93]. Таким образом, системный подход – это направление методологии научного исследования, в основе которого лежит рассмотрение сложного объекта как целостного множества элементов в совокупности отношений и связей между ними[94].

Системный подход к исследованию миграционных процессов предполагает анализ факторов, причин, функций, а также последствий миграционных процессов, что обусловлено необходимостью переосмысления их роли для оценки перспектив развития современного общества в контексте глобализации.

Развивая этот подход, известный английский исследователь миграции Дж.Солт утверждает, что есть основания пересмотреть традиционн-

---

[91] *Мэссей Д. Синтетическая теория международной миграции // Мир в зеркале международной миграции. Научная серия: Международная миграция населения: Россия и современный мир. / Гл. ред. В.А.Ионцев. - Москва, 2002, Вып.10, с.161-174.*

[92] *Kritz M., Lim L.L., Zlotnik H. International Migration Systems. A Global Approach. – Oxford: Clarendon Press, 1992.*

[93] *Осипов Г.В. Социология и социальное мифотворчество. - Москва, 2002, с.267.*

[94] *Социологический энциклопедический словарь. Редактор-координатор Г.В.Осипов. – Москва, 1998, с.322.*

ную концепцию миграции как отношение между индивидом (или семьей), который хочет переехать на более или менее длительный срок и государством, которое выступает как «сторож». Он предлагает рассматривать миграцию как глобально организованный разветвленный международный бизнес, обладающий огромным бюджетом, манипулирующий сотнями тысяч рабочих мест и людей по всему миру и управляемый сетью организаций и институтов, у каждого из которых есть деловой интерес в этом бизнесе[95].

На основе системного подхода, призванного объединить различные концепции международной миграции и доказать, что миграционные потоки между странами выезда и определенными странами въезда детерминированы различными факторами, разработана теория миграционных систем. Суть теории заключается в том, что поскольку формирование устойчивых миграционных потоков создает некое единое пространство (миграционную систему), включающее страны выезда и въезда, для понимания ее динамики необходимо рассматривать систему в целом. При этом географическая близость может играть значительную роль, но не является дополнительным условием. Определенные страны могут составлять часть глобальной миграционной системы[96].

Выводы

Таким образом, проанализировав методологические аспекты исследования миграции в контексте глобализации, мы пришли к выводу, что изменения, происходящие на современном этапе развития общества, детерминированные возрастающим влиянием процесса глобализации, заставляют обратиться к переосмыслению теоретических представлений о миграции, сложившихся в рамках классической парадигмы. Анализ теоретических подходов к исследованию феномена глобальной миграции выявил, что существующие теории миграции анализируют различные стороны миграционных процессов под различными углами зрения.

Трансформация природы миграционных процессов в эпоху глобализации ставит задачу поиска новых методологических оснований. Происходит смена парадигмальных рамок анализа феномена миграции, изменяется научный дискурс, что требует построения нового теоретического

---

[95] *Salt J., Clarke J. International migration in the UNECE region // International Social Sciences Journal. Vol.165. September 2000, p.327; Salt J., Reconceptualizing Migration and Migration Space. Paper presented at the International Conference «Central and Eastern Europe: New Migration Space». - Pultusk, Poland, December, 1997.*

[96] *Метелев С.Е. Международная трудовая миграция и нелегальная миграция в России. – Москва, 2006, с.21-22.*

конструкта глобальной миграции. В представленной работе мы лишь обозначаем приоритетные направления будущих исследований в данной области. Разработка теории миграционных систем, синтетической теории международной миграции с опорой на новейшие теории миграции, такие как теория неоклассической экономики, новая экономическая теория трудовой миграции, теория сегментированного рынка труда, теория мировых систем, теория общественного капитала, а также теория кумулятивной причинности, свидетельствует об актуальности применения системного подхода к исследованию современной миграции, т.к. поиск объединяющей парадигмы должен быть многоуровневым и комплексным, что позволит частично преодолеть проблему дисперсности современного социологического знания в области анализа миграционных процессов в условиях глобализации.

Библиография

Государство. Антропоток. - Нижний Новгород - Москва, 2002 (http://antropotok.archipelag.ru)

История теоретической социологии. Т.3. - Москва, 1998.

Кайзер М., Бредникова О. Транснационализм и транслокальность (комментарии к терминологии) // Миграция и национальное государство. Под ред. Т.Бараулиной и О.Карпенко. – Санкт-Петербург, 2004.

Метелев С.Е. Международная трудовая миграция и нелегальная миграция в России. - Москва, 2006.

Мэссей Д. Синтетическая теория международной миграции // Мир в зеркале международной миграции. Научная серия: Международная миграция населения: Россия и современный мир. Вып.10. / Гл. ред. В.А.Ионцев. - Москва, 2002,

Осипов Г.В. Социология и социальное мифотворчество. - Москва, 2002.

Парк Р. Экология человека // Теория общества. Под ред. А.Ф.Филиппова. - Москва, 1999.

Парк Р.Э. Разум бродяги: размышления о связи ментального с пространственным передвижением // Социальные и гуманитарные науки. Сер.11. Социология, 1997, №4, с.158-162.

Социологический энциклопедический словарь. Редактор-координатор Г.В.Осипов. - Москва, 1998.

Столкер П. Работники без границ: влияние глобализации на международную миграцию // Отечественные записки, 2004, №4.

Тюрюканова Е., Михайлова Е. Трудовая миграция из России (акцент на женскую трудовую миграцию и торговлю людьми). - Москва, 2001.

Юдина Т.Н. Социология миграции: к формированию нового научного направления. - Москва, 2004.
Castles S., Miller M. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. New York, 1998.
Findlay Allan M. New Technology, High-Level Labour Movements and the Concept of the Brain Drain // The Changing Course of International Migration, Paris: OECD, 1993, pp.149-160.
Glick S.N. Transmigrants and Nation-States: Something Old and Something New in the U.S. Immigrant Experience // The Handbook of International Migration. Hirschmann C., Kasinitz P., De Wind J. (Eds.) - New York: The Russell Sage Foundation,1999.
Glick S.N., Bash L., Blanc-Szanton C. Towards a transnational Perspective on Migration. Race, Class, Ethnicity and Nationalism Reconsidered // Annals of a Haitian Transnational Identity. - New York, 1992, Vol.645.
Hannerz U. Transnational Connections. - London: Routledge, 1996.
Kearny M. The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism // Annual Review of Anthropology, 1995, Vol.24.
Kritz M., Lim L.L, Zlotnik H. International Migration Systems. A Global Approach. – Oxford: Clarendon Press, 1992.
Mahler S.J. Transnational Migration comes of Age. - Miami. 2003.
Massey D.S. An Evaluation of International Migration Theory; The North American Case // Population and Development Review, 1994, №20, pp.699-751.
McKenzie R. The Ecological approach to the study of the human community // American Journal of Sociology, 1924, №30, pp.287-301.
Hirst P., Thompson G., Globalization and the future of the nation state // Economy and Society. Vol.24, №3, August 1995, pp.408-442
Park R., Burgess E., McKenzie R. The City. - Chicago, 1925.
Pries L. Transnationale Soziale Räume. Theoretisch-empirische Skizze am Beispiel Mexiko-USA // Zeitschrift für Soziologie, 1996, 25(6), Dec. s.456-472.
Richmond A.H. Global Apartheid: Refugees, Racism, and the New World Order. - Toronto: Oxford University Press, 1994.
Rouse R. Mexican Migration and the Social Space of Postmodernism // David G. Gutíerrez (ed.). Between Two Worlds: Mexican Immigrants in the United States. Wilmington, Del.: SR Books (Jaguar Books on Latin America, 15), 1996, pp.247–263.
Salt J., Clarke J. International migration in the UNECE region // International Social Sciences Journal. Vol.165. September 2000.

Salt J., Reconceptualizing Migration and Migration Space. Paper presented at the International Conference «Central and Eastern Europe: New Migration Space». - Pultusk, Poland, December, 1997.
Sassen S. The Mobility of Labor and Capital. New York: Cambridge University Press, 1988.
Stalker P. The work of strangers: A survey of international labour migration. - Geneva, ILO, 1994.
http://www.archipelag.ru/person/vykhovanets.htm

Представлен в редакцию
27 августа 2007 года

MASS-MEDIA ŞI PROBLEMA IDENTITARĂ[97]

Mihail GUZUN
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţe ale Comunicării
Catedra de Jurnalism
Doctor în filologie,
conferenţiar

One of the most preferable subject of the contemporary political speech is – the identity. Mass-media dispose of a special potential in capitalization of the national phenomenon. The author of the present article puts forward his reflections toward the role and the place of the mass-media communication in national identity affirmation.

Mass-media as the fourth power in a state keep all the social power instruments. From this perspective, it would be very adecuqate to examine not only the things the power gets through the press support, but also what it looses through it. How can we improve the prioperties and the qualities of mass-media functioning in order to promote them and to consolidate the national identity!?

The crossing zone of the both, the activities of the political power and the media communication is focused on the national identity values and instruments, which form the central field as well as for the decisions of the power factors, of the civil society institutions efforts, as for the editorial policy and of

[97] *Recenzent – doctor în ştiinţe politice, conferenţiar Mihai LESCU*

the media influence resourses. This gravity field, which is called by the author "identity field" must focus upon all the occupations of the political actors, of the media institutions, of the agents of the civil sector in order to organize an intire national identity. We have to make a precise conclusion: the author does not refer to a field separation but to a responsibility' coordination.

While its evolution from totalitarianism to democracy the Republic of Moldova can rely on the european support, but the success, in the author's vision, depends, firstly on the intrenal mobilization. The importance reability of the personal effort in the tranzition success done by the Zb.Brzezinski, for the Republic of Moldova has a priceless actuality. The internal mobilization cannot be done without purifying the medium and the social relations from the values and principles which were abusively imposed by the totalitarian regimes, withou any cultivation and promovation of some democratic, general-human values and principles, inclusively the interethnical relations, in the field of the national phenomenon

Mass-media have become somehow broadcasters of the cultural achievements and instruments of influence upon the society in order to accept or to deny certain values and cultural building models, those of the national phenomenon field included. But the mass-media which take actively part to the formation of these values have become the catalyst member of the relation building among the dwelling ethnics in order to redefine the national identity.

Unul din subiectele foarte discutate în societatea moldovenească după prăbuşirea comunismului a devenit problema identitară, ea declanşând dispute controversate nu numai în mediul politicienilor, dar şi al societății civile, în sânul comunităților științifice, literare, jurnalistice etc. În viziunea unuia din autorii revistei „Contrafort", bunăoară, problema fundamentală a Republicii Moldova, după proclamarea independenței, o constituie *modernizarea* şi *europenizarea*. Dar, în opinia aceluiaşi autor, în afară de componentele ce reprezintă esența acestei probleme mai există două elemente colaterale specifice, care au devenit, între timp, „obstacole mari în calea *modernizării* şi *europenizării* societății basarabene. Este vorba de *criza transnistreană* şi – lucrul cel mai regretabil, singularizându-ne într-un mod aparte, – *criza identitară*"[98]. Şi dacă pe parcursul ultimilor ani diferendului transnistrean i s-a acordat o anumită prioritate, „problema identității naționale... nu a fost nici dată uitării, nici rezolvată"[99].

Noțiunea de „identitate" a fost introdusă în științele sociale şi discursul politic în anii '60 ai sec.XX, în special, datorită lucrărilor lui E.Erikson, care,

---

[98] *Iuraşcu M. Modernizare, europenizare şi istorie. // Contrafort, 2006, Nr.4 (iunie).*
[99] *ibidem*

concomitent, a introdus în circuit şi noţiunea de „criză identitară”. La timpul respectiv ţările, care astăzi sunt categorisite în aşa-numitul spaţiu post-sovietic, nici n-au luat în serios acest fenomen, el fiind considerat drept unul propriu doar *capitalismului în putrefacţie*. Problema identităţii naţionale, implicit şi a intereselor naţionale în fosta Uniune Sovietică practic nici nu putea să apară, pe motiv că interesele sovietice şi interesele naţionale constituiau două lucruri diferite, iar în multe privinţe şi diametral opuse. Interesele Uniunii RSS aveau un caracter cu preponderenţă global, dar nici pe departe naţional, întrucât erau subordonate realizării unor proiecte istorico-universale generale, care erau tratate ca o alternativă a lumii occidentale, promotoare şi ea a unor proiecte globale, extinse în timp şi în spaţiu.

Vom remarca, că în studiile timpului se face aluzie la existenţa unor „particularităţi naţionale”, dar care nicidecum nu puteau fi reliefate, lăsând în felul acesta în umbră *trăsăturile de clasă, general-sovietice*[100]. Propaganda oficială din acele timpuri promova ideea, că în URSS problema naţională a fost rezolvată. De fapt, cuvântul *problemă*, până la *perestroika* lui Gorbaciov, nu prea era acceptat, el fiind substituit printr-altul – *chestiune / întrebare* naţională.

Fenomenul identitar, după cum a demonstrat-o practica social-politică din ultimul deceniu şi ceva, reprezintă mai mult decât pare: efectele sociale ale procesului identitar au repercusiuni din cele mai neaşteptate şi nedorite, ele pot să *unească* dar pot şi să *împartă*... Tendinţa unora de a se izola de lumea occidentală, de exemplu, în numele ocrotirii sau chiar salvării propriei fiinţe naţionale, este o tentativă străină spiritului modernizării. „A fi local într-o lume globalizată este un semn de inadecvare socială şi de degradare”[101].

Noţiunea *identitate naţională* are aceeaşi soartă ca şi toate noţiunile în vogă: cu cât pare că obţin mai multă experienţă de afirmare, cu atât devin mai opace, mai polivalente şi cu cât mai numeroase sunt adevărurile pe care le elimină şi le înlocuiesc, cu atât mai rapid acestea se transformă în canoane tabu. Problema multor formaţiuni social-politice este că au încetat să-şi mai pună întrebări. Este de fapt o maladie universală. A nu întreba este o primejdie mai mare decât a nu şti a răspunde la întrebările deja puse, după cum a pune întrebări nepotrivite distrage atenţia de la lucrurile cu adevărat importante. Preţul tăcerii este plătit cu suferinţă umană.

---

[100] *Bagramov E.A., Golotvin J.G., Tadevosean E.V. Probleme actuale ale dezvoltării relaţiilor naţionale, ale educaţiei internaţionaliste şi patriotice. – Chişinău: Cartea Moldovenească, 1989, p.249.*

[101] *Bauman Z. Globalizarea şi efectele ei sociale. - Prahova: Antet (Anul editării nu este indicat), p.6.*

În literatura istorică şi social-politică consacrată analizei naţionalismului în Europa de Est, renaşterea naţionalismului etnic post-comunist din ţările din regiune este tratată ca un fenomen cu rădăcini adânci în identităţile naţionale. În mod firesc apare întrebarea: să fi rămas aceste identităţi conservate o perioadă atât de îndelungată sub regimurile totalitare? Optica „reîntoarcerii a ceea ce a fost reprimat”, în viziunea lui R.Brubaker şi F.Cooper, este în mare măsură problematică. Bunăoară, susţin aceşti autori, în fosta Uniune Sovietică lipseşte orice temei pentru a afirma că ceea ce numim conflicte naţionale ar constitui nişte tentative de a promova identităţile, care au suportat consecinţele regimului antinaţional. Chiar dacă regimul sovietic a fost antinaţionalist şi, desigur, a fost în mare măsură unul represiv, el n-a fost niciodată antinaţional. În locul unor reprimări a tot ceea ce este naţional (nationhood), Uniunea Sovietică a depus eforturi deosebite pentru instituţionalizarea şi codificarea lui[102]. Teritoriul sovietic a fost *împărţit* în peste cincizeci de „patrii” naţionale formal autonome, fiecăreia dintre care i-a fost repartizat un anumit grup etnonaţional: fiecărui cetăţean Uniunea Sovietică îi nota o „naţionalitate” etnică, aceasta fiind repartizată prin naştere pe bază de provenienţă, era înregistrată în documente de identificare, utilizată în contabilitatea oficială de acte şi folosită, de exemplu, pentru a reglementa intrarea în şcoala superioară sau la amplasarea în câmpul muncii. Procedând la astfel de acţiuni, regimul nu numai că recunoştea şi confirma situaţia existentă, dar crea din nou indivizi şi teritorii ca fiind naţionale. În acest context, după R.Brubaker şi F.Cooper, „interpretarea „forte” a identităţii naţionale[103] ca fiind ceva implantat adânc în

---

[102] Брубейкер Р., Купер Ф. За пределами «идентичности». // Ab Imperio, 2002, №3, c.61-115. // http://identities.h15.ru/readings/nartova1.htm (Iniţial articolul a fost publicat în revista „Theory and Society”, 2000, Nr.1, pp.1-47, studiul bucurându-se de o largă rezonanţă în mediul cercetătorilor).

[103] Referindu-se la cunoscuta afirmaţie a lui George Orwell, precum că „cel mai rău lucru pe care omul poate să-l facă cu verbul (cuvântul) este să se lase prins în plasa lui”, iar dacă limba este „un instrument de exprimare, dar nu de tăinuire sau de preîntâmpinare a gândurilor”, atunci trebuie „să-i permitem sensului să-şi aleagă cuvântul şi nicidecum invers”, R.Brubaker şi F.Cooper susţin, că toate acestea sunt spuse despre cuvântul „identitate” (identity), care a cucerit prin prezenţa sa ştiinţele sociale şi umanistice, a provocat interpretări contradictorii, ceea ce a condus la necesitatea căutării unei alternative de investigaţie mai reuşite. În opinia lui R.Brubaker şi a lui F.Cooper, „identitatea” poate avea o semnificaţie însemnată (dacă termenul este folosit în sensul lui forte) sau o semnificaţie minimă (în sensul „slab”), dar poate să nu aibă nici o semnificaţie, (reieşind din sensul dublu al termenului). Examinând suma de sarcini conceptuale şi teoretice, pe care identitatea trebuie să le rezolve, autorii sus-menţionaţi consideră, că aceste probleme ar putea fi rezolvate mult mai adecvat cu ajutorul altor noţiuni, lipsite de conotaţii mai puţin dure, pe care le are cuvântul „identitate”.

În virtutea faptului, că identităţile naţionale şi etnice sunt identităţi, care nu s-au format şi care se află în proces de construire şi reinterpretare, adică constituie un domeniu în care se în-

perioada pre-comunistă, ce a stagnat sau a fost reprimată fără nici o cruțare de regimul antinațional şi a renăscut odată cu demolarea comunismului, poate fi calificată, în cel mai bun caz, drept anacronism, iar în cel mai rău – raționalizare teoretică a retoricii naționaliste[104].

Prăbuşirea URSS n-a fost cauzată de tensiunile naționale interne, după cum preziceau unii sovietologi, dar, aşa cum arată E.J.Hobsbawm, datorită dificultăților economice[105]. Politica gorbaciovistă de *Glasnost'* şi de *perestroika* a reintrodus, marcată de anumite limite, libertatea cuvântului şi a opiniei, suficient pentru a slăbi, într-o anumită măsură, sistemul central de comandă şi descătuşând acțiunile populare. Împărtăşim punctul de vedere al distinsului istoric englez, că până la venirea lui M.Gorbaciov la putere, nici o republică sovietică nu-şi propusese separarea de URSS, poate cu excepția doar a țărilor baltice, dar şi acolo independența era doar un vis. „Dezintegrarea națională a URSS şi, uneori, chiar a unor republici constitutive multinaționale, este consecința şi nu cauza evenimentelor de la Moscova”[106].

După destrămarea Uniunii RSS cetățenii din fostele republici ex-sovietice s-au trezit într-o lume nouă – au trecut peste hotarele izolării informaționale, la care au fost supuşi vreme îndelungată de regimul totalitar, fiindu-le deschisă şansa de a descoperi şi de a percepe lumea din nou, dintr-o altă perspectivă. Această *altă deschidere* este un aspect, ce nu poate fi ignorat şi are o însemnătate principială în procedura de examinare a fenomenelor ce s-au produs în societățile post-comuniste, ipoteză valabilă şi pentru activitatea mass-media.

Odată cu proclamarea independenței Republica Moldova a intrat într-o perioadă de renovare şi reconstrucție a tuturor sectoarelor vieții economice, politice şi culturale, perioadă calificată *de tranziție*, iar mijloacelor de comunicare în masă le-au revenit misiunea să faciliteze depăşirea obstacolelor, generate de momentele de criză, inevitabile în perioadele de trecere de la o epocă istorică la alta, deşi (de ce nu?) cu acelaşi succes au putut să le aprofundeze. În acest context important este în ce măsură şi sub ce formă provocările la care este supusă societatea moldovenească şi-au găsit reflecție în discursul

crucişează interese şi opinii, R.Brubaker şi F.Cooper au propus scoaterea din vocabularul ştiințific a termenului „identitate”, înlocuindu-l cu altul – „identificare”. (Vezi Брубейкер Р., Купер Ф. За пределами «идентичности». // Ab Imperio, 2002, №3, с.61-115. // http://identities.h15.ru/readings/nartova1.htm).

[104] *Брубейкер Р., Купер Ф. За пределами «идентичности». // Ab Imperio, 2002, №3, с.61-115. // http://identities.h15.ru/readings/nartova1.htm.*

[105] *Hobsbawm E.J. Națiuni şi naționalism din 1780 pînă în prezent. – Chişinău: ARC, 1997, p.164.*

[106] *ibidem*

mediatic, intensitatea de reacţionare a mijloacelor de comunicare în masă la starea curentă a conştiinţei sociale. Aici e necesar a se ţine cont de un lucru fundamental şi anume, că cetăţenii moldoveni, în marea lor majoritate, îşi doresc să trăiască într-o societate, care ar fi în stare să le satisfacă cerinţele lor materiale şi spirituale, astfel că auditoriul, consumator de informaţie, înclină să raporteze tot ceea ce obţin prin canalele mediatice la interesele bunăstării personale.

După cum se menţionează în literatura de specialitate, auditoriului îi sunt caracteristice diferite stări ale publicului[107] şi maselor, care de multe ori sunt analizate de investigatori împreună, unificate prin noţiunea de „opinie publică”. În felul acesta este examinată sarcina cardinală de transformare a conştiinţei de masă într-o stare, ce ar fi orientată la rezolvarea sarcinilor vitale de primă importanţă[108].

Influenţa socio-culturală a comunicării de masă se produce, în primul rând, asupra instituţiilor politice şi acest aspect este examinat într-un număr impunător de studii, lucru ce n-ar trebui să ne uimească, deoarece în această chestiune se intersectează atât interesele teoretice cât şi cele practice ale utilizării ei. De multe ori însă, după observaţiile lui V.Terin, anume interesul practic face ca problematica influenţei în masă să fie prezentată într-o variantă *mai uşoară*, schematică[109]. Acesta este cazul concret, când comunicării de masă şi mijloacelor de care dispune li se rezervează doar rolul de instrumente pentru îndeplinirea unor sarcini de conjunctură ale activităţii politice, ignorându-se totodată faptul, că însăşi comunicarea de masă în calitatea sa de modalitate importantă de comunicare nu poate să nu exercite asupra ei o influenţă de formare. În cazul unei abordări simpliste a rolului politic al comunicării de masă, evident că în prim-planul atenţiei apare ceea ce-i mai atractiv şi mai

---

[107] *Prin public, dacă ar fi să generalizăm punctele de vedere ale teoreticienilor occidentali, subînţelegem un ansamblu de oameni, care-şi conştientizează corect interesele proprii, sunt implicaţi activ în procesul de realizare a acestora şi, corespunzător, dispun concomitent de o opinie exprimată în public (ceea ce la rândul său, plasează acţiunile unui astfel de public în legătură cu forma publică de exercitare a puterii de stat). Cu alte cuvinte, expresia public opinion sau l'opinion publique (traduse în limba română opinie publică) şi sunt înţelese în acest caz drept o „opinie a publicului” dezvoltată suficient, dar nu ceea ce ar pretinde să reprezinte acest lucru, într-un mod neclar, opinia unor consumatori anonimi de comunicări ale mass media. Introducerea noţiunii de „public” în circuitul cercetărilor teoretice ale comunicării de masă, presupune folosirea termenului în cauză, în primul rând, ca pe o noţiune cu o semnificaţie teoretică clar marcată, iar, în al doilea rând, orientată la semnificaţia „opinie a publicului” drept expresie a conştiinţei de masă, prin aceasta cercetătorului revenindu-i sarcina să reliefeze şi să depăşească caracterul limitat, care este în realitate, al acestei conştiinţe.*

[108] *Vezi Терин В. Массовая коммуникация. Исследование опыта Запада. //* http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Tern/index.php

[109] *Ibidem.*

evident în situaţia dată. Astfel, în mod normal în calitate de premisă de plecare este luată, de exemplu, sentinţa: „În mâinile cui se află televiziunea, acela dispune de putere”, presupunându-se, că, de fapt, „cine dispune de putere, are în subordine şi televiziunea”. Evident, că dintr-o atare perspectivă de interpretare a rolului comunicării de masă paradigma influenţei ei politice s-ar constitui din răspunsurile la întrebările „Care sunt forţele politice ce controlează presa (scrisă, radioul, televiziunea)?” şi „Care este mecanismul de influenţare prin aceste mijloace?”

Obţinerea unor răspunsuri detaliate la aceste întrebări este un lucru de o semnificaţie majoră, întrucât este important să fie reliefate corelaţia dintre sistemul politic al societăţii date şi mijloacele de comunicare în masă; să fie evidenţiate accentele politice din organele de presă, radio şi televiziune; să fie evaluate rezultatele activităţii mass-media într-o campanie politică etc. Dar posibilităţile investigative ale unei atare abordări sunt limitate. În conformitate cu postulatul, ce stă la baza lui, este suficient să creezi un sistem care ţi-ar permite să-ţi subordonezi toate mijloacele de comunicare în masă, pentru a-ţi exercita influenţa asupra societăţii. De fapt, este o teză, care ne aminteşte de timpurile istorice de odinioară şi care mai are priză şi acum. Societatea este divizată în „educatori” şi cei care le sunt încredinţaţi – cei *educaţi,* adică majoritatea absolută a celor care n-au şi nici nu vor avea acces la pârghiile puterii politice şi la mediile de comunicare în masă. „Abordarea chestiunilor referitoare la evoluţia raporturilor stabilite în ultimii ani între politică şi comunicare, - menţionează V.Moraru, - ne oferă posibilitatea constatării nu doar a unei legături şi interdependenţe, ci şi a unei adevărate îngemănări dintre politică şi mass media. Am putea spune că politica şi mass media reprezintă în condiţiile actuale două vase comunicante, cu toate consecinţele respective”[110].

Nu trebuie să uităm de faptul, că informarea, dar mai exact, comunicarea de masă îşi are specificul său şi într-un fel sau altul ea influenţează asupra activităţii politice. Totodată şi relaţiile politice acţionează asupra comunicării de masă, păstrându-şi intactă natura proprie. Apare întrebarea: **Care** sau **ce** constituie zona lor de intersecţie (sau de confruntare? / de interacţiune? / de îngemănare?)

Mass-media în calitatea sa de „puterea a patra” dispune de atribute ale puterii sociale. Examinată din această perspectivă, ar fi util să examinăm nu numai ceea ce obţine puterea prin sprijinul presei, dar şi cea **ce ratează**, ceea ce **nu** obţine. Cum ar trebui să optimizăm proprietăţile şi calităţile funcţionale

[110] *Moraru V. Mass media vs politica. – Chişinău: USM, 2001, p.8.*

ale mass media, pentru a le pune în serviciul promovării şi consolidării identităţii naţionale?!

Zona de intersecţie (de suprapunere?) a activităţilor puterii politice şi a comunicării mediatice se axează pe valorile şi atributele identităţii naţionale, care formează câmpul gravitaţional atât al deciziilor factorilor puterii, al eforturilor instituţiilor societăţii civile, cât şi al politicii editoriale, al resurselor de influenţă mediatică. Anume acest câmp gravitaţional, pe care noi îl numim „câmp identitar" trebuie să focalizeze preocupările actorilor politici, instituţiilor mediatice, agenţiilor sectorului civil în vederea unei manifestări plenare a identităţii naţionale. Aici se cere a face o precizare de principiu: nu ne referim la o separare a domeniilor, dar la o coordonare a responsabilităţilor.

Spaţiul post-sovietic reprezintă o tranziţie de la o societate închisă spre o societate deschisă. La început se credea că „eliberarea" de comunism va conduce în mod automat la formarea economiei de piaţă, la instituirea unui stat de drept, la dezvoltarea sectorului civil, apariţia institutelor democratice. Am pornit la construcţia identităţii naţionale, negând totalmente sau minimalizând traseul sovietic al Republicii Moldova. De obicei, acesta este utilizat cu precădere în critica perioadei de odinioară (până la 1990) şi legitimarea transformărilor actuale.

La începutul anii '90 în spaţiul postsovietic au fost vehiculate versiuni ale unor teorii departe de a fi ancorate în modernitate, ele fiind potrivite mai mult ca elemente pentru retorica politică. Aceste perspective de abordare au „o valoare limitată în calitate de modele descriptive şi de interpretare a înţelegerii evenimentelor care au loc în fostele republici ale fostei URSS, întrucât au un caracter normativ şi de evaluare exagerat"[111]. În primul rând, nu s-a ţinut cont de contextul cultural şi instituţional din aceste ţări, de opoziţia faţă de schimbări din partea elitelor puterii şi o parte a populaţiei.

„Sindromul totalitar", ca să utilizăm expresia al cărei părinte este Zb.Brzezinski, se pare că a rămas încă pentru o perioadă îndelungată să domine raţiunea şi comportamentul unei părţi considerabile a actorilor politici. La momentul potrivit ar fi fost mult mai productiv să nu operăm cu mecanismele funcţionării regimului totalitar, dar cu *repercusiunile* acestui regim, cu ceea ce a rămas după falimentul lor, să transferăm atenţia de la „cum ar trebui să fie" la mecanismele de reproducere a noilor valori. În acest aspect, a fost necesară introducerea unor mecanisme eficiente de modernizare a mass-media, de plasare a acestora în serviciul democraţiei.

---

[111] *Гудков Л., Дубин Б. Посттоталитарный синдром: «управляемая демократия» и апатия масс. // Пути российского посткоммунизма: Очерки. / Под ред. М.Липман и А.Рябова. Московский Центр Карнеги. – Москва: Изд-во Р.Элинина, 2007, с.11-12.*

Republica Moldova nu poate fi ruptă din evoluția țărilor, care au evadat din totalitarism, urmând calea democrației, or fenomenul tranziției est-comuniste, în toată complexitatea şi multidimensionalitatea sa, n-a ocolit, evident, acest teritoriu, care este unul cu cele mai multe probleme, probabil, pe cap de locuitor. Speranța că „Occidentul ne va ajuta” nu poate fi scoasă din calcul, dar „ieşirea la liman” va depinde, în primul rând, de mobilizarea internă. Reabilitarea importanței efortului propriu în succesul tranziției, făcută de Zb.Brzezinski în studiul „Marea transformare”, inclus în volumul „Europa Centrală şi de Est în ciclonul tranziției”[112], pentru Republica Moldova este de o actualitate incontestabilă. Mobilizarea din interior nu se poate produce fără o dezintoxicare a mediului şi relațiilor sociale de valorile şi principiile impuse în mod abuziv de regimurile totalitare, fără o cultivare şi promovare a unor valori şi principii democratice, general-umane, inclusiv şi în domeniul relațiilor interetnice, în câmpul fenomenului național. Această misiune şi-au asumat-o multiple instituții şi organizații din segmentul public, mass-media revenindu-le rolul de un veritabil laborator, de studiere şi cunoaştere a proceselor ce se produc în zona fenomenului național, dar şi de formare a noilor valori democratice, de lichidare a handicapului pe care-l au „noile democrații” în corelație cu lumea occidentală.

Subscriem la teza expusă de E.Polikarpova, că mass-media au devenit unele din componentele mediului psihosocial al conviețuirii umane, că ele pretind, cu destul temei, la rolul unui factor puternic de formare a concepției personalității şi a orientării valorice a societății[113]. Ele au devenit într-un fel translatori ai realizărilor culturale şi instrumente de influențare asupra societății în vederea acceptării sau negării anumitor valori şi modele de construcție culturală, inclusiv şi ale celor inerente câmpului fenomenului național. Dar însele mijloacele de comunicare în masă iau parte activă la formarea acestor valori, au devenit componentul catalizator al construcției unor noi relații dintre etniile conlocuitoare, în redefinirea identităților naționale.

Funcția mass-media de translator al valorilor culturale a societății s-a impus în atenția cercetătorilor în a doua jumătate a sec.XX. Prima tentativă în acest sens aparține lui H.D.Lasswell, care elaborează în 1948 un model cuprinzând trei funcții ale media: a) Funcția de *supraveghere a mediului* constând în culegerea de informații şi difuzarea acestora; b) *Funcția de punere în relație a răspunsurilor la semnalele mediului* ale diferitelor componente ale societății, ceea ce se realizează prin *interpretarea informației* (comentarii având

[112] *Vezi Brzezinski Zb. Europa Centrală şi de Est în ciclonul tranziției. – Bucureşti: Diogene, 1995.*

[113] *Поликарпова Е. Аксиологические функции масс-медиа в современном обществе. // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Gurn/Policarp/index.php*

rolul de a prescrie comportamentele de integrare, adică a comportamentelor specifice în relații specifice); c) Funcția de *transmitere culturală*, difuzarea valorilor şi normelor sociale de la o generație la alta, funcție contribuind la socializarea şi integrarea noilor generații şi la asimilarea rolurilor sociale[114].

Funcția axiologică a mass media la etapa actuală se evidențiază în mod deosebit, întrucât la confluența secolelor XX şi XXI mijloacele de comunicare în masă au devenit unele din cele mai populare forme de contact intercultural, de familiarizare a individului cu experiența istorică, spirituală şi materială a națiunilor, a generațiilor precedente, statelor, concomitent aprofundând şi lărgind hotarele informației comparativ cu formele tradiționale ale relației interculturale[115].

Bibliografie

Hobsbawm E.J. Națiuni şi naționalism din 1780 pînă în prezent. – Chişinău: ARC, 1997.

Bauman Z. Globalizarea şi efectele ei sociale. - Prahova: Antet (Anul editării nu este indicat).

Moraru V. Mass media vs politica. – Chişinău: USM, 2001.

Brzezinski Zb. Europa Centrală şi de Est în ciclonul tranziției. – Bucureşti: Diogene, 1995.

Drăgan I. Paradigme ale comunicării de masă. Partea I. – Bucureşti: Casa de Editură şi Presă „Şansa”, 1996.

Брубейкер Р., Купер Ф. За пределами «идентичности». // Ab Imperio. 2002, №3, c.61-115. // http://identities.h15.ru/readings/nartova1.htm

Терин В. Массовая коммуникация. Исследование опыта Запада. // http://www.gumer.info/ bibliotek_Buks/Polit/Tern/index.php

Гудков Л., Дубин Б. Посттоталитарный синдром: «управляемая демократия» и апатия масс. // Пути российского посткоммунизма: Очерки. / Под ред. М.Липман и А.Рябова. Московский Центр Карнеги. – Москва: Изд-во Р.Элинина, 2007, pp.11-12.

Поликарпова Е. Аксиологические функции масс-медиа в современном обществе. // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Gurn/Policarp/ index.php

Prezentat la redacție
la 10 septembrie 2007

---

[114] *Apud Drăgan I. Paradigme ale comunicării de masă. Partea I. – Bucureşti: Casa de Editură şi Presă „Şansa”, 1996,.p.164.*

[115] *Vezi Поликарпова Е. Аксиологические функции масс-медиа в современном обществе. // http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Gurn/Policarp/index.php.*

ELECTORALA CHIŞINĂU – 2007: PR « negru » şi strategii de imagine[116]

Aurelia PERU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative,
doctor în ştiințe politice,
lector superior

L'article est dédié a l'étude des stratégies de construction de l' image des acteurs politiques dans la période des élections pour la fonction de maire général du municipe Chişinău. La II-e partie reflète le contenu de la publicité électorale elaborée par les centres des concurents.

L'auteur évoque le spesifique des élections dans le municipe ou l'electorat manifeste les dérnières années un interes moins relevé énvers les élections. On a aussi identifieé des models d' images gestionnés par quelques centres (staff) êlectoraux: PCRM, PDSM, PPCD, PDM.

Une place importante est dedié uax recherches des technologies du PR «noir», appliquées contre les concurents électoraux comme Filat / PDM, Iordan / PCRM, Braghiş / PDSM.

La II-eme partie représente l' intention de l' auteur d' aprécier par divers arguments la valeur et la competence de la publicité électorale élaborée par les principaux concurents électoraux dans la lutte pour la fonction de maire du municipe.

Chişinăul, începând din 1999, dar mai pronunțat din 2003, a devenit un obiect strategic de dispută între forțele democratice şi puterea comunistă din țară. În anul 1999, amintim, lupta decisivă s-a purtat între candidatul independent S.Urechean şi candidatul din partea Blocului comuniştilor, agrarienilor şi socialiştilor V.Iovv. Primul a acumulat 51,06% din sufragii, iar Iovv – 22,68%. În 8 iunie 2003 - turul doi de scrutin - concurenții principali pentru funcția de primar general al Chişinăului au fost S.Urechean, care a obținut 53,9% din sufragii şi candidatul comuniştilor, V.Zgardan – cu 46,1% din sufragii. În timpul alegerilor repetate pentru funcția de primar general al municipiului Chişinău - 11 decembrie 2005 - favoriții campaniei devenise candidatul independent, dar susținut fățiş dă către Partidul Comuniştilor – V.Ursu,

[116] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Valentina STAN*

care a racolat 51,91% din sufragii şi candidatul din partea Partidului Liberal – D.Chirtoacă cu 35,62% din sufragii. Din cauza prezenței joase la urnele de vot – 22,62% - V.Ursu a fost numit în calitate de primar interimar. Prin urmare, capitala a fost totdeauna o citadelă greu de cucerit pentru partidul puterii (comuniste).

În timpul alegerilor pentru funcția de primar general al municipiului Chişinău din iunie 2007 favoritul, dar nici de cum surpriza campaniei, a devenit candidatul Partidului Liberal, D.Chirtoacă. Acesta din urmă şi primarul interimar al capitalei V.Iordan, candidatul comuniştilor, au dus lupta finală pentru disputa fotoliului de primar. Performanțele în această cursă electorală ale tânărului *cavaler* liberal au constituit, de fapt, o reconfirmare a „surprizei" din competiția anterioară – decembrie 2005. Într-un fel, putem vorbi despre aşa-numitul *start privilegiat* al candidatului, lucru specific doar candidaților aflați deja în exercițiul unor funcții eligibile.

1. Tendințe politice generale.

În urma rezultatelor făcute publice după I tur de scrutin s-a scos în evidență pierderea încrederii electoratului autohton pe parcursul unui ciclu electoral în partidul de guvernare:*30% din sufragiul total pe țară în comparație cu 46% în alegerile parlamentare din 2005* şi declinul de imagine a Partidului Comuniştilor. Analiştii politici au început să vorbească tranşant despre epuizarea resurselor partidului puterii. Suntem de acord cu această ipoteză, dar, totodată, nu putem nega nici factorul unei *erori de selecție,* comisă de către elita comuniştilor, care a decis să promoveze în capitală un candidat „*anonim*", lipsit de carismă şi de popularitate. În pofida acestui fapt *sau* grație acestui fapt PCRM a mizat şi de această dată pe una dintre strategiile încercate deja - de a-şi gestiona competiția pentru funcția de primar de Chişinău după clivajul *gospodar – intrigant politic. Brandul sobarului (gospodarului)* şi a *omului simplu,* departe de jocurile politice în acest gen de competiții electorale, şi l-au revendicat, la timpul respectiv, şi V.Zgardan, şi V.Ursu, iar în prezenta campanie – V.Iordan. Greşeală tactică a comuniştilor - nu au înțeles încă că Chişinăul este oraşul intelectualilor nu a «sobarilor».

Al doilea moment, pe care l-a developat campania electorală a fost tendința electoratului capitalei spre NOU. Ca rezultat, putem constata faptul că alegătorii au acordat, în primul rând, un vot de blam vechii elite politice la nivel național, nu doar local. Se proiectează deja categoric o nouă generație de liderii politici – *centura a doua* a partidelor politice din țară. Liberalii l-au promovat în noua configurație a piramidei politice pe D.Chirtoacă, iar lui M.Ghimpu, în opinia noastră, îi revine, în percepția electoratului, mai mult rolul de preşedinte de onoare decât preşedinte executiv al partidului, Partidul

Democrat – a pus miză pe deputatul V.Filat, Alianța „Moldova Noastră” – pe deputatul L.Bujor. Lansarea în campania electorală a acestor actori politici, deveniți cunoscuți publicului şi grație transmisiunii în direct la postul de televiziune «Moldova I» a şedințelor plenare din legisalativ, a făcut ca această competiție politică să fie tratată de către specialiştii PR cea mai profesionistă, cea mai aprigă şi mai interesantă pentru alegătorii însuşi.

Al treilea moment decisiv al campaniei: s-a conturat tendința spre *o nouă ierarhizare* a celor mai puternice partide politice din țară. Putem afirma cu certitudine că principalii concurenți electorali în alegeri parlamentare din anul 2009 vor fi: Partidul Comuniştilor, Partidul Alianța “Moldova Noastră”, Partidul Democrat, Partidul Popular Creştin Democrat, Partidul Liberal, performanțele căruia vor fi condiționate de prestațiile echipei liberale în consiliul municipal Chişinău. Ordinea în care au fost evocate respectivele formațiuni politice, considerăm, este proporțională cu gradul de popularitate şi pondere pe piața politică autohtonă.

Un alt subiect inedit al acestei campanii, în special în aria municipiului Chişinău, l-a constituit aşa-numitul *transfer de imagine* - cine creditează şi cine livrează capital de imagine în relația *partid – candidat:*

Tabelul 1. Rezultatele scrutinului-2007 (I tur) pentru funcția primarului general al municipiului Chişinău:

Concurenți	***% partid***	***% candidat***	***imagine candidat***
PCRM / Iordan	27,11	28	Creditată
PL / Chirtoacă	18,64	24	Livrată
PD / Filat	7,84	8	Livrată
AMN / Bujor	11,90	9	Creditată
PPCD / Corduneanu	6,83	6	Creditată

Prin urmare, candidatul PCRM (Iordan), cel al PPCD (Corduneanu), mai puțin candidatul AMN (Bujor) au profitat în ceastă competiție de imaginea publică a partidelor politice pe care le reprezintă, în timp ce Chirtoacă şi Filat au livrat capital de imagine partidelor lor grație poziționării în această competeție şi carismei personale. Din acest moment putem invoca transferul de poziții şi influență în sânul elitei politice autohtone. Relevante în acest context sunt şi informațiile neoficiale, care s-au strecurat în mass-media privind intenția lui V.Filat de a părăsi PD ul cu scopul de conduce un nou partid politic.

În tabelul de mai jos am încercat să identificăm modele de imagine, pe care le-au gestionat protagoniştii campaniei:

Tabelul 2. Modelele de imagine, gestionate în scrutinul-2007 de candidații la funcția de primarul general al municipiului Chişinău1

candidat	*modelul de imagine*
Iordan V.	„sobarul”
Chirtoacă D.	„virtuosul” sau leader fresh
Filat V.	„oligarhul”
Bujor L.	„militantul”
Braghiş D.	„preotul răspopit”
Corduneanu A.	„umanistul”

În cele ce urmează vom oferi unele detalii legate de cele mai reuşite strategii de imagine aplicate în competiția electorală Chişinău-2007 – V.Iordan, V.Filat, A.Corduneanu, D.Chirtoacă.

Veaceslav Iordan – „gospodarul”.

Tradițional deja comuniştii utilizează ca şi în alegerile din 2003, 2005 în care ia-au promovat, respectiv, pe Zgardan, Grecianîi, Ursu – strategia apartenenței de partid. Desigur, în virtutea faptului că sunt candidații partidului puteri, din start pot fi considerați privilegiații campaniei electorale. Mai mult, toți ei s-au folosit de tactica „învingătorului” (poate mai puțin Grecianîi, ca o femeie totuşi cultă şi profesionistă, fără aroganță), care se manifestă prin folosirea masivă a resurselor administrative şi prin sfidarea fățişă a concurenților electorali. Bunăoară, refuzul de a participa le dezbaterile electorale, acreditarea *tacticii „rației mute”*. Or, o campanie electorală modernă este de neconceput fără o confruntare de idei a competitorilor la TV în fața întregii societăți. *„Am putea presupune că jocul de-a mijatca cu alegătorii arată şi teama candidatului Iordan de a pierde orice şansă de câştig atunci când a deveni evidentă pregătirea lui intelectuală şi profesională în comparație cu alți competitori”*, - scrie Buletinul electoral al PPCD. Într-adevăr, acesta ar putea fi unul din motivele absenței „televizate” a lui Iordan, pentru că în cazul când comuniştii au avut candidați mai „erudiți” n-au ratat nici o dezbatere publică – nici în cazul doamnei Grecianiî, nici în cazul lui V.Ursu.

Din fişa de carieră vedem că V.Iordan a activat în cadrul Întreprinderii de Stat Căile Ferate ale Moldovei, iar aceasta este sectorul strategic din economia națională controlat de comunişti. La prima etapă a campaniei, stafful PCRM a utilizat *strategia pozitivă* de creare a imaginii, care presupune promovarea imagini favorabile a candidatului, fără a intra în polemică sau a supune criticii pe ceilalți candidați. Lipsa de agresivitate este specifică favoritului, căci, inițial, anume Iordan era favoritul incontestabil al campaniei. Candidatul s-a poziționat ca o persoană constructivă, „un administrator care nu are

tangență cu politica”. Aceasta, de altfel, a fost una din principalele strategii de creare a imaginii lui Iordan în această campanie – „imaginea omului profesionist, manager al urbei, care nu se implică în dispute politice şi respectiv nu polemizează, nu participă la dezbateri, ci doar munceşte”.

Dorin Chirtoacă – „virtuosul” sau „leaderul fresh”.

Aceasta a fost imaginea cu care candidatul PL a parcurs competiția electorală. Siguranță, intoleranță, inteligență – sunt trăsăturile candidatului Partidului Liberal. Spre deosebire de principalul său oponent, care a avut o campanie foarte costisitoare, staff-ul PL a recurs la *strategia austerității* – publicitate modestă, campanie decentă, cheltuieli minime. Marele atu al candidatului liberal a fost – verva anti-comunistă, factura „democratului până în măduva oaselor”, într-un cuvânt - brandul de imagine al *leaderchip-ului fresh*. Tânăr-militant, vorbire cursivă, cunoaşterea limbilor moderne, studii în Europa – sunt trăsăturile care l-au evidențiat pe Chirtoacă din mediul celorla-i concurenți. Tactica contrastului bazat pe trăsăturile individuale ale candidadtului i-au permis partidului să gestioneze o campanie cu surse minime. Mai mult, şi-a lansat a început campania de promovare relativ tardiv, cu puțin afişaj, şi a utilizat în mare parte genul de materiale utilizate şi în scrutinul pentru municipiu din 2005. De regulă, o lansare târzie în campanie şi o publicitate slabă îşi pot permite doar persoanele cu funcție politică/ publică sau care se bucură deja de sprijinul maselor având o imagine publică plauzibilă. Deşi Chirtoacă nu era o pesoană cu funcție publică, dânsul avea deja o imagine strategică pozitivă, bine gestionată în timpul alegerilor locale anterioare.

În timpul campaniei electorale candidatul a utilizat aceleaşi teme centrale ca şi în timpul alegerilor anticipate din 2005: reformarea clasei politice şi modernizarea administrației municipiului prin promovarea unor oameni tineri, competenți şi oneşti. Sloganele campaniei au consolidat mesajul electoral: *„Un primar tânăr, o echipă liberală – o capitală europeană!”* Referindu-ne la unelel aspecte ale campaniei de publicitate electorală, vom remarca faptul că Chirtoacă apare mereu îmbrăcat «la patru ace», purtând ochelari. Ochelarii au devenit şi ei un element al imaginii distinct pentru candidatul liberal. Ei simplifică identificarea vizuală a candidatului şi sunt asociați unui mod de a gândi intelectual. De altfel, dacă fizicul este un element al imaginii care prea puțin poate fi controlat, atunci haina, accesoriile candidatului pot fi controlate integral de constructorii de imagine. Astfel, în timpul prezidențialelor din România (1996), în timpul ultimelor dezbateri televizate Emil Constantinescu a făcut un gest care a avut un impact considerabil asupra percepției sale publice – şi-a dat ochelarii jos cu o mişcare teatrală, întrebându-l pe prezidențiabilul PDSR, Ion Iliescu: „Credeți în Dumnezeu?”. Acest truc face parte din arsena-

lul limbajului accesoriilor (non-verbalul) candidatului. Chirtoacă ar fi puput juca şi el „cu ochelarii”, care i-au întregit imaginea de intelectual şi liber-cugetător.

Publicul a văzut în persoana lui Chirtoacă întruchiparea ideii de luptă contra stagnării politice şi a perceput în retorica acestuia elemente de convingere în ceea ce spune şi de încredere în sine. Tânăr şi hotărât, aceste două ingrediente sunt elementele constituente ale imaginii plauzibile a liberalului Chirtoacă. Anume acestea îi alimentează carisma, pe care nu o descoperi la prima vedere.

Startul campaniei? Nu insistăm asupra faptului că epizodul la care ne vom referi în continuare a făcut parte dintr-o strategie premeditată de gestionare a imaginii electorale, dar incidentul poate fi interpretat ca o *lansare „neconvențională”* în campanie a candidatului PL. Ne referim la altercația care s-a produs cu puțin timp înainte de startul oficial al campaniei între poliție şi câtiva reprezentanți ai Partidului Liberal, în frunte cu preşedintele partidului M.Ghimpu şi cu vicepreşedintele D.Chirtoacă. Cu prilejul marcăriii a 89 de ani de la actul Unirii, aceştea se deplasau spre Cimitirul Central pentru a depune flori la mormintele unor deputați din Sfatul Țării. Deşi se deplasau regulamentar, au fost opriți, iar mai apoi reținuți timp de 6 ore la Comisariatul de poliție a sectorului Centru din Chişinău. Anume acest incident cu reprezentanții organelor de menținere a ordinii publice l-a readus în prim-plan pe liberalul D.Chirtoacă. Evenimentul a fost amplu mediatizat de posturi private de televiziune, asigurându-i o vizibilitate mediatică accentuată Partidului Liberal şi conducătorilor acestuia.

Alexandru Corduneanu - „umanistul”.

O campanie costisitoare, dinamică, atractivă, originală a avut candidatul PPCD. Vom constata, de fapt, că creştin-democrații ghidați de I.Roşca, în urma controversatul vot din 4 aprilie 2005, nu şi-a pierdut, totuşi, nucleul dur de votanți. Pragul electoral de 4% pentru viitoarele alegeri parlamentare, care stârnea anterior dubii pentru unii – nu va necesita un efort sporit din partea PPCD. De remarcat şi faptul că, pentru a-şi consolida imaginea publică, PPCD a folosit unele elemente specifice campaniei de tip *stop and go*, în care se acționează în funcție de ocazii speciale sau profitând de evenimente importante pentru a-ți promova imaginea proprie. Este o tactică pe care o folosesc partidele în curs de consolidare, dar „cazul Băsescu” nu putu fi neglijat de PPCD din Moldova - susținerea preşedintelui român a generat din nou un flux de simpatie pentru creştin-democrați.

Mesajul central al candidatului a fost promovat sub genericul „Euro-Primarul”. De fapt, PPCD a „monopolizat” încă din Parlamentara-2001 califica-

tivul EURO, prin care încearcă să se poziţioneze drept cea mai progresistă formaţiune politică din ţară, una cu performanţe la nivelul politicii continentale şi singura forţă capabilă să aducă Moldova în familia naţiunilor europene.

Stafful lui Cordineanu a mizat mai mult pe strategia „apartenenţei de partid", decât pe cea de creare a imaginii pozitive a candidatului însuşi. Nu întâmplător în unele materiale electorale, s-a ţinut să se prezinte o justificare a alierii PPCD-ului cu comuniştii în 2005. Astfel, într-un mesaj difuzat pe un fluturaş electoral sub forma unei bancnote de 2 mlrd dolari americani, PPCD-ul a invocat că, datorită compromisului din 4 aprilie 2005, Republica Moldova a beneficiat de 2 mlrd de dolari -creditare externă, de unde provine şi un alt slogan electoral: *Stabilitate – Fapte – Rezultate*. Acest mesaj-slogan a fost utilizat şi în unele postere ale candidatului Corduneanu. Campania lui Corduneanu, spre deosebire de campania lui Gh.Susarenco de la 2005, nu a fost una „de angoasă", ci de „cizelare", de scoatere din criză a imaginii publice a PPCD, compromisă după votul din 4 aprilie, cu toate consecinţele şi „partajările" politice deopotrivă.

Să urmărim, deci, evoluţia PPCD în timpul competiţiei pentru funcţia de primar general al capitalei.

Tabelul 3. Rezultatele obţinute de candidaţii PPCD în campaniile electorale pentru funcţia de primar general al municipiul Chişinău

Concurent	*Anul*	*%*
I. Roşca	1999	11,36
V. Cubreacov	2003	8,00
Gh. Susarenco	2005	7,02
A. Corduneanu	2007	5,76

Notă: Considerăm, totuşi, că evoluţia scadentă a candidatului PPCD este direct influenţată de percepţia votului pro-Voronin din 4 aprilie 2005 în mediul electoratului creştin-democraţilor .

Ponderea PR „negru" în comunicarea electorală Chişinău-2007.

O altă trăsătură distinctă a alegerilor municipale a devenit şi utilizarea thenologiilor de PR „negru", practicat preponderent în timpul alegerilor parlamentare. A devenit simptomatic deja, cu cât în campanie sunt antrenaţi competitori mai puternici, cu atât este mai enorm fluxul de tehnologii „murdare" aplicate. Prin urmare, am putea să constatăm maturitatea şi incandescenţa alegerilor locale Chişinău-2007. Principalele ţinte ale PR „negru" au fost candidatul PD, V.Filat, şi candidatul PDS – D.Braghiş.

Dumitru Braghiş – «preotul răspopit»?

Cazul lui Braghiş este, totuşi, unul inedit pentru tehnicile de PR „negru" aplicate, de obicei, în spaţiul politic autohton. Astfel, într-una din zile o ceată de fete îmbrăcate sumar, în costume de baie, făceau agitaţie electorală pe străzile sectorului Râşcani al capitalei în favoarea lui Braghiş, în timp ce staff-ul partidului nu ştia nimic despre iniţiativa «sânzenelor» de la Râscani. Mai mult, spoturile de anti-publicitate politică ale comuniştilor au fost pline de causticitate la adresa ex-premierului D.Braghiş. Fiind nevoit pe parcursul campaniei să-şi justifice rezultatul guvernării sale (în viziunea comuniştilor) - sărăcia - lui Braghiş i-a revenit în acest spectacol politic rolul *„preotului răspopit"*.

Stafful candidatului comuniştilor a elaborat un spot care îl a avea ca protagonist pe D.Braghiş, în care, prin potrivirea imaginilor, au creat o asociere între perioada guvernării lui Braghiş (funcţia de prim-ministru) şi suferinţele şi lipsurile oamenilor. Una din ultimele secvenţe ale spotuluise făceau „bilanţurile" guvernării lui Braghiş prin cuvintele unui bătrânel care declara cu indignare: *„Oamenii mor de foame!"*.

Vladimir Filat –„oligarhul".

În faza finală a primului tur de scrutin a fost acuzat de corupţie, taxat ca fiind un escroc, căruia în România i-a fost intentat un dosar penal în anii 1999 pentru contrabandă cu ţigări. Astfel, conform unui text anonim care a navigat pe Internet, Filat s-ar fi făcut vinovat de vânzări ilicite de aeronave şi ţigări, în proporţii deosebit de mari. De asemenea, au fost difuzaţi fluturaşi electorali sub forma unui buletin informativ, cu menţiunea nr.1, publicat de un oarecare *Centru de Protecţie a Alegătorului*. Acest buletin care conţinea deja nume şi cifre, aducea grave acuzaţii în adresa lui V.Filat. Respectivele texte se încheiau cu acelaşi slogan: *Stop: Filat. Start: Procuratura*, după modelul sloganului campaniei lui Filat.

Filat însă, a antrenat în echipa celor care se ocupau de aşa-numita tehnologie electorală – *ştafeta de opinie* – un personaj bine cunoscut în mediul juridic autohton, care nu şi-ar fi compromis numele, dacă colegul său de Facultate ar fi fost un afacerist escroc în România – avocatul dosarelor „anti-comuniste" A.Tănase. Aşa că, în această campanie de *„rebranding*" de imagine inspirată de comunişti, probabil, Filat a avut un alibiu incontestabil.

Referindu-ne la ritmului campaniei, staff-ul PD–ist a gestionat o *campanie de tip blitz,* care presupune o intrare târzie în competiţie şi comportă o concentrare maximă de activitate până la momentul decisiv. Din punct de vedere a strategiilor de marketing electoral, s-a pus miză pe strategia demoralizării oponenţilor politici prin finanţarea masivă a campaniei – publicitate politică

calitativă şi costisitoare. În deosebi, atractivă a fost publicitatea stradală, care crea impresia unui candidat serios. Credem nu vom da greş, dacă l-aşâm numi pe Filat ca fiind un reprezentant al noii elite politice *oligarhice - non comuniste.* Mai mult, că acesta nu a scăpat nici o ocazie să sublinieze faptul că este un om bogat. În revista VIP din ianuarie 2006 câteva pagi ne relatează despre «Povestea de Crăciun în sânul familiei Filat», unde sunt inserate poze cu interierul luxos din casa parlamentarului Filat[117]. Iar în numărul 5 (2005) al aceleiaşi reviste, considerăm chiar că s-a xagerat în privința «gusturilor» şi implicit "averii" familiei Filat. Astfel, într-un interviu solicitat de reporterul VIP, S.Filar, referindu-se la mărcile de vestimentație şi la accesoriile pe care le preferă, remarcă *«Îmi plac Valentino şi Ungaro.. Dintre mărcile de încălțăminte prefer Boticelli şi Sergio Rossi./.. Îmi plac bijuteriile cu diamante, dar în fiecare zi port ceva mai puțin prețios»*. De asemenea, V.Filat se referea înt-un interviu televizat la prețurile exorbitante ale costumelor pe care le poartă fiece zi în parlament. Ne întrebăm, dacă aceste confesiuni publice sunt potrivite pentru un electorat «postsovietic». Probabil, că ele pot insufla, mai degrabă, o campanie de PR negru, decât una de promovare.

Zvonul - o altă componentă a PR „negru" a fost utilizat de către unii concurenți electorali în scopul deteriorării imaginii a doi candidați – Filat şi Chirtoacă (ne vom referi mai jos). Potrivit unui astfel de zvon, V.Filat ar fi, de fapt, candidatul real, ascuns al comuniştilor, care se bucură de susținerea tacită a acestora, iar V.Iordan ar fi doar o marionetă, plasată pentru a dezorienta electoratul.

În Republica Moldova elementele de campanie negativă, totuşi, nu sunt predominante. Bunăoară, potrivit unor estimări în SUA raportul dintre campania negativă şi campania pozitivă/ de promovare este de 60/40.

Elemente de campanie negativă contra candidatului V.Iordan. Campania de PR „negru" la adresa candidatului comuniştilor a fost, de fapt, una preconcepută, adică indiferent de faptul cine ar fi fost în locul lui Iordan, oricum acesta ar fi fost candidatul Puterii şi, implicit, «ținta» de atac a opoziției democratice. Astfel, V.Iordan era taxat ca fiind «o marionetă» în mâinile boşilor de partid: «*Pentru V.Iordan nu trebuie să transmiteți porunci. El deja le-a primit de la boss-ul partinic."*

Un compartiment aparte l-a constituit şi contra-publicitatea la adresa candidatului V.Iordan. Elementul-simbol al campaniei de publicitate promovată de stafful lui Iordan – *mănuşile roşii* – s-au întors ca un bumerang asupra candidatului însuşi. Din punctul nostru de vedere, mănuşa ca simbol nu este o invenție proastă - în primul rând ea invocă ideea de primar muncitor, lider

---

[117] *VIP, 2006, ianuarie, pp.16-18.*

gospodar sau aşa-numitul „*sobar*” în tipologia sociologului rus D.Olişanski – fenomen la care ne-am referit mai sus. Pe de altă parte, ea aminteşte de clasa muncitoare – care trebuie să constituie resursa umană primordială a partidului comunist. Însă, culoarea folosită, nu a fost potrivită pentru acest „accesoriu” simbolistic-electoral. Avea ea totuşi, suntem de acord cu publicistul C.Cheianu, „ceva diabolic şi amintea de Dracula”.

O altă componentă a PR-ului negru a fost lansată prin intermediul Internetului. Astfel, mai multe postere profanate au defaimat imaginea candidatului de pe afişele electorale, şi au speculat în baza sloganelor acestuia.

Publicitatea electorală negativă din turul II de scrutin s-a axat, în principal, pe ideea de înspăimântare a votanților, argumentele deplasându-se de pe câmpul raționalului pe cel al afecțiunii. Astfel, s-a încercat o tensionare a relațiilor etnice dintre moldoveni şi ruşi, stafful comuniştilor amintind în unul din spoturilre lui Iordan o lozincă politică scandată în primiii ani de eliberare națională în Republica Moldova: *«Чемадан. Вокзал. Россия!*». Se vehicula astfel cu ideea că *D.Chirtoacă are viziuni unioniste şi naziste, inclusiv* prin postere difuzate pe Internet (*Chirtoacă apare în uniformă de nazist).*

La rândul lor, liberalii au pus accent pe imaginea cumulativă a sistemului totalitar comunist, amintind de stalinism, represii, GULAG–uri.

Dorin Chirtoacă şi anti-publicitatea politică.

Campania anti-Chirtoacă a fost construită pe următoarele afirmații: *Dorin Chirtoacă este prea tânăr, imatur politic şi fără experiență de administrator.* Acest gen de critică, cu privire la „diletantismul candidatului”, a fost promovată şi prin diferite tehnici discursive şi publicitare, inclusiv lansate pe Internet *(vezi Anexa 1).*

I-a zis mama lui Chirtoacă:
“Măi copile, mergi la joacă!”
Dar Chirtoacă, cum se ştie,
Vrea la joacă-n primărie!”

D.Chirtoacă nu are o echipă solidă, care să-l susțină – această teză era fundamentată de faptul că D.Chirtoacă este exponentul unui partid slab structurat în teritoriu. Partidul Liberal este, de fapt, un partid „de clan”, cu o conducere autoritară. Nu excludem faptul că nici exodul unui grup de tineri din rândurile partidului de la sfârşitul lunii mai, în plină campanie electorală, a fost regizat din exterior cu acest scop. Cu această ocazie, tinerii membri ai PL au declarat în cadrul unei conferințe de presă că se retrag din formațiune pe motiv că acolo „este impusă dictatura lui M.Ghimpu şi nu există libertate de opinie”.

Concluzii.

Ideea „capitala nu a aparținut şi nu va aparține nicicând comuniştilor” a unit într-un front comun, în turul II de scrutin, majoritatea formațiunile de sorginte democratică. Partidele de dreapta şi de centru-dreapta, centru-stânga l-au susținut pe candidatul PL la primăria capitalei. După turul II de scrutin (17 iunie) victoria i-a revenit detaşat candidatului din partea Partidului Liberal, D.Chirtoacă. Rezultatele fiind următoarele: pentru candidatul PCRM, V.Iordan au votat 38,83% (27,6% în I tur) şi pentru D.Chirtoacă – 61,17% (24,3% în I tur). Astfel, putem remarca «sindromul Chişinăului» sau «fenomenul Chirtoacă» în materie de competiție electorală. În ce constă acesta, dar? Un tânăr de 29 de ani, cu un partid slab în spate - prestația per total pe țară sub 2% sau 12 consilieri locali - cu puține resurse financiare a reuşit să învingă partidul puterii cu toată maşinăria logistică, administartivă, propagandistică care i-au stat în slujbă. Votul pro-Cirtoacă a fost un vot anti-establishment. El fiind beneficiarul votului negativ împotriva vechii clase politice demodate, corupte şi ineficiente[118].

Un alt moment crucial generat de alegerile locale îl constituie demitologizarea unor aspecte ale comportamentului electoral. S-a produs demolarea spectaculoasă a următoarelor mituri din sfera politicului moldovenesc:

mitul antiromânismului;

mitul votului compact rusofon;

mitul solidarității electoratului comunist;

mitul sperietoarei NATO (PL are în program aderarea la această instituție).

De asenmenea, pentru prima dată după 2001 se vorbeşte despre trecerea în opoziție a Partuidului Comuniştilor. Asemenea prognoze se fac deja auzite şi vizavi de alegerile parlamentare din 2009. În actuala conjunctură se formează coaliții democratice anti-comuniste: PL, PNL, PD, PPCD, UCM, PSL, PDS.

Tabelul 4. Structura Consiliului Municipal Chişinău după scrutinul din 3 iunie în comparație cu scrutinul din 2003

Partidul	***2007***	***2003***
PCRM	16	25
PL	11	-
AMN	7	17
PPCD	4	8
PD	4	1

[118] *Vezi Dungaciu D. Republica Moldova: punct şi de la capăt. // „Flux”, 2007, 22 iunie*

PDS	3	-
PSD	2	-
UC	2	-
BEPRR	1	-
PNL	1	-

După alegerile locale din 2007 se observă o redimensionare a spectrului politic moldovenesc, în special, cel de dreapta politică.

Tabelul 5. Performanţele partidelor politice şi alegerea primarilor din 3 şi 17 iunie 2007- total pe ţară

Partidul	***mandate de primar***
PCRM	328
AMN	155
PD	78
PPCD	62
PSL	26
PDS	25
PPR	19
PSD	17
PPR	14
PL	12

2. Publicitatea electorală Chişinău – 2007 :[119] *Analiza a 6 spoturi şi 6 postere electorale: baremul de apreciere de la 1-5 puncte*

Publicitatea politică se deosebeşte categoric de publicitatea comercială. Dacă cea din urmă trebuie să convingă consumatorul că produsul produs este „cel mai, cel mai...”, atunci publicitatea politică are în centru un personaj concret, care, abilitat cu un şir de calităţi excepţionale, are totodată şi un „călcâi al lui Ahile”.

Înainte de a purcede la analiza celor 6 spoturi şi 6 afişuri de panotaj stradal lansate în campania electorale Chişinău–2007, să facem o distincţie între tipurile şi funcţiile spoturilor electorale. Prin prisma acestor parametri vom estima valoarea materialelor publicitare din aceste pagini.

În linii mari, spoturile politice se împart în două categorii:

a. cele care promovează un personaj politic (lider, partid, bloc electoral);

---

[119] *Peru A. Рынок рекламы. 6 билбордов на растерзание эксперту. // „Business Class”, 2007, Nr.11-12, c.94-97.*

b. cele care promovează o opţiune politică.

De regulă, publicitatea promovează 2 tipuri de lider politic: „liderul-erou" şi liderul care pare a fi „unul dintre noi".

Publicitatea politică (spoturile electorale, în primul rând) îndeplineşte 4 funcţii centrale:[120]

de atenţionare, de informare, de convingere, de motivaţie.

Pentru a urmări în ce măsura publicitatea electorală a răspuns sarcinilor vitale, urmărim anexa 2:

V.Iordan – Partidul Comuniştilor din Republica Moldova.
Nota: 4

Spotul propus este unul *de consolidare* a imaginii şi urmăreşte drept scop informarea alegătorilor despre acţiunile întreprinse timp de 2 luni de către primarul interimar V.Iordan. Tehnica de montaj redă dinamismul activităţii funcţionarului public. Alternează bine două simboluri – mănuşa şi calculatorul – care trebuie să confirme ideea că Iordan este un manager tehnocrat, dar şi un om muncitor, pur şi simplu. Al treilea simbol este cel cromatic: mănuşa roşie informează suplimentar alegătorul vizavi de apartenenţa partinică a candidatului. Dar, iată fluturatul din mână a lui Iordan este deja un gest în plus, care îl rupe de realitatea pragmatică şi-l amplasează în lumea romantismului cineastic sau în epoca autorităţii brejneviste. În acest sens, mai credibilă ar fi fost o strângere de mână cu un muncitor de pe şantier, credem noi. De asemenea, nepotrivită ni se pare şi coafura candidatului - prea „proaspete" sunt urmele pieptenelui din frizerie. Acesta nu este look-ul unui gospodar (!), imagine pe care I-o revendică stafful electoral. De altfel, în timpul campaniei prezidenţiale din SUA din anul 1960 una din primele replici ale consilierului de imagine suna astfel: „Cu un astfel de breton nu poţi să devii preşedinte". În scurt timp lui Kennedy i-au schimbat coafura pe una „prezidenţiabilă".

Dacă e să ne referim la utilizarea creativă şi eficientă a gesturilor în afişajul electoral, un exemplu de performanţă ne oferă campania lui T.Băsescu la preşedinţie - mâna ridicată la frunte – în stilul unui gest de salut militar cu îndemnul «Să trăiţi bine!». În acest caz consilierii de imagine au realizat excelent un transfer de imagine profesională – performanţele obţinute de căpitanul de marină Băsescu vor fi repetate de către omul politic Băsescu.[121]

---

[120] *Лисовский С.Ф. Политическая реклама. - Москва, «Маркетинг», 2000, с.18*
[121] *Strategii discursive VIII. Partea I-a. - Chişinău 2006, p.244.*

D.Braghiş – Partidul Democrației Sociale.
Nota: 3

Pe piața publicității politice astfel de spoturi sunt numite *„filme autentice”*. Candidatul PDS apare în sânul familiei, la o masă din bucătărie, în vizită la părinți sau char mai mult, prăşind printre rândurile de roşii din grădina de zarzavaturi. Mesajul spotului are sarcina de a arăta potențialilor votați că candidatul lor este *„unul dintre ei”* şi se conduce chiar după aceleaşi idealuri din popor – în viață trebuie să construiască o casă, să sape o fântână, să sădească un pom. Este o tehnică trivială în industria publicității politice, dar iată în ce priveşte prăşitul şi şorturile scurți ai ex-premierului, cred s-a făcut exces de zel, emanând mai mult un soi de populism. Inginerul de imagine ar fi putut decodifica un alt „alibi” al candidatului decât prăşitul. Bunăoară, actualul preşedinte francez N.Sarcozy a preferat câteva zile în ajunul scrutinului să pozeze pentru ziarişti călărind. Braghiş, probabil, în virtutea activităților sale în comsomol, are nişte vocații ascunse.

D.Chirtoacă – Partidul Liberal
Nota: 3

Spotul lansat de echipa PL reprezintă aşa-numita tehnică a publicității electorale *„candidatul în acțiune”*. Este una dintre cele mai des folosite thenici de pe piața publicității electorale. Ea are drept scop poziționarea candidatului şi crearea impresiei de „simpatie a maselor”: Chirtoacă apare în mediul alegătorilor, Chirtoacă întâmpină cete de tineri, care „invadează” sediul partidului, Chirtoacă cu un buchet de lalele (păcat că acestea nu sunt un simbol politic în Moldova). Ideea centrală – un primar tânăr, o capitală europeană. Sunt cuvinte rostite de însuşi protagonistul spotului, fapt ce asigură o armonie deosebită între imagine şi mesaj. Provoacă, însă, anumite dubii ultimele imagini din spot care redau un cortegiu într-un mediu urban necunoscut şi onorat de către un gardian în uniformă, cu siguranță, nu specifică structurilor de gen ale statului moldovenesc (?!) Ce mesaj urmau să transmită aceste imagini? O aluzie la cariera ascendentă a tânărului liberal – până la pozițiile decisive în piramida puterii - sau poate, pur şi simplu, în lipsă de simboluri, s-a dorit a se reda o solemnitate deosebită.

E.Muşuc – Partidul Social-Democrat
Nota: 3

Spotul îşi propune ca obiectiv să-l prezinte pe candidatul Partidului Social-Democrat ca pe un „*lider-erou*” printre ceilalți competitori electorali. Eroul duce după sine oamenii, îi apără de duşmani, este săritor la nevoie. Mesajul central complineşte imaginea râvnită de *leadership*: *„El luptă şi va învinge*!” Dar, *eroul* are nevoie de un *duşman*, pe care trebuie să-l nimicească. Ci-

ne este duşmanul? Regimul, care urmăreşte familia Muşucilor? Corupția? Sărăcia? Fărădelegea? Acest răspuns a scăpat din vedere autorilor spotului în cauză. De aceea avem o discrepanță între imagine (candidatul „militant" în mijlocul alegătorilor) şi mesajul politic. Verva liderului militant, în consecință, rămâne nepercepută de publicul alegător.

A.Corduneanu – Partidul Popular Creştin Democrat.
Nota: 3

Indubitabil, acesta nu a fost „eroul" de pe scena politică a electoralei Chişinău-2007. Or, misiunea eroului nu este de a vopsi băncile din scuaruri sau de a schimba becurile de la scările blocurilor de cartier – activități pe care le întreprinde candidatul Partidului Popular Creştin Democrat, însoțit de echipa sa, în spoturile electorale. Spotul poziționează nu o opțiune politică, dar un personaj concret. Acesta încearcă a fi identificat printr-un mesaj anume – oraş curat şi luminat. Dar imaginile respective, hainele de culoare oranj care reprezintă simbolul cromatic al partidului în acest context se asociază mai mult cu salopeta lucrătorilor de la întreprinderile municipale de gestionare a gospodăriilor comunale, iar candidatul „se pierde" parcă şi el printre aceştea. Prea populistă este retorica publicitară a creştin-democraților .

V.Filat – Partidul Democrat
Nota: 3

Totuşi, original. De dragul partidului nu a mai paraşutat până în prezent, nimeni în cerul patriei aşa cum o face binecunoscutul om politic O.Nantoi. De acolo, de la înălțimi, protagonistul zborului cu paraşuta deschide un placat cu inscripția *„Hotărât! Filat!"* Lăudabil faptul că acesta a fost şi unul din sloganele campaniei electorale. În felul acesta spotul a îndeplinit una din funcțiile centrale – cel de a focaliza atenția alegătorului. Este un spot gen divertisment, care de fapt nu conține nici o informație nici despre candidat, nici despre programul său electoral. Mai mult, spotul îl promovează pe candidat în absența acestuia. Printr-un truc de montaj, virtual putea fi prezent la bordul avionului de paraşutare şi ... „vinovatul" – poate în aşteptarea rândului de a sări de la bord sau poate chiar în cabina piloților?... Considerăm, prin urmare, că acest spot i-a creat prioritar imagine lui O.Nantoi şi nu lui V.Filat.

Panotaj stradal
AMN: "Leonid Bujor – noul primar al Chişinăului".
Nota: 2

Fundalul panoului este unul sugestiv – sediul primăriei municipale, care este uşor de identificat. Candidatul apare într-o fotografie de profil, însoțit de

liderul formaţiunii ex-edilul Chişinăului S.Urechean. Fotografiile de profil sau descentrate nu se recomandă, însă, decât pentru candidaţii care se bucură deja de notorietate. Bujor se lansează pentru prima dată într-o astfel de competiţie. Prin urmare, era mai bine dacă fotografia centrată îi aparţinea candidatului, iar profilul - liderului de partid. Or, dominantă în afiş este, totuşi, imaginea lui S.Urechean. Oamenii recepţionează imaginile şi citesc informaţia de la stânga la dreapta. Candidatului L.Bujor i-a revenit stânga panoului. Prin urmare, tehnica „transferului de imagine" – „de la" Urechean „spre" Bujor a fost una puţin inspirată.

V.Filat – Partidul Democrat
Nota: 5

Fotografia candidatului este centrată pe un fundal neutru (culoarea verde, care în limbajul politic înseamnă speranţă, frumuseţe, sănătate). Fotografia creează un impact puternic asupra alegătorului, deoarece ea reprezintă parcă o scenă din spotul publicitar al candidatului – aceiaşi vestimentaţie, aceleaşi gesturi, privire discretă. Candidatul este surprins în acţiune, nu este o pozare sterilă. Sloganul *„Start Filat. Hotărît!"* este laconic şi sugestiv. Limbajul thenic îl poziţionează ca pe un politician tânăr, tehnocrat, cu viziuni moderne.

I.Mereuţă – Partidul Umanist
Nota: 3.

Considerăm puţin inspirat sloganul „*Casa noastră – Chişinăul*!" Textul aminteşte de controversatul Congres, organizat sub egida primului preşedinte al republicii M.Snegur „Casa noastră comună - Republica Moldova". Gesturile, desigur, sunt un vehicul al unui mesaj. De aceea ele trebuie controlate. Nici o gestică prea largă nu aduce plusuri. Mâinile strânse de asupra capului amintesc de un gest retro sovietic din perioada brejnevistă. Atunci care este mesajul candidatului umaniştilor?

Z.Zorin – Partidul Conservator
Nota: 2

Fotografia candidatei creează impresia că a făcut „o baie de lumină" prea mare, iar mimica feţei doamnei Zorin nu relevă că ea s-ar implica emoţional în această competiţie electorală. Ea nu redă nici putere, nici fermitate, dar mai mult – feminitate. Cantitatea de informaţie transmisă este foarte mică. Fotografia însoţită de simbolul Partidului Conservator – strugurele de poamă - are mai mult efectul unui panou comercial amplasat la câţiva metri de la o fabrică de vinuri, decât de un panou electoral.

D.Braghiş – Partidul Democraţiei Sociale
Nota: 5

Mesajul care însoţeşte fotografia candidatului *„Pentru un Chişinău social”* este cel mai sugestiv text dintre toate celelalte propuse de competitorii electoralei. El transmite o informaţie despre intenţiile de program ale candidatului Partidului Democraţiei Sociale. Este un mesaj politic care răspunde la aşteptările alegătorilor. Fotografia candidatului plasată pe un fundal albastru – simbolul cromatic al partidului – redă calmul şi fermitatea lui D.Braghiş. De fapt şi culoarea albastră în limbajul politic simbolizează onoare, putere şi fidelitate.

V.Pavlicenco – Partidul Naţional Liberal
Nota: 3

Sloganul central*: „Libertatea e aproape*!”, aidoma unei mingi de fotbal, părăseşte terenul de joc. Mesajul pe care îl transmite prin această frază consilierii politici ai PNL locuitorilor capitalei – este practic unul nul. Emană mai degrabă demagogie politică, decât oferte concrete specifice alegerilor locale. Cât priveşte fotografia duetului politic Pavlicenco - Severovan, de asemenea, credem că nu exprimă o tendinţă politică cristalizată în sânul formaţiunii. Severovan s-a lansat în alegerile anterioare ca fiind candidat independent, nu este liderul unui partid care fuzionează sau coalizează cu PNL cu ocazia alegerilor locale. Prin urmare, credem că tehnica „spotului-recomandare” a eşuat. De asemenea, suntem reticenti faţă de ideea că M.Severovan ar avea o mai mare popularitate decât Pavlicenco. Atunci care a fost rostul „prezenţei foto” a lui Severovan în panoul PNL-iştilor? Pavlicenco are deja o imagine percepută în mediul electoral autohton – doamna de „fier”, femeia militantă din opoziţie. Această calitate nu a fost evidenţiată nici în sloganele, nici în imaginile lansate de echipă.

Spre sfârşit vom constata faptul, că concurenţii electorali nu au ţinut cont de una din teoriile fundamentale ale publicităţii politice lansate pentru prima dată de americanul Rossel Rivz – teoria O.P.U. /Ofertei Politice Unice.[122] Candidaţii nu au reuşit să se identifice prin oferte concrete, electoratul fiind nevoit să aleagă „omul”, nu „programul”. Adică să facă mai degrabă o alegere subiectivă, decât obiectivă, emoţională şi nu raţională.

Bibliografie

Dungaciu D. Republica Moldova: punct şi de la capăt. // „Flux” , 2007, 22 iunie

---

[122] *Ляпина Т. Политическая реклама. - Киев, ВИРА.Р, 2000. с.38*

Peru A. Рынок рекламы. 6 билбордов на растерзание эксперту. // „Business Class”, 2007, Nr.11-12.
Strategii discursive VIII. Partea I-a. - Chişinău, 2006.
Ляпина Т. Политическая реклама. - Киев, ВИРА.Р, 2000.
Лисовский С.Ф. Политическая реклама. - Москва, «Маркетинг», 2000.
www. alegeri-2007.md, accesat 24 iulie 2007
www.adept.md, accesat 22 iulie 2007
www.iordan.md, accesat 18 iulie 2007
www.pl.mdaccesat 10 iulie 2007

Prezentat la redacţie
la 7 septembrie 2007

ANEXA 1.




LA COFETĂRIE, NU LA PRIMĂRIE!


NOUL PRIMAR DE CHIŞINĂU
LEONID BUJOR
VOTAT
MOLDOVA NOASTRĂ


START FILAT
HOTĂRÎT!
Pe 3 iunie votează Vladimir Filat şi echipa Partidului Democrat
PDM


ÎMPREUNĂ SĂ RENAŞTEM
CASA NOASTRĂ
CHIŞINĂU
Вместе мы возродим
НАШ ДОМ КИШИНЁВ
2 ION MEREUȚĂ
PARTIDUL UMANIST


PARTIDUL CONSERVATOR
Viitorul - împreună!
Будущее - вместе!
Zinovia Zorina
ПАРТИЯ КОНСЕРВАТОРОВ
www.partidulconservator.md
STANDART
tel.: 24-52-28, 22-77-04
orange


Pentru
Chișinăul
Social
Braghiș!
PDS
Partidul Democrației Sociale


Libertatea
e aproape!
PNL
Vitalia Pavlicenco
Mihai Severovan
Veniţi cu noi!
Partidul Național Liberal
VOTAT

ANUL POLITIC 2005: ÎN CONTEXTUL PRACTICILOR ELECTORALE[123]

Anatolie POPOVICI
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relaţii Internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiinţe Politice şi Educaţie Civică,
Doctorand

Ion SANDU
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relaţii Internaţionale,
Ştiinţe Politice şi Administrative,
Catedra Ştiinţe Politice şi Educaţie Civică,
Profesor universitar,
Doctor în istorie

This article is about political parties' strategy and tactic from Moldavian Republic from 2005 years. This year was the most disputed, in the political history of the Moldavian Republic As a conclusion, will ascertain the high professional level of the administrate imagine company adopted at the Electoral at 20005. The strategies promoted of those three main concurrent was, also, spectaculars and mobilizing. In the company confirms the political maturity and the incontestable competitive concurrency - PCRM and PPCD.

In the moment when the Moldavian politic center was named as being in the process of the consolidation and the selection. What's about local elections we can confirmed that the electoral company for Primary from 2005 was one have the most silent and short in the history of Moldavian Republics, candidates aborted a sterile and politicos message. In the author's opinion these, near the absent of the intrigue, constituted the main causes of the absent at the voting urns.

Scurta istorie politică ne-a demonstrat cu toată claritatea ca ţara noastră nu-şi poate dori un alt viitor decît calea democratică de dezvoltare. Într-o ţară democratică alegerile sunt indicatorul atitudinii poporului faţă de putere şi de cursul promovat de ea. În condiţiile unui sistem pluripartit, alegatorii au posibilitatea de a influenţa real asupra strategiei şi tacticii partidelor din ţară vo-

[123] *Recenzent – doctor în ştiinţe politice Igor BUCĂTARU*

tînd forțele politice care exprimă mai adecvat aspirațiile maselor populare. Democratizarea vieții publice oferă fiecărui cetățean posibilitatea de a-şi exprima liber simpatiile şi preferințele politice, de a beneficia de procedura alegerii structurilor puterii de orice nivel pentru a contribui astfel la prosperarea statului.[124] Confruntarea între diferite interese politice, economice şi social, a condiționat atît cristalizarea, cît şi scindarea blocurilor electorale, în funcție de programele politice şi platformele preelectorale, de simpatiile şi antipatiile diferitor pături sociale.[125] Analizînd minuțios rezultatele alegerilor şi modul de participare al cetățenilor la procesul în cauză, e clar ca scrutinul a demonstrat în primul rînd luciditatea strategiei şi gîndirii profesionale a candidaților de orientare democratica, forțele care sunt cu adevărat reformatoare.[126]

Alegerile parlamentare din 6 martie 2005 au fost cele mai disputate din istoria politică a Republicii Moldova. În primul rînd, pentru că determinau calea pe care o va alege: către Vest şi Uniunea Europeană sau către Est şi o relație strînsă cu Rusia. În al doilea rînd, amprenta evenimentelor "revoluționare" din Georgia şi Ucraina s-a făcut vizibilă, în campaniile electorale ale majorității formațiunilor implicîndu-se, sub diferite aspecte- factorul extern. În al treilea rînd, strategiile şi tacticile electorale, aplicate de concurenți, balansau la limita dintre PR-ul "negru" şi cel „alb".

.În ajunul alegerilor situația din țară era imprevizibilă, în mare parte datorită evenimentelor cu elemente revoluționare de la Tbilisi şi Kiev. Politicul moldovensc, divizat în două tabere clare – Partidul Comuniştilor şi opoziția care-şi construia mesajul de pe poziții anticomuniste – au încercat să utilizeze factorul "revoluționar". Guvernarea pleda pentru o "revoluție internă", bazată pe stabilitate, continuitate şi modernizarea mesajului şi echipei. Tactica opoziției, în special Partidul Popular Creştin Democrat (PPCD), punea accent pe elementele externe ale evenimentelor din Ucraina şi, ulterior, România[127]. În special, exportul "revoluționar" a lui Iurie Roşca se axa pe culorile şi sloganele ucraineano-româneşti. Oranjul lui Iuşcenko şi sloganul "DA" a lui Băsescu au constitui capul de afiş a campaniei electorale al creştin-democraților. Blocul electoral "Moldova Democrată" (BMD) a încercat şi el să folosească elemente "revoluționare", în special, culoarea "galbenă" şi mesajul ultraanticomunist. Nu întîmplător, liderul formațiunii, S.Urechean repetat cu orice ocazie că scopul Blocului"Moldova Democratică" este "deturnarea comuniş-

---

[124] *Sobor E., Andrievschii V. Organizarea campaniei electorale şi Tehnologiile elective. – Chişinău, Fundația Socium-Moldova, 1999, p.6*
[125] *Fruntaşu P., Rusnac Gh. Republica Moldova pe calea democratizarii. - Chişinău 1999, p.43*
[126] *Cărbune R. Convenția Democrată mişcare doctrinară. // „Luceafărul", 1998, 2 aprilie*
[127] *www.bbc.co.uk/romanian/*

tilor de la putere şi anihilarea comunismului în Moldova”. Atît Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM), cît şi PPCD cu BMD au fost “revoluționare” doar sub aspectul mesajului, imaginii, fără conotații practice deosebite şi fără implicări serioase doctrinare şi ideologice. Tacticile, în ajunul alegerilor parlamentare din 6 martie 2005, piața electorală era stabilă, previzibilă. Sondajele de opinie evidențiau un favorit clar, Partidul Comuniştilor, precum şi o luptă acerbă pentru liderism în tabăra opoziției dintre PPCD şi Blocul „Moldova Democrată”. „Barometrul de Opinie”, sondaj realizat de Institutul pentru Politici Publice, arăta, în luna februarie 2005, că aproape 50% din populație intenționau să susțină la scrutin PCRM. Pentru Blocul “Moldova Democrată” pledau 20% din potențialii votanți, iar pentru Partidul Popular Creştin Democrat intenționau să-şi dea votul 11%. [128]

PCRM, cîştigătorul detaşat al alegerilor din 2001 (50% din voturi şi 71 de mandate din 101) a monopolizat practic viața politică a ultimilor 6 ani. Preşedintele V.Voronin a dominat sistemul de guvernare. În campania electorală din 2005 Partidul Comuniştilor şi-a prezentat tacticile punînd accentul pe stabilizarea economică: oprirea scăderii Produsului Intern Brut, crearea a 100 de mii de noi locuri de munca, plata la timp precum şi majorarea salariilor şi pensiilor, sporirea investițiilor în sfera socială, etc.[129]

O tactică a campaniei electorale a PCRM a fost personificarea alegătorilor, împărțirea lor în categorii sociale şi „prelucrarea” acestora prin majorarea pensiilor, burselor, salariilor. Pornind de la popularitatea atestată şi de sondaje, comuniştii au reuşit acest lucru. Totodată, se evidențiază personalitatea puternică a lui V.Voronin care a reuşit să tempereze spiritele în interiorul partidului. În plus, V.Voronin a modernizat Partidul Comuniştilor, a schimbat mentalitatea membrilor de la opțiunea pentru Uniunea Rusia-Belarusi spre Uniunea Europeană, de la conservatism la liberalizarea economiei şi dezvoltarea businessului mic şi mijlociu. Pe lîngă modernizarea şi europenizarea tacticii electorale, PCRM şi-a modificat vizibil şi lista candidaților în deputați, popunîndu-le alegătorilor un spectru larg de opțiuni – de la comunişti cu viziuni tradiționale, conservatiste pînă la adepți ai liberalismului în economie – punînd, totuşi, accentual pe întinerirea echipei. Pe liste au apărut tehnocrați cu titluri ştiințifice. Anterior, un exemplu evident al schimbării de tactică şi strategie, M.Lupu, a fost ales în calitate de preşedinte a Legislativului.

Blocul “Moldova Democrată” a fost lansat în campania electorală de pe o pistă excelentă. Se miza pe electoratul anticomunist, proeuropean. În plus, se preconiza crearea lui S.Urechean a unei imagini de politician puternic, ca-

---

[128] *http://elections2005.prodemo.md/actors/electoralcompetitors/*

[129] *Mihalache C. Tiraspolul susține deschis opoziția în alegerile parlamentare. // „Moldova Suverană”, 2005, 3 februarie.*

pabil să-l confrunte în luptă directă pe liderul incontestabil al PCRM, V.Voronin. Alianţa, creată la 10 mai 2004, avea trei componente: Alianţa “Moldova Noastră” cu trei lideri: primarul de Chişinău S.Urechean, ex-premierul din perioada 1999-2001, D.Braghiş şi ex-viceministrul de Interne V.Untila, Partidul Democrat, condus de fostul preşedinte al Parlamentului din perioada 1998-2001, D.Diacov şi Partidul Social Liberal în frunte cu O.Serebrian. Cu excepţia lui O.Serebrian, ceilalţi lideri ai BMD au fost în trecut aliaţi politici ai preşedinţilor M.Snegur şi P.Lucinschi. De altfel, strategia formării BMD reflecta eşecul în alegerile din 2001 al partidelor susţinute de foştii şefi ai statului. Atunci, doar Alianţa Braghiş a obţinut 13 la suta şi 19 mandate în Parlament. De atunci, 7 partide care obţinusera separat un total de 32 la suta din voturi, nici unul nereuşind trecerea baremului de 6% au fuzionat, dînd naştere unui bloc „centrist”.[130] Una din tacticile electorale ale BMD-ului era folosirea în programul său electoral, la capitolul economic, a unor cifre similare cu cele din programul PCRM. La capitolul “politică externă” tactica BMD- ului era, integrarea în Uniunea Europeana. În paralel, BMD se expunea pentru ameliorarea relaţiilor cu Rusia, dar şi cu România şi Ucraina.

PPCD, condus de la înfiinţare de I.Roşca, s-a prezintat în alegeri cu un program radical, în care îşi propunea eradicarea sărăciei, combaterea corupţiei, încetarea stării de “ocupaţie” a ţării de către trupele ruseşti. Spre deosebire de mijlocul anilor ’90, tactica PPCD-ului s-a schimbat. Nu se mai vorbea de “Unirea cu România”, ci de “realizarea unui parteneriat special cu România în vederea elaborării unei strategii de preaderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeana” şi de “integrarea economică, socială, culturală şi spirituală cu România”[131]. Şi partidul condus de Iurie Roşca fixa ca obiectiv strategic aderarea la Uniunea Europeană, dar propunea şi abandonarea statutului de neutralitate, prin aderarea la NATO. O altă tactică a PPCD a fost asigurarea pe liste a egalităţii politice dintre sexe, candidaţii bărbaţi alternînd strict cu femeile, premieră a politicii din Republica Moldova. Tactica de a atrage sexul frumos de a vota, nu a fost singurul moment pozitiv al campaniei electorale al creştin-democraţilor. Cel mai eficient protestatar al Moldovei, I.Roşca, şi-a modificat tactica electorală, renunţînd la acţiuni stradale. Serialul Marilor Adunări Naţionale care i-au dat nişte dividende politice nu mai avea nici un rost şi, spre deosebire de BMD, care nu a sesizat la timp schimbarea conjuncturii politice, PPCD a renunţat la tactica sa din precedentele campanii, poziţionîndu-se ca formaţiune constructivă.

De fapt, tensionarea situaţiei politice din Moldova a fost cauzată în mare parte de implicarea Kremlinului în campania parlamentară. Opoziţia a mai de-

[130] *http://www.e-democracy.md/*
[131] *www.bbc.ro*

monstrat odata în plus că în Republica Moldova, de fapt, nu exista opoziție reală, ci doar nişte clici de politicaştri compradori gata să sacrifice interesele naționale în numele strategiei sale în lupta pentru putere.[132] La Chişinău strategia Kremlinului nu a avut susținere din partea populației. Din totalul de circa 25 procente de alegători alolingvi doar o parte a reacționat la apelurile Kremlinului de a boicota Partidul Comuniştilor. Singurii care au reacționat masiv şi pozitiv la chemarea Moscovei au fost găgăuzii care au votat pentru blocul «Patria-Rodina». Acest teritoriu a fost singurul în care comuniştii au suferit înfrîngere.[133] Regiunea transnistreană a devenit o monedă de schimb şi un instrument de şantaj şi de menținere a influenței Moscovei în zona sud-est europeană. Fiecare campanie electorală din Republica Moldova a fost însoțită de o strategie de şantaj din partea Kremlinului. Situația s-a schimbat radical odată cu respingerea memorandumului Kozak de către conducerea comunistă a Republicii Moldova. Preşedintele V.Voronin şi-a dat seama că Rusia nu are nici de gînd să-şi retragă regimul-marionetă criminal din regiunea transnistreană în pofida cedărilor maxime la care era gata să meargă conducerea Moldovei (introducerea limbii ruse în calitate de o a doua limbă de stat şi aderarea la uniunea Rusia-Belarus). Acceptarea memorandumului Kozak ar fi însemnat nu numai moartea politică a PCRM, dar şi a statalității moldoveneşti. În asemenea condiții V.Voronin a fost nevoit să aleagă strategia “vectorul integrării europene”.

Rezultatele scrutinului, deşi erau previzibile, au fost totuşi caracterizate ca surprinzătoare. Unii analişti considerau că prea puțin a obținut PCRM, prea puțin PPCD şi prea mult BMD. Alții menționau rezultatul surprinzător al BMD-ului, care avea un potențial de 30-35% de votanți. Oricum, scrutinul a demonstrat stabilizarea sistemului politic în Moldova, dar şi slăbiciunea opoziției, care aşa şi nu a elaborat un mesaj coerent şi durabil. Totodată, s-a confirmat încă o dată legitatea – în Moldova candidatul independent nu are nici o şansă de a ajunge în fotoliul de parlamentar. Se pare că majoritatea dintre aceştia aveau strategii şi tactici diferite de cel de a accede în Legislativ, mult mai simplificate. Un pic de mediatizare, un pic de scandal, puțină zarvă, etc. Mai multe emoții au avut partidele, care au ce pierde. De fapt au pierdut mai toate şi, repetînd scenariul din 2001, ne-am pomenit cu un Parlament tripartid. Partidul Comuniştilor a obținut 56 de mandate, Blocul “Moldova Democrată” – 34, iar PPCD – 11. Partidul Comuniştilor şi-a păstrat "pachetul de control" de voturi, care-i permite să administreze țara fără suspans deosebit - sa aleagă conducerea Parlamentului şi să formeze Guvernul. Singura problemă

[132] *Savin A. Rusia şi electoralele-2005 din Republica Moldova. // Centrul de Monitorizare şi Analiză Strategică, 2005, 11 martie.*
[133] *http://www.e-democracy.md/*

care putea să apară, alegerea preşedintelui Moldovei, a fost soluționată mai simplu decît părea la prima vedere. Cinci voturi, care nu ajungeau PCRM pentru a allege preşedintele au fost realizate prin consens parlamentar. Ca rezultat, fiind votat de 75 de deputați, Vladimir Voronin a obținut mai multe voturi decît în 2001, cînd formațiunea sa domina autoritar Legislativul[134]. Susținerea a venit din partea Partidului Democrat (8 deputați), Partidul Popular Creştin Democrat (11 deputați) şi grupul social-liberal a lui O.Serebrian (3 deputați). Astfel, această turnură procedurală a cauzat scindarea şi destrămarea BMD. O tactică postelectorală a PD a fost, ieşirea din BMD şi constituirea propriei fracțiuni şi aripei social-liberale. Astfel, fracțiunea BMD, care şi-a modificat titulatura, revenind la tradiționala Alianța "Moldova Noastră", a avut de suferit nu doar o criză de imagine, ci şi un eşec postelectoral. PPCD, chiar dacă a obținut mai puține mandate decît intenționa, a reuşit prin manevre postelectorale reuşite, inclusive prin realizarea consensului parlamentar, să obțină cîteva funcții importante. Printre acestea se evidențiază cea de vicepreşedinte a Parlamentului în care a fost ales cu majoritatea voturilor I.Roşca.

În conformitate cu rezultatele publicate de Comisia Electorală centrală (CEC), la alegeri au participat 1.576.079 alegători din cei 2.430.537 incluşi în listele de bază şi în cele suplimentare, adică 64,84%. În listele suplimentare au fost incluşi aproximativ 7% din cetățenii cu drept de vot.[135] În urma alegerilor din 6 martie 2005, din cei 23 de concurenți electorali doar trei – Partidul Comuniştilor din Republica Moldova, Blocul „Moldova Democrată" şi Partidul Popular Creştin Democrat – au depăşit pragul electoral,[136] urmând să fie reprezentați în noul Parlament al Republicii Moldova. Ceilalți 20 de concurenți electorali au acumulat împreună 16,42% din voturile alegătorilor, voturi care au fost distribuite celor trei învingători în mod proporțional, în conformitate cu formula lui Victor d'Hondt.[137]

În concluzie, vom constata nivelul înalt, profesionist de gestionare a campaniilor de imagine adoptate în Electorala-2005. Strategiile promovate de cei trei principali concurenți au fost, deopotrivă, spectaculoase şi mobilizatoare. În această campanie şi-au confirmat maturitatea politică şi competitivitatea incontestabilă doi concurenți - PCRM şi PPCD. În timp ce centrul politic moldovenesc s-a profilat ca fiind încă în proces de consolidare şi de selectare.

---

[134] *http://www.e-democracy.md/*

[135] *Electorala 2005. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. Comisia Electorală Centrală. – Chişinău, 2005, p.116.*

[136] *Vezi tabelul 1*

[137] *Boțan I. Rezultatele alegerilor 2005. // Alegeri 2005.– Chişinău, ADEPT, 2005, p.143-144.*

Acesta rămîne, deocamdată, un teren sensibil, mişcător asemeni dunelor de nisip, în spectrul politicii moldoveneşti.[138]

La alegerile parlamentare din 6 martie 2005 Blocul Moldova Democrata (BMD), condus de primarul general de Chişinău, S.Urechean a acumulat 28,53% din voturile participanților, obținînd 34 de mandate din 101 în Parlament. În conformitate cu articolul 70 din Constituția Republicii Moldova "calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei altei funcții retribuite, cu excepția activității didactice şi ştiințifice".[139] La 18 aprilie 2005, în ultima zi a termenului de o lună de la validarea mandatului, prevăzut pentru a decide dacă accepta funcția pentru care fusese ales, S.Urechean a decis să renunțe la funcția de primar de Chişinău în favoarea celei de deputat în Parlamentul Republicii Moldova. În conformitate cu prevederile articolului 109 al Constituției şi interpretărilor acestuia de către Curtea Constituțională, vacanta funcție de primar nu poate fi suplinită decît prin alegeri noi.[140] Astfel, alegerile noi ale primarului de Chişinău au devenit inevitabile. Merită de remarcat faptul că nici Codul electoral şi nici Legea privind administrația publică locală nu prevedeau cu exactitate cînd urma să fie organizate alegerile noi. Primul act normativ menționat prevedea doar că "data alegerilor noi trebuia să se stabilească de către Comisia Electorala Centrală (CEC) cu cel puțin 60 de zile înainte de ziua alegerilor". Cel de-al doilea document se referea doar la exercitarea interimatului funcției de primar în perioada de după apariția vacantei funcții şi pînă la alegerea noului primar. Astfel, la 10 iulie 2005 alegeri noi ale primarilor aveau loc in 14 localitați din Republica Moldova, deşi vacanta funcțiilor au apărut în perioade diferite. Evident, atenția opiniei publice era concentrată asupra capitalei țării[141].

Alegerile primarului de Chişinău din 10 şi 24 iulie 2005 pot fi caracterizate prin două momente interesante: durata de cinci luni ale celor trei scrutine (parlamentar şi local) şi al doilea moment – strategiile şi tacticile aplicate de cei 10 candidați.

Tactica sezonului 2005 era învechită şi neschimbată – critica la adresa preşedintelui V.Voronin, împrumutarea culorilor electorale, nomenclaturizarea mesajului. Criza de strategii şi tactici a candidaților în funcția de primar general este principalul element al campaniei electorale din vara anului 2005.[142] Alegerile primarului general al municipiului Chişinău, desfăşurate pe

---

[138] *Popovici A. Strategii şi tactici ale partidelor din Republica Moldova în campania electorală din 6 martie 2005. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXI). – Chişinău: CE USM, 2005, p.126-139.*

[139] *vezi: art.70 al Constituției Republicii Moldova.*

[140] *vezi: art.109 al Constituției Republicii Moldova.*

[141] *http://www.azi.md/news?ID=34809*

[142] *Bumbac S. Sima, Braghiş, Klimenko – trei la leu. // „Puls”, 2005, 7 iulie.*

10 iulie 2005 au fost declarate nevalabile din cauza unui absenteism sporit la urne, ceea ce în opinia observatorilor, este rezultatul unui vot de protest. Potrivit estimărilor preliminare la alegerile pentru funcția de primar al capitalei s-au prezentat doar 26,9 la sută din cei 560 de mii de locuitori ai municipiului, înscrişi în listele electorale[143]. Iar la alegerile repetate din 24 iulie au participat doar 19,7% din alegătorii cu drept de vot - o prezență şi mai redusă, în comparație cu cea din 10 iulie. Conform Codului electoral, alegerile puteau fi considerate valide în cazul în care la urnele de vot s-ar fi prezentat cel puțin 1/3 din numărul total de alegători înscrişi în listele electorale[144].

Potrivit observatorilor, pe lîngă faptul că data alegerilor a fost numită fără a se lua în considerație perioada de odihnă, un factor aparte este decepția electoratului prodemocrat față de votul acordat de partidele de opoziție guvernării comuniste, produs la 4 aprilie 2005. În opinia experților, a fost pentru prima dată în istoria alegerilor libere cînd la urnele de vot s-au prezentat mai puțin decît o treime din electorat, necesar pentru validarea scrutinului[145]. Analiştii politici consideră că participarea redusă la vot în alegerile anticipate din capitală a fost determinată de sezonul estival şi de oboseala alegătorilor. A.Barbăroşie, directorul Institutului de Politici Publici a declarat că neparticiparea la vot a multor cetățeni a fost determinată de trei factori: vacanța, faptul că alegerile locale au avut loc prea curînd după scrutinul parlamentar şi dezinteresul alegătorilor pentru un eventual primar care îşi va exercita mandatul mai puțin de doi ani. I.Munteanu, expert în administrația publică, consideră că participarea redusă la vot la alegerile anticipate din capitală a fost determinată de oboseala electoratului, resimțită puternic după alegerile parlamentare din primăvara anului 2005. De asemenea, el susține că coportamentul unor forțe politice după scrutinul parlamentar a provocat derută în rîndul electoratului.[146] După părerea unor analişti politici, puterea a facut totul pentru depolitizarea şi demotivarea civică a populației, discreditînd metodic instituția primăriei.[147]

Deoarece alegerile noi şi repetate pentru funcția de Primar general al municipiului Chişinău din 10 şi respectiv, 24 iulie 2005 nu au fost validate din cauza că la ele au participat mai puțin de 1/3 din numărul persoanelor înscrise în listele electorale, Comisia Electorală Centrală a stabilit organizarea alegerilor noi pentru data de 27 noiembrie 2005. Dar şi de această dată participarea

---

143 *http://www.azi.md/news?ID=35210*
144 *http://www.azi.md/news?ID=37469*
145 *http://www.azi.md/news?ID=35003*
146 *Mihalache C. Oboseala electorală, principala problemă a Chişinăului. // „Puls”, 2005, 30 septembrie.*
147 *http://www.azi.md/news?ID=37469*

electoratului la votare a fost sub limita de validare a alegerilor. La alegerile repetate din 11 decembrie 2005 trei concurenți electorali (E.Muşuc, O.Nicolenco şi M.Rusu) s-au retras din cursa electorală. Participarea la scrutin a fost de 22,62%, ceea ce este insuficient pentru a considera valabile alegerile. Deşi legislația admitea posibilitatea convocării unor noi alegeri, acest lucru sa dovedit a fi inoportună, situație în care autoritățile statului şi principalii actori politici au acceptat un moratoriu la tema dată, urmînd să intervină ulterior cu modificări ale legislației electorale. Însă, precum din haos se naşte ordinea, tot aşa dintr-o confuzie electorală a apărut un fenomen politic inedit pentru Republica Moldova.[148] Acest fenomen politic a fost absenteismul.

Autorul este de acord cu părerea analistului politic, I.Boțan, care confirmă că consecințele imediate ale "consensului național" (votul din 4 aprilie 2005) s-au profilat în rezultatele celor patru scrutine de alegere a primarului capitalei. Două lucruri legate de aceste scrutine au atras atenția publicului: invalidarea lor din cauza ratei de sub 1/3 de participare a alegătorilor; distribuirea voturilor pentru concurenții electorali. Astfel, în lipsa unor sondaje de opinie, însuşi fenomenul absenteismului a fost unul care a suscitat interpretări şi speculații, inclusiv cu caracter propagandistic. Printre cauzele absenteismului au fost invocate: a) perioada nepotrivită de organizare a alegerilor; b) mandatul de doar un an şi jumătate al primarului ce urma să fie ales, lucru care ar fi generat dezinteresul formațiunilor şi candidaților puternici; c) imixtiunea autorităților centrale în treburile administrației locale din capitală; d) pierderea încrederii electoratului în clasa politică; e) frecvența prea înaltă (în municipiul Chişinău - cinci scrutine în doar nouă luni) de organizare a alegerilor; f) "votul din 4 aprilie 2005" a unei părți a opoziției (PPCD, Partidul Democrat (PD) şi Partidul Social Liberal (PSL)) în favoarea realegerii liderului PCRM în funcția de şef al statului, etc.[149]

Anul 2005 deşi nu a fost declarat de nimeni, va intra în istorie ca anul alegerilor în Republica Moldova. Campaniile electorale în Moldova sînt tot mai degradante. Politicienii sînt într-o profundă criză de strategii şi tactici electorale. Electoratul moldovenesc nu vine la urne dacă nu are pe tavă o luptă aprigă, susținută de replici huliganice. Astfel, consensul parlamentar realizat de principalele forțe politice, le-a jucat festa candidaților pentru fotoliul de primar. Cu regret, opoziția nu prea are personalități cu care ar putea jongla în scrutine. Aceleaşi fețe, aceeaşi replică, aceeaşi tactică simplistă – criticistă.[150]

---

[148] http://www.e-democracy.md/comments/political/200512211/

[149] *Ibidem.*

[150] *Mihalache C. Sezonul alegerilor locale. // „Puls”, 2005, 30 septembrie.*

Putem trage concluzii că campania electorală pentru Primărie din 2005 a fost una dintre cele mai liniştite în scurta istorie a Moldovei, contracandidații abordînd un mesaj steril şi politicos. Aceasta după părerea noastră, alături de absența intrigii, a constituit principala cauză a absenteismului la urnele de vot.

Bibliografie:

Alegeri 2005. Adept. – Chişinău, ADEPT. 2005.

Cărbune R. Convenția Democrată mişcare doctrinară. // „Luceafărul”, 1998, 2 aprilie.

Electorala 2005. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova. Comisia Electorală Centrală. – Chişinău, 2005.

Fruntaşu P., Rusnac Gh. Republica Moldova pe calea democratizării. – Chişinău, 1999.

Lungu D. Conflictul Transnistrean poate fi soluționat. // „Moldova Suverană”, 2005, 24 februarie.

Midrigan P. Partidele politice în procesul electoral (cazul Republicii Moldova). // MOLDOSCOPIE. (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXX). – Chişinău: USM, 2005, p.121-135

Mihalache C. Oboseala electorală, principala problemă a Chişinăului. // „Puls”, 2005, 30 septembrie.

Mihalache C. Sezonul alegerilor locale. // „Puls”, 2005, 30 septembrie.

Мошняга В., Танасэ Р., Руснак Г. Парламенские (2005) выборы в Республике Молдова: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.3 (XXX), 2005. – Chişinău: USM, 2005, p.61-121.

Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В. Выборы (2005) генерального примара столицы Республики Молдова: специфика, стратегии, результаты. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.4 (XXXI), 2005. – Chişinău: USM, 2005, p.79-80.

Мошняга В., Завтур К., Руснак Г., Цуркан В. Президентские (2005) выборы в Молдове: специфика, стратегии, результаты // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.1 (XXXII), 2006. – Chişinău: USM, 2006, p.73-90.

Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В. Республика Молдова-2005: выборы-2 генерального примара столицы. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.2 (XXXIII), 2006. – Chişinău: USM, 2006, p.66-85.

Peru A Tendințe şi strategii de imagine în electorala-2005 (Cazul Republicii Moldova) // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.2 (XXIX), 2005. – Chişinău: USM, 2005.

Peru A. Comunicarea electorală în spaţiul public al Republicii Moldova (studiu de caz: Electorala-2005). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.4 (XXXI), 2005 – Chişinău: USM, 2005, p.105–126.
Peru A. Unele particularităţi de imagine-poziţionare în Electorala „Chişinău-2005". Chişinăul electoral: unul pentru toţi şi toţi pentru unu!. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.2 (XXXIII), 2006. – Chişinău: USM, 2006, p.86-95.
Popovici A. Strategii şi tactici ale partidelor din Republica Moldova în campania electorală din 6 martie 2005. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXI), 2005. – Chişinău: CE USM, 2005, p.126-139.
Popovici A., Sandu I. Influenţa factorului extern asupra strategiei şi tacticii partidelor politice din Republica Moldova în Electorala-2005. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). nr.4 (XXXI), 2005. – Chişinău: USM, 2005, p.162-174.
Savin A. Rusia şi electoralele-2005 din Republica Moldova. // „Centrul de Monitorizare şi Analiză Strategică", 2005, 11 martie.
Sobor E., Andrievschii V. Organizarea campaniei electorale şi Tehnologiile elective. / Fundaţia Socium-Moldova. - Chişinău, 1999.
Solomon C. Campania electorală pentru alegerile parlamentare din 2005 în Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.2 (XXXIII), 2006, p.96-108.
Tănasă R. Televiziunea în campaniile electorale din Republica Moldova: implicaţiile politice ale reglementării. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.3 (XXX), 2005. – Chişinău: USM, 2005, p.136-154.
Butnaru V. Votul obligatoriu. // „Jurnal de Chişinău", 2005, 29 noiembrie.
http://www.alegeri2005.md/results/activity
http://bbc.ro
http://bbc.co.uk/romanian/
http://e-democracy.md/
http://www.e-democracy.md/comments/political/200512211/
http://elections2005.prodemo.md/
http://www.azi.md/news?ID=37469

Prezentat la redacţie
la 11 septembrie 2007

REPUBLICA MOLDOVA ÎNTRE CIVILIZAȚIA ESTICĂ ŞI CEA VESTICĂ ÎN CONTEXTUL INTERESELOR GEOPOLITICE[151]

Victor SACA
Republica Moldova, Chişinău
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică,
doctor habilitat, profesor

Vlada CIOBANU
Republica Moldova, Chişinău
Facultatea Relații Internaționale,
Ştiințe Politice şi Administrative
Catedra Ştiințe Politice şi Educație Civică,
studentă

In a multipolar and complex world, it is easier and more efficient to divide it into civilizations in order to understand and to analyze the political and geopolitical processes. The borders of the civilization are not stable, they are flexible. The countries situated near these frontiers have to stand to a lot of problems, mainly identity ones.

Republic of Moldova is situated between the Eastern and Western civilizations and it is marked by the transdniestrian conflict, a geopolitical conflict in which the interests of the West (Europe and The United States of America) clashes with Russia's interests. This situation entails problems in the political, economic and cultural life. Therefore this internal context generates permanent oscillations in the foreign policy of the country. On the other hand the population tends to duality and polarity that regards their identity self-definition – fact confirmed by many polls. To overcome this identity crisis and to make back into the big European family, it is necessary to elaborate and implement explicit and stable European policies.

Conceptul de civilizație. Specificul civilizației

Noțiunea de civilizație este una din cele mai discutabile în rîndurile savanților. Unii dintre aceştia abordează această noțiune în legătură cu analiza anumitor epoci istorice (civilizație antică, civilizație medievală, civilizație

[151] *Recenzent – doctor în ştiințe politice, conferențiar Cezar MÎNĂSCURTĂ*

modernă), alți cercetători o conexează cu factorul religios (civilizație creştină, civilizație musulmană), cei de-ai treilea o utilizează în raport cu paradigma geografică (civilizație asiatică, civilizație indiană, civilizație chineză, civilizație vestică, civilizație estică), cei de-ai patrulea o canalizează spre un anumit mod de relații sociale, mod de producție. Or, aceste abordări ale fenomenului civilizației nu exprimă întreaga lui complexitate, bogăție de conținut.

În opinia noastră civilizația înseamnă mult mai mult decît cele remarcate, cuprinzînd diverse fenomene şi procese. Actualmente, într-o lume complexă, multipolară şi multiculturală a împărți lumea în civilizații este destul de problematic, dar şi necesar, întrucît atare împărțire se impune drept instrument, care ne ajută să analizăm diversitatea proceselor sociale, inclusiv geopolitice. În acest context, termenul de civilizație reprezintă cel mai înalt nivel de dezvoltare materială şi spirituală a societății într-o epocă dată, a unui popor, a unui stat. El vizează valorile, regulile, instituțiile şi modurile de gândire dominante într-o societate. În sensul larg al cuvîntului civilizația conjugă organic cultura materială şi spirituală a omenirii la o anumită etapă istorică. Pornind de aici civilizația este gradul suprem de clasificare/identificare a comunităților, fenomenelor, proceselor sociale. Astăzi, fiecare popor, cetățean poate să se definească prin mai multe grade de identitate. “Un rezident al Romei - menționează S.Huntington - se poate defini pe sine însuşi prin variate feluri ca roman, italian, catolic, creştin, european. Civilizația de care aparține este cel mai răspândit nivel de identificare cu care el se identifică puternic. Civilizațiile sunt cel mai mare “noi” înăuntrul căruia ne simțim din punct de vedere cultural acasă şi deosebiți de ceilalți “ei” din afară”[152]. În viziunea savantului civilizațiile nu au granițe bine delimitate, nici chiar începuturi şi sfârşituri precise. Oamenii pot şi chiar redefinesc identitățile şi, ca rezultat, compoziția şi forma civilizațiilor se schimbă în timp. Culturile oamenilor interacționează şi se suprapun. Gradul prin care culturile civilizaționale se aseamănă sau diferă una de alta variază de asemenea considerabil. Civilizațiile sunt entități semnificative, şi în timp ce liniile dintre ele sunt rareori fixe, ele sunt reale[153].

Anume această mobilitate a granițelor, de care vorbeşte Huntington este o problemă şi pentru Moldova. Unde se termină Vestul şi unde începe Estul pentru Republica Moldova? Unde de fapt se află Moldova? Şi principalul – încotro trebuie să se mişte.

Civilizația estică şi cea vestică

Vestul pentru Moldova include Europa, America de Nord, iar Estul - Rusia, Belarus, Ucraina.

---

[152] *Huntington S. Ciocnirea civilizațiilor. - Bucuresti, ANTET, 1997, p.60.*
[153] *Idem*

Civilizația vestică se identifică cu o democrație avansată, de aici rezultă anumite trăsături fundamentale ale ei:

- Statul de drept, în care se asigură supremația dreptului şi legii, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, responsabilitatea reciprocă a cetățeanului şi statului;
- Pluripartidismul sau bipartidismul, ca factori - cheie a pluralismului politic ce exclude orice formă de monopolism;
- Cultură politică participativă, ca tip active de cultură politică orientat în mod explicit atît spre aspectele de *input*, cît şi spre cele de *output* ale sistemului politic;
- Principiul majorității, ca piatră de temelie a democrației contemporane ce oferă garanții de respectare şi apărare a drepturilor minorității;
- Principiul separării reale a puterilor în stat în legislativă, executivă, judecătorească ce presupune controlul şi echilibrul reciproc al lor în limitele legii;
- Principiul egalitate (şanselor, în fața legii etc.), axat pe asigurarea posibilităților democratice reale de participare a cetățenilor în procesul politic;
- Garantarea drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului ca condiție *sine qua non* de funcționare a democrației;
- Existența unei societăți civile funcționale, capabilă să se impună drept partener real al statului, să efectueze un control democratic, eficient asupra acestuia;
- Experiență democratică, ca factor de raționalizare a vieții sociale, de asigurare a progresului social;
- Economie de piață, libera concurență, ce asigură relații economice avansate în centrul cărora se află Homo oeconomiks.

Civilizație estică, spre deosebire de cea vestică, este evident contadictorie, pătrunsă de elemente opuse, chiar antinomice, ce iau forma unor combinări caudate, bizare de valori, orientări, unor dihotomii erodate, denaturate. Pornind de aici Rusia până astăzi rămâne a fi sfâşiată din punct de vedere civilizațional. Dar, în acelaşi timp ea reprezintă nucleul pentru civilizația ortodoxă. Aceasta apare ca rezultat al ascendenței sale bizantine, religie distinctă, având 200 de ani dominație tatară, despotism birocratic şi expunere limitată la Renaştere, Reformă, Iluminism şi alte experiențe occidentale.

Deci, Rusia ca reprezentant principal al civilizației estice este caracterizată prin:

- Amestec de elemente disparate la capitolul democratizare (democratic, autoritar, totalitar), ce devalolizează însăşi procesul democratizării;
- Imperialism, adică promovarea unei politici externe de extindere şi/sau de menținere a dominației (dictatului) asupra altor țări;

• Reminiscențe monarhice, venite pe unda renaşterii postsovietice din Imperiul Țarist;

• Cultura politică patriarhală şi de supuşenie, înpletită paradoxal cu un anumit element democratic, participativ;

• Etatism, adică procesul de etatizare a vieții sociale, economice, de supraapreciere a rolului statului în organizarea şi administrarea ei;

• Paternalism, adică obişnuința de a fi sub tutela paternală din partea puterii statului;

• Servilism, adică atitudinea servilă, slugarnică, linguşitoare față de conducere. În acest context rămîn actuale cuvintele marelui filozof rus N.Berdiaev[154], care menționa că Rusia este țara servilismului şi supuşeniei fără precedent, țara lipsită de conştiința personalității, unde nu se apără demnitatea acesteia;

• "Democrație suverană", prin care se supraapreciază prerogativele suveranității statului, îndeosebi reglementarea şi controlul activității populației în realizarea procesului democratic;

• Actualmente Rusia oscilează între conceptele de civilizație, imperiu şi democrație suverană pentru a-şi redefini rolul şi locul său civilizațional după destrămarea URSS.

Orientarea conducerii Republicii Moldova

În 2001, în rezultatul alegerilor parlamentare, vine la putere Partidul Comuniştilor, care câştigă aceste alegeri sub lozincile consolidării relațiilor cu țările CSI şi chiar integrării Moldovei în uniunea Rusia-Belarus. În primul an de preşedinție, V.Voronin s-a întâlnit des cu preşedintele rus V.Putin, decalrînd nu o dată că "Rusia şi Moldova trebuie să -şi sincronizeze paşii în marile probleme ale politicii externe"[155].

La început, şeful statului părea să aibă o viziune marxist-leninistă clasică asupra poziției Moldovei în ierarhia internațională. El a descris Moldova ca o versiune est-europeană a Cubei, care era înconjurată de state - "prădătoare", imperialiste. El a accentuat admirația sa pentru sistemul politic din Vietnam şi China, a susținut ideea ca Moldova să se alăture uniunii Rusia-Belarus.

Conducerea comunistă a mai încercat să folosească limba rusă ca limbă oficială, dar mai ales să propage conceptul de "moldovenism" pentru a creea şi a susține o identitate deosebită de cea română, ba chiar una anti-română. Totodată, conducerea de la Chişinău deseori s-a plâns instituțiilor europene de faptul că România se implică în treburile interne ale țării. Deci, un fel de

---

[154] *БердяевН.Судьба России.-Москва,1990.*
[155] *ITAR-TASS (in English), 2001, 20 November; WNC, 2005, 26 May.*

război rece se începuse între Moldova şi România, care cu oscilaţii continuă până în prezent.

Un punct de cotitură în relaţiile dintre Moldova şi Rusia, dar mai important, o premisă pentru orientarea spre Europa, au fost eforturile Rusiei de a "rezolva" conflictul transnistrean prin aşa-numitul "memorandum Kozak", elaborat în noiembrie 2003. V.Voronin era gata să semneze acest memorandum, care printre altele stipula prezenţa militară a trupelor ruseşti in Moldova ca garanţie timp de 20 de ani, şi de a conferi un statut aproape egal Transnistriei cu cel al Moldovei în cadrul unei federaţii.

Era programat ca V.Putin să viziteze Moldova cu ocazia ceremoniei pentru semnarea memorandumului Kozak. Totuşi, vizita lui Putin a fost anulată, deoarece Voronin în ultimul moment a refuzat să semneze tratatul. Voronin a cedat presiunii protestelor organizate în stradă de către Iurie Roşca, dar mai ales la insistenţele SUA, UE şi OSCE (deşi OSCE şi SUA au susţinut mai înainte ideea unei federalizări pentru a rezolva conflictul transnistrean).

Or, dupa votul din 4 aprilie 2005, putem spune cu certitudine că V.Voronin a cedat nu din cauza presiunilor lui Iu.Roşca, ci din cauza celor din partea occidentului. Roşca a fost doar o scuză a lui Voronin faţă de ruşi.

Un alt motiv al acestor evenimente ar fi fost teama lui V.Voronin de o "revoluţie a rozelor" asemeni celei din Georgia, dar în schimb şeful statului a fost destul de inteligent pentru a-şi reorienta poziţia jucând rolul unui naţionalist şi pro-european, astfel asigurând victoria PCRM în martie 2005 şi alegerea sa ca preşedinte în aprilie 2005. Odată ales preşedinte, V.Voronin a declarat că "Rusia trebuie să renunţe la ambiţiile sale imperialiste şi să trateze aceste state (ex-sovietice) ca state independente".

Astfel, din 2005 începe „luna de miere" (după cum titrau anumite ziare) dintre noi şi Europa. Anume de atunci elita guvernantă a ţării a efectuat paşi concreţi în scopul apropierii Moldovei de Uniunea Europeană. Realizarea acestui deziderat a devenit astăzi obictivul prioritar al politicii externe şi al interesului naţional al Republicii Moldova. În acest sens o mare importanţă penru statul nostru o are semnarea la 22 februarie 2005 la Bruxelles a Planului Individual de Acţiuni „Uniunea Europeană – Republica Moldova". Acest document, propus de către UE, a devenit pentru Moldova o ofertă substanţială a unor relaţii de colaborare şi parteneriat, o fază pregătitoare, tranzitorie de la aceste relaţii la cele de integrare. Totodată, Planul de Acţiuni se impune drept un prim pas penru Republica Moldova de a se încadra mai dinamic în cadrul Politicii Europene de Vecinătate (PEV), şi respectiv o modalitate de apropiere de Uniunea Europeană.

Paralel cu cele menţionate politica internă şi externă a Republicii Moldova din ultimii ani, interesul ei naţional au fost permanent ştirbite de către Ru-

sia. Prin menținerea contingentului militar rusesc în Transnisria este ştirbită însăşi existența Repulicii Moldova, ca stat suveran şi independent. În calitate de arbitru în formatul „5+2" penru reglementarea conflictului transnistrean, Rusia duce la tergiversarea acestui conflict. Despre aceasta confirmă şi evenimentele legate de susținerea de către factorul rusesc a puteri transnistrene privind autoblocada regiunii, a organizării şi desfăşurării în partea stîngă a Nistrului a referendumului privind reconfirmarea independenței republicii transnistrene nerecunoscute.

Scoaterea Moldovei din raza de influență decisivă a Rusiei deja mult timp nu este posibilă din cauza deficitului de eforturi şi de voință a guvernanților de la Chişinău, din cauza incapacității lor de a activa concret, a implementa reforme care să reducă dependența economică a țării față de Rusia. De aici şi apar multiple probleme, inlusiv cea a realizării vinurilor moldoveneşti pe piața rusească, aşa numitul război, aşa numita blocadă împotriva vinurilor moldoveneşti din partea Rusiei.

Orientarea populației

Dacă conducerea de la noi se orientează sau se reorientează spre Est sau Vest datorită unor interese, atunci şi poporul este la fel. Există trei tendințe de bază în dorința de orientare a populației spre diferite uniuni sau comunități:

1. orientarea spre Uniunea Europeană;
2. orientarea spre a rămâne în Comunitatea Statelor Independente;
3. nici CSI, nici UE.

Astfel, sondajele de opinie efectuate în ultimii ani la solicitarea Institului de Politici Puublice demonstrează o percepereşi o orientare diferită a populației privind aderarea sau neaderarea țării la UE, rămînerea sau nerămînera ei în cadrul CSI (tab.1)

Tabelul 1. Rezultatele răspunsurilor privind orientarea politicii externe a Republicii Moldova (în %)

	Noiembrie 2001	*Noiembrie 2002*	*Noiembrie 2003*	*Mai 2004*
Rămînem in CSI	35	38	27	30
Ne integrăm in UE	47	38	51	47
Nici CSI, nici UE	-	4	4	2
NȘ/NR	18	20	18	21

Sursa: Barometrul de Opinie Publică Republica Moldova, IPP, Noiembrie 2001, p.64; Noiembrie 2002, p.65; Noiembrie 2003, p.67; Mai 2004, p.69.

Opinia populației, conform datelor Barometrului, demonstrează că dinamica orientării privind opțiunea europenă, ca şi cea a orientării privind rămînerea în CSI, este în creştere/descreştere, însă creşterea ce ține de CSI rămîne

mult în urma celei de integrare euopeană. Opțiunea europeană a populației este constantă sau în creştere şi vis-a–vis de răspunsul la întrebarea “Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, Dvs. ați vota pentru sau contra?” (tab. 2)

Tabelul 2. Rezultatele răspunsurilor la întrebarea despre eventualul referendum, organizat duminica viitoare cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană (în %)

	Aprilie 2003	*Noiembrie 2004*	*Decembrie 2005*	*Noiembrie 2006*	*Mai 2007*
Aş vota pentru	61	66,4	64,3	68,4	72,1
Aş vota contra	6	5,4	8,5	6,3	7,2
Nu aş participa	6	3,6	3,2	6,1	4,1
Nu ştiu, nu m-am decis	27	17,4	-	16,1	12,4
Nu răspunde	-	7,2	9,6	4,1	4,1

Sursa: Barometrul de Opinie Publică Republica Moldova, IPP, Aprilie 2003, p.60; Noiembrie 2004, p.72; Decemrie 2005, p.62; Noiembrie 2006, p.97; Mai 2007, p.95.

Astfel, sondajul efectuat în mai 2007 de către Institutul de Politici Publice atestă că în cazul organizării unui referendum pentru aderarea la Uniunea Europeană, 72,1% din populație s-ar pronunța pentru aderare. Principalul stat care poate ajuta cel mai mult Republica Moldova în procesul de aderare la UE, conform opiniei a aproximativ 54,6 la sută din populație, este România[156].

În acelaşi timp, 30% dintre respondenți au menționat că Republica Moldova poate deveni membru cu drepturi depline în UE în viitorii 10 ani, iar aproximativ 20% dintre aceştia întrezăresc această perspectivă doar în viitorii 20-25 ani[157]. Printre obstacolele principale în calea aderării la UE se evidențiază, în opinia tuturor participanților la sondaj, situația economică a Republicii Moldova (33%) şi corupția (22%)[158] .

Aproximativ 34% (adică, constant în comparație cu perioadele precedente) din populație ar vota pentru aderarea Republicii Moldova la NATO în cazul unui referendum, iar 32% cred că decizia conducerii Republicii Moldova de a extinde relațiile cu NATO, prin adoptarea şi implementarea unui

[156] *A se vedea: Barometrul de Opinie Publică Republica Moldova, IPP, Noiembrie 2006, p.96.*
[157] *Ibidem, p.93.*
[158] *Ibidem, p.94.*

Plan Individual de Parteneriat Moldova - NATO, va consolida, în general, securitatea națională a țării[159] .

O concluzie generală cu privire la aceste date ar fi faptul că dorința de a se orienta spre Vest crește, iar cea de a rămâne în CSI scade. Dar aceasta nu înseamnă cu obligativitate că oamenii se idenitfică mai mult ca fiind europeni. Ei speră că aceasta va duce la o creştere economică şi o dezvoltare a țării pe toate planurile. Sondajele arată că aderarea la UE este percepută de moldoveni ca o creştere a nivelului de viață şi nu ca acceptare a valorilor occidentale. Un sondaj chiar arată că 2/3 din populație sunt de acord ca în țară să activeze un singur partid!

Deci, nu valorile europene fac moldovenii deschişi spre Europa, ci anume problema îmbunătățirii a nivelului de trai. Moldovenii încă nu conştientizează şi mai ales nu asimilează valorile europene. Ei se află între civilizația occidentală şi cea ortodoxă, cînd nici una din ele încă nu este predominantă.

Una din multele cauze ale acestei dezorientări ar fi identitatea moldovenilor, altfel spus naționalitatea. Deşi în contextul civilizațional nu se consideră a vorbi despre națiuni, aceasta este, totuşi, rezonabil în cazul Moldovei.

Dacă luăm ca reper abordarea germană a națiunii atunci aceasta priveşte națiunea ca un etnos, adică o comunitate de oameni ce vorbesc aceeaşi limbă, au aceeaşi cultură,aceleaşi tradiții, locuiesc pe un teritoriu comun şi au un strămoş comun. În cazul nostru apare o contradicție între a fi moldovean sau a fi român, părerile sunt împărțite, iar ambiguitatea persista în societate şi este speculată activ sub aspect politic. De exemplu, guvernarea actuală ne defineşte drept stat polietnic în varianta română şi stat multinațional – în rusă, fapt ce implicit creează confuzii.

Dacă luăm ca sistem de referință abordarea franceză a națiunii, atunci națiunea reprezintă cetățenii unui stat. În statele care au un număr mare de minorități naționale / etnice această abordare este uzuală (de exemplu, SUA, Canada, Australia, Franța). Această direcție ar fi potrivită şi pentru Moldova, doar că iar se insistă asupra ideii de a fi român, a fi moldovean, a fi rus sau ucrainean. Minoritațile de aici nu se identifică cu statul sau cu cetățenia acordată de stat, ei sunt mai întâi ruşi, bulgari, ucraineni, iar apoi cetățeni ai Moldovei. Formula „suntem toți moldoveni, indiferent de proveniența etnică” ar fi una de succes pentru consolidarea statalității Republica Moldova. Dar pentru aceasta statul trebuie să inspire încredere, mândrie şi nu jenă.

Neavând un grad de identitate primar, fundamental, cum îl au majoritatea țărilor europene, este greu pentru Moldova să asimileze valori europene, atâta

[159] *Ibidem, p.100-101.*

timp cât pe ale sale nu şi le-a asimilat, iar mai rău, încă nu le-a conştientizat. Doar o identitate europeană se construieşte pe o identitate națională.

Interese ale Estului şi ale Vestului în Republica Moldova

Din partea Estului interese deosebite(geopolitice) privind Moldova a avut şi are Federația Rusă. În acest sens fostul ambasador al Fedreației Ruse la Chişinău N.Reabov în unul din discursurile sale a declarat: „Eu nu ştiu ce interese are America care a aflat doar ieri ce este Moldova, după ce a căutat-o îndelung pe hartă… Rusia are interesele sale legitime, necontestate de nimeni, în primul rând pe întreg spațiul ex-sovietic. Rusia are toate drepturile ca interesele ei să fie respectate, luate în considerație, iar atunci când sunt ignorate să-şi apere aceste interese. Noi, în calitate de mare putere nu intenționăm sub nici o formă să renunțăm la aceste interese.” Pentru a-şi menține interesele sale aici Rusia a şi preferat crearea unei enclave - Transnistria, care, după părerea unor analişti, ar fi un cap de pod pe direcția Balcanilor, dar şi “un cuțit în spate Ucrainei”.

În circuitul intereselor geopolitice ale Rusiei se înscriu şi declarațiile recente ale oficialilor ruşi în care aceştea au renunțat definitiv la obligațiile de a retrage trupele din Transnistria, făcute în 1999 la Istanbul. Retragerea trupelor, consideră ei, este condiționată de «rezolvarea definitivă a diferendului transnistrean».

Cît priveşte interesele economice ale Rusiei în zonă ele se reduc la instaurarea controlului asupra rețelelor magistrale spre Europa de gaz şi electrice.

Din partea Vestului interesele geopolitice în zonă se rezumă la următoarele:

- Propagarea universalismului occidental, care ar menţineşi ar multiplica puterea de atracție a Occidentului în fața noilor democrații;
- Construcția unui “cordon sanitar”. După cum spunea G.Kennan în primul volum al memoriilor sale, Rusia se teme de orice ce se aseamană cu un efort de a construi un “cordon sanitar” în jurul ei şi care aduce a încercuire;
- Extinderea NATO spre hotarele Rusiei. În acest obiectiv se înscriu şi recentele hotărâri ale SUA de a da undă verde aderării la NATO a Georgiei şi Ucrainei.
- Odată cu extinderea UE spre Est în 2007 şi cu obținerea de către Republica Moldova a statutului de țară-vecină, interesele occidentului se axează pe menținerea stabilității militare, politice şi economice în Moldova.

Între Est şi Vest

Rolul Republicii Moldova între civilizația estică şi cea vestică este foarte contadictoriu, uneori chiar paradoxal. În acest context deşi preşedintele

V.Voronin insistă asupra faptului că integrarea Moldovei în Europa este ireversibilă, el continuă să joace, uneori prea stângaci, la două capete, provocând neîncredere în Occident şi iritație în Rusia (acest joc cere abilitate, ceea ce şeful statului nu întotdeauna o manifestă).

În mai 2005, preşedintele V.Voronin a asistat în Moscova la sărbătorirea a 60 de ani de la Victoria în Marele Război pentru Apărarea Patriei (în terminologia occidentală – al doilea război mondial), deşi omologii săi din Georgia şi Azerbaijan au boicotat acest eveniment. Aflându-se acolo el a vorbit la un post de radio rusesc, spunând că “Rusia şi Moldova încă mai sunt parteneri strategici şi că unica problemă dintre cele două state este conflictul transnistrean”. V.Voronin a observat că Moldova “nu poate să rupă legăturile istorice cu Rusia, care se află în codul genetic al Moldovei”.

Oscilând între interesele Estului şi Vestului, dar fiind criticat de către Vest de faptul că nu propagă o adevarată democrație, un adevărat liberalism, V.Voronin participă la summit-ul CSI din iulie 2006 în care anunță că Moldova nu se va retrage din CSI, dar în acelaşi timp el a criticat Rusia pentru că susține mişcarea separatistă de la Tiraspol. În asemenea împrejurări, pe de o parte, persistă dependența Moldovei de energia rusească şi de piața rusească, iar pe de altă parte o eventuală rezolvare a conflictului transnistrean cu ajutorul Europei ar fi un pas important spre UE şi spre democratizarea internă (atât Moldova, cât şi UE recunosc legătura dintre rezolvarea diferendumului transnistrean şi integrarea în UE). Desigur, această legătură nu trebuie de hiperbolizat, nu trebuie ca conflictul transnistrean să devină pentru Moldova o cauză universală pentru toate eşecurile şi restanțele țării.

Pentru ca Moldova să se integreze în UE există necesitate vitală de a se reforma şi de a-şi dezvolta economia, fiindcă acest proces este în relație de interdependență şi complementaritate cu procesul democratizării. Pornind de aici, analistul economic V.Ioniță consideră că “Ceea ce, în ultimii doi ani, s-a proclamat drept reforme, reprezintă în realitate nişte mimări de prost gust… lipsa reformelor sau mimarea lor a dus la crearea unui mediu insuportabil pentru business şi, drept consecință, la scăderea volumului producției industriale. Cel mai trist este că această scădere va fi asociată cu interdicțiile impuse de Rusia şi nu cu incapacitatea guvernării, ceea ce înseamnă că iarăşi nu va fi remarcată necesitatea reformării sistemului economic”[160].

Totodată, politologii remarcă că deşi din punct de vedere instituțional Moldova este o democrație, din punct de vedere funcțional ea rămîne a fi departe de acest ideal. Deşi, preşedintele şi conducerea țării spun că sunt proeuropeni, ei nu acționează în conformitate cu standardele europene.

[160] *http://www.info-prim.md/?x=&y=6988*

Republica Moldova este calificată de unii comentatori politici ca "stat poliţienesc de tip latino-american",[161] "dictatură personală organizată pe principii clientelare şi devotament personal,[162] neodictatură, stabilită odată cu reforma administrativ-teritorială din 2001[163]. Iar "Insituţiile democratice, în Republica Moldova funcţionează doar aparent, formal, subordonându-se tacit voinţei "secretarului general"care tinde să controleze totul"[164].

Astfel, conducerea Republicii Moldova adoptă un dublu sau chiar triplu standard, de a gândi ceva, a spune altceva şi a acţiona cu totul diferit. Republica Moldova se proclamă a fi europeană, dar utilizează metode nu tocmai tradiţionale Europei, adecvate imperativelor democratice.

Ideea integrării în UE este exploatată la maximum, dar nici o măsură până la urmă nu este întreprinsă. Mai mult, recentele atacuri ale lui Voronin şi ale Guvernului Republicii Moldova la adresa României sunt un act iraţional, care, după cum comenta opoziţia de la Chişinău, nu sunt doar un atac la adresa Bucureştiului, ci şi la cea a UE. Presedintele delegaţiei Parlamentului European în Comisia de cooperare parlamentară UE - Republica Moldova, M.Mikko a declarat că nu este nevoie ca oficialii moldoveni să se deplaseze întotdeauna la Bruxelles pentru a discuta cu reprezentantii UE, ci este suficient să mearga la Bucureşti. Iar „Relaţiile Republicii Moldova cu România înseamnă relaţii cu Uniunea Europeană".

Între timp, relaţiile cu Rusia se încearcă a fi apropiate. Astfel, un eveniment ar fi vizita vicepremierului A.Stratan, ministru al afacerilor externe şi integrării europene al Republicii Moldova, din 6 aprilie 2007 la Moscova unde s-a întâlnit cu omologul său rus Serghei Lavrov şi alte oficialităţi ruse. Un comunicat al Ministerului de Externe al Rusiei notează, de asemenea, că cei doi miniştri de externe "au examinat într-o atmosferă de sinceritate şi constructivă problemele de ordin practic ale colaborării bilaterale, inclusiv starea şi perspectivele relaţiilor comerciale". Totodată, a fost pusă în discuţie şi problema transnistreană, astfel se mai precizează comunicatul de la Chişinău că "Partea rusă şi-a reiterat disponibilitatea reglementării politice a problemei în baza respectării suveranităţii şi integrităţii teritoriale a Moldovei şi s-a pronunţat pentru elaborarea statutului juridic special al regiunii transnistrene în componenţa Republicii Moldova".

---

[161] *Andronic N. Comitet republican de anti-uzurpare a puterii. // "Săptămâna", 2005, 4 noiembrie.*

[162] *Tănase C. Un grav accident istoric. // "Timpul", 2004, 23 aprilie.*

[163] *Iuraşcu M. Dictaturi mai vechi, mai noi, mai virtuale. // Contrafort, 1-3 (87-89), ianuarie – martie 2002.*

[164] *Negru N. Din nou perestroica, în lipsa Frontului Popular. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 6 septembrie.*

În aceaşi timp, la ambasada Rusiei în Moldova a avut loc o recepție cu ocazia împlinirii a 15 ani de la stabilirea relațiilor diplomatice între aceste doua țări. Ambasadorul Rusiei de atunci N.Reabov a menționat că, Rusia vede cei 15 ani ca o perioadă importantă pentru procesul de dezvoltare a relațiilor diplomatice dintre Rusia şi Moldova. El a mai subliniat că țara lui este gata să acorde ajutor Republicii Moldova în stabilirea unui stat de drept, democratic şi neutru.

În pofida impedimentelor apărute în ultimi ani (îndeosebi de ordin economic, politic) Republica Moldova încearcă să restabilească relațiile sale economice, politice şi diplomatice cu Rusia, iar Rusia se declară a fi deschisă spre un dialog. Întru această cooperare, conducerea de la Chişinău jertfeşte, şi nu pentru prima oară, relațiile sale cu România. Totuşi, deteriorarea relațiilor cu statul vecin nu înseamnă cu obligativitate că relațiile cu UE s-au răcit, pentru că Moldova a făcut din Ungaria un "avocat" al ei în procesul de integrare în UE, ca un exemplu serveşte deschiderea centrului de vize unic pentru UE care funcționează în cadrul ambasadei Ungariei la Chişinau.

Concluzii

Rolul Republicii Moldova în dialogul dintre civilizația estică şi cea vestică este neînsemnat, chiar mai degrabă oscilează spre nulitate sau absență. Optimiştii din Republica Moldova care atribuie acestei țări un mare rol geopolitic, în curând nu vor mai fi atât de populari în lipsa unor dovezi clare. "Frazeologia despre poarta, puntea, podul intre civilizatia europeană si Est face şi ea parte din aceeaş mitologie politica moldovenească"[165].

Moldova trebuie să conştientizeze că acum este prinsă la mijloc şi de fapt nu se află nicăieri. UE acum îşi rezolvă problemele sale interne legate de Constituția Europeană şi ezită deocamdată de a primi noi membri, acordînd Moldovei doar o Politică de Vecinătate. Pe de altă parte, Rusia tratează Moldova cu răceală. Faptul că a mai rămas o singură țară care ar putea ajuta Moldova, şi anume România este cert, dar prin exploziile de furie şi pline de românofobie ale conducerii de la Chişinău, Moldova rămâne singură. Dacă puterea de la noi – consideră unii analişti - mai face o greşeală politică, atunci Moldova se va afla la sigur într-o izolare între Est şi Vest. Cu România relațiile sunt deja tensionate, şi, conflictul se pare că nu va dispărea. Dacă s-ar lua în considerație, că pe Prut se află deja granița UE, atunci nu este greu să presupunem care pot fi consecințele acestui scandal.

---

[165] *Gorda Ş. Diplomaţia dublelor standarde. // 2002, 17 septembrie. www.IPP.md /comentarii 1. PHP?l=roid=20.*

Din punct de vedere geopolitic, dacă lucrurile ar fi lăsate să decurgă de la sine, atunci ar trebui să se aştepte ca Ucraina să intre în NATO şi atunci pentru a nu fi o “gaură neagră” ar adera şi Moldova (totuşi, nici Ucraina nu ne oferă mari speranțe, pentru că momentan şi ea este sfâşiată între vestul proeuropean şi estul prorus).

Tendința tadițională a conducerii de la Chişinău de a cădea în extreme nu este tocmai potrivită, diplomatică şi rațională. Astfel, pentru a nimeri în grațiile Rusiei nu trebuie cu obligativitate să fim împotriva Europei sau a României. Pentru că după cum spunea S.Huntington: ”Ştim ceea ce suntem numai atunci când ştim unde suntem şi nu atunci când ştim împotriva cui suntem”. Pentru ca Moldova să se integreze în Europa nu trebuie să rupă relațiile cu Estul, ci trebuie să le valorifice. Totodată, întreaga populație trebuie să învețe să gândească şi să acționeze în stil European, să se conformeze tradițiilor europene şi să arate că merită să se întoarcă în Europa.

În acest sens, este necesară schimbarea elitelor politice, generațiilor de politicieni din cei care vin din URSS şi implicit au mentalitatea respectivă, în una nouă, deschisă, cu viziuni europene. Totuşi, atâta timp cât conducerea stimulează exodul populației active (între 500 şi 700 mii), construieşte o economie bazată pe remitențe, iar pensionarii nostalgici sunt uşor manipulabili cu majorări derizorii, atîta timp incultura politică, pasivitatea, absenteismul, lipsa de infrormație vor persista. Situația rămîne incertă.

Cert este că nu trebuie să se aştepte ca cineva din exterior să rezolve problemele, ci Moldova să şi le rezolve singură neabuzând de ajutorul altor țări. Eticheta de perioadă de tranziție nu mai trebuie de promovat într-atât, pentru că devine cauză universală pentru toate eşecurile, tranziția nu trebuie să devină un status-quo, o obişnuință, ea trebuie să se sfârşească.

Moldova luptă între Est, ce înseamnă trecut, şi Vest ce reprezintă noul. Valori occidentale şi valori estice se contrazic. Culturi şi tradiții diferite se amestecă. Soluția ar fi un echilibru, o cale de mijloc, şi anume conservarea specificului autohton integrat într-o civilizație europeană. Atunci cînd Moldova se va detaşa clar de crimele comunismului, atunci ea va fi pe calea cea dreaptă.

Bibliografie:

Араб-Оглы Е.А. Европейская цивилизация и общечеловеческие ценности. // Вопросы философии, 1990, №8.

Andronic N. Comitetul republican de anti-uzurpare a puterii. // „Săptămâna”, 2005, 4 noiembrie.

БердяевН. Судьба России.-Москва,1990.

Cebotari S. Interesul național al Republicii Moldova între Uniunea Europeană şi Comunitatea Statelor Independente. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.2 (XXIX), 2005. - Chişinău: USM, 2005.
Cooperare regională şi Integrare Europeană în Sud-Estul Europei: studii de caz. / coord. V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Țveatcov. – Chişinău, USM, 2006.
Croitoru V. Geopolitica în Republica Moldova: dilemele conceptualizării, instituirii şi realizării. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.3 (XXXIV), 2006. - Chişinău: USM, 2006.
Huntington S. Ciocnirea civilizațiilor. - Bucureşti, ANTET, 1997.
Gorda Ş. Diplomația dublelor standarde. // 2002, 17 septembrie. www.IPP.md/comentarii1.PHP?l=roid=20.
Iuraşcu M. Dictaturi mai vechi, mai noi, mai virtuale. // Contrafort, 1-3 (87-89), ianuarie – martie, 2002.
Моисеев Н.Н. Палитра цивилизации: розноoбразие и единство. // Человек, 1992, №3.
Moldova între Est şi Vest: identitatea națională şi orientarea europeană. / Coord. V. Moşneaga. - Chişinău, CAPTES, 2001.
Negru N. Din nou perestroica, în lipsa Frontului Popular. // «Jurnal de Chişinău», 2005, 6 septembrie.
Spinei T. Politica şi civilizația. // Politologia. Partea IV. - Chişinău: USM, 1998.
Tănase C. Un grav accident istoric. // «Timpul», 2004, 23 aprilie.

Prezentat la redacţie
la 10 septembrie 2007

MIGRAȚIA CA FACTOR AL SCHIMBĂRII VALORILOR CETĂȚENILOR REPUBLICII MOLDOVA (ÎN BAZA SONDAJULUI SOCIOLOGIC)[166]

Elena TANASE
România, Sibiu
Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu
Facultatea de Ştiințe Politice,
Relații Internaționale şi Studii de Securitate,
masterand

This article presents the migrationist factor as a valuable reorientation element for the citizens of The Republic of Moldova. And because of that, using the sociological metodology on migrant and nonmigrant categories(on 50 persons from each one of this two categories), we managed to delimitate an hierarchy of values, and also the determination of a valuable constantces depending on the participating categories to this research.

Resumeing the analysis of this two hierarchies, we have established that, the nonmigratns share different values with regard to the people who have been under the influence of the migrationist spirit in The Republic of Moldova. I'ts not important if the spirit of international migrations did or did not affected them, the moldavian citizens share the same valuable constantces on the first three positions of hierarchy. We are mentioning here three values that did't suffer to many essential changes:"family", "health" and "peace".

The migrationist process has a great impact on "the affirmation as a personaliy", the need of affirmation "lives" inside of every migrant. But in migrant vision, the work has the same status as before the transition period. To nonmigrants instead, the work remain a vital element which, provide the materiale life. Which mean, the working value is only an economical value, nothing more.

According to the facts resulted from this research, we observe that the free and democratic life style values found a place in the moldavian social space. With regard to the free expression the free thinking and not the last, the free political actions, the migrants become more selfconfident. We can not exclude the negativ aspects of migration upon the values of moldavian citizens, to be more specific, upon religion and national traditions mixt up with foreign models passing them to the next generation as heritage.

[166] *Recenzent – doctor în ştiințe politice Aurelia PERU*

1.Valorile societale: abordări teoretico-metodologice

În scopul determinării gradului de schimbare a valorilor pentru cetățenii Republicii Moldova ca urmare a factorului migraționist s-a recurs la o cercetare pe bază de chestionar. A fost selectat un eşantion de 100 persoane chestionate în dependență de următoarele criterii: sex, vârstă, studii, starea socială. Însă cea mai importantă clasificare sunt cele două categorii supuse cercetării: ***migranți*** (50 persoane ce s-au aflat cel puțin un an de zile peste hotare cu scopul de a munci) şi ***nonmigranți*** (50 persoane care nu au plecat niciodată peste hotarele țării la muncă). Respondenții au fost aleşi aleatoriu din mai multe localități a Republicii Moldova, cercetarea fiind efectuată în perioada martie-aprilie anul 2006[167].

Pentru a pune în evidență asemănările şi deosebirile dintre migranți şi nonmigranți a fost utilizată metoda comparată. Prin intermediul acesteia s-a reuşit delimitarea particularităților fenomenului migraționist ca element de reorientare valorică.

Baza metodologică a cercetării ştiințifice au mai constituit-o coeziunea dintre teorie şi practică, raportul dintre datele din literatura de specialitate supuse analizei şi rezultatele practicii. În primul rând vom accentua abordarea şi analiza sistemică orientată spre desfăşurarea obiectivelor propuse în cercetare.

A fost folosită şi metoda observației, în scopul verificării răspunsurilor prin intermediul analizei mimicii, stării, emoției la anumite întrebări din chestionar. Iar metoda normativă de cercetare ne-a permis o cunoaştere mai bună a valorilor sociale, politice, culturale, religioase – valori ce stau la baza dezvoltării oricărei societăți.

Valorile sunt însuşiri a unor fapte, idei sau fenomene ce corespund necesităților sociale şi idealurilor generate de acestea; suma calităților ce dau preț unei ființe sau fenomen. Valorile sunt acele bunuri (materiale şi spirituale) ce produc satisfacții şi asigură maximum de eficiență, sunt necesități ce formează individul ca personalitate autonomă şi creatoare, cer de la om o atitudine şi determinare în scopul activității în viață. Ele au o importanță majoră în procesul de conştientizare a rolului fiecărui individ în reorganizarea şi dezvoltarea sa şi a societății, contribuie la activizarea personalității orientate spre autoorganizare şi cunoaştere de sine. Ele au o dublă funcționare: pot fi tratate ca scopuri finite şi ca instrumente sau mijloace de existență[168].

Astfel în societățile contemporane, societăți deopotrivă democratice şi pragmatice, au dobândit cele mai impotante cotații valorice, omul ca agent al

---

[167] *Cercetare a fost realizată sub conducerea prof. V.Mosneaga, Universitatea de Stat din Moldova.*

[168] *Mîndîcanu V. Remodelarea filosofică a idealului şi politicii educaționale pentru schimbarea prospectivă. – Chişinau, Ştiința, 1997, p.28.*

acțiunii sociale, individuale şi colective – viața, sănătatea, libertatea, proprietatea, fericirea, justiția socială sunt atribute esențiale ale acestui om; potențialul de a produce noul prin diverse tipuri de creație, de inovații şi raționalizări, de a se adapta la noile conjuncturi, chiar dacă acestea nu erau previzibile şi capacitatea omului contemporan de a se modela pe sine, de a se autoeduca. În această nouă siuație socio-economică şi cultural-spirituală în care viețuieşte omul contemporan cum sunt: Binele, Adevărul, Frumosul, Dreptatea, etc. nu şi-au pierdut sensul şi funcțiile. Ca şi concepte generale, ele vor rămâne în viața oamenilor, în conştiința lor cu rol de repere diriguitoare, de direcționare, de orientare în spațiul social, al culturii şi civilizației. Omul, ca individualitate va dori să-şi organizeze viața în acord cu valorile sale, să se afirme ca personalitate, să se realizeze conform vocației şi proiectelor sale, să-şi afirme Eul; va trăi astfel într-un univers oxiologic[169].

2. Factorul migraționist - element de reorientare valorică

Dacă ne raportăm la practica socială contemporană este lesne de sesizat utilizarea deliberată a valorilor în activitatea economică, politică, educațională, religioasă, în orice gen de propagandă. Această situație semnalează că oamenii au conştientizat capacitatea valorilor de a influența comportamentul oamenilor, modul de formare a structurii lor psihice, organizarea socială[170].

Transformările sociale care, actualmente, se desfăşoară activ în tot spațiul Europei Centrale şi de Est şi țările ex-sovietice, sunt de obicei tratate atât în literatura de specialitate, cât şi în practica umană prin noțiunea de ***„tranziție”***, implimentată şi utilizată pe larg de către organismele internaționale (ONU, Banca Mondială, TACIS, ş.a.). Tranziția este o trecere de la o stare la alta. Dar nu orice trecere, ci una care, în evaluarea difuză a celor care o trăiesc, ar fi bine să fie cât mai scurtă, depăşită cât mai repede.

Studiile sociologice realizate în anii de tranziției, atât în Republica Moldova cât şi în alte spații postsocialiste reliefează faptul că sistemul orientărilor valorice se află în proces de transformare. În condițiile de liberalizare a relațiilor sociale deja s-a încetățenit opinia precum că societatea parcurge o etapă complexă în evoluția sa. În acest context sistemul de valori poate apărea ca factor care favorizează şi accelerează procesul de liberalizare a dezvoltării sociale sau, dimpotrivă, poate deveni o barieră în calea acestei schimbări.

Pornind de la premisa că valorile se trăiesc, se simt şi se obiectivează între nevoi, interese şi aspirații, am urmărit modul în care percep oamenii situația, satisfacțiile rezultate din situația social-economică a țării. În aceste condiții nu

[169] *Marțian I. Valori umane în reflecția filosofică. – Arad, Editura Multimedia, 1998 , p.15.*
[170] *Culda L. Omul, valorile şi oxiologia. – Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedcă, 1982, p.207.*

putem să nu menționăm caracterul dinamic al valorilor. Schimbările social-economice şi politice din societate duc în mod inevitabil la o schimbare a valorilor orientate spre realizarea idealurilor şi spre renovarea conținuturilor tuturor formelor de conştiință socială.

O dovadă a celor spuse mai sus este fenomenul ***migrației forței de muncă*** cu care se confruntă Moldova şi care ia amploare. Migrația forței de muncă este o problemă acută şi actuală pentru Republica Moldova. Starea materială grea, nevoia îi alungă pe oameni din țară, îi determină să părăsească plaiurile natale. În procesul migrației forței de muncă sunt incluşi zeci şi sute de mii de cetățeni moldoveni. Migranții de muncă din Moldova sunt atât bărbați cât şi femei, oameni de diferite naționalități, vârste şi loc de trai. Practic în țară nu sunt familii, în componența cărora să nu fie migranți de muncă[171].

Astăzi conform unor date statistice şi sondaje sociologice efectuate, fiecare al treilea dintre moldovenii apți de muncă lucrează peste hotare, peste 90 la sută dintre care sunt clandestini. Cifra estimată a celor ce muncesc în străinătate variază între 600 mii şi 1mln. Aceasta înseamnă că peste hotarele țării este angajată o treime din populație aptă de muncă[172].

Migrația şi-a pus amprenta pe toate sferele vieții, afectându-le într-o măsură mai mică sau mai mare. Ea a schimbat stilul de viață al oamenilor, comportamentul, modul de gândire şi viziunile acestora. Dar la fel de mult migrația a afectat ierarhia de valori a moldovenilor, construită într-un alt mod acum 20-30 de ani.

Migrarea populației Republicii Moldova, odată ce îmbunătățeşte calitatea vieții din punct de vedere economic, o înrăutățeşte din perspectiva degradării valorilor naționale. Particularitățile migrațiunii în masă a populației republicii formează un stil specific de viață, lăsându-şi amprenta asupra relației prezente şi viitoare. Noile stiluri de viață şi de comportament dintr-o societate corelează cu orientările valorice.

Putem afirma că migrația forței de muncă din Republica Moldova este fără îndoială, un produs al transformărilor sociale actuale. În aceste condiții nu putem să nu menționăm caracterul dinamic al orientărilor valorice, care la fel se află în proces de transformare.

3. Modificarea valorilor sociale în contextul migrației

Pentru a ne convinge că migrația este, totuşi, un factor al schimbării valorilor cetățenilor Republicii Moldova, au fost efectuate 50 de chestionare exclu-

[171] *Мошняга В., Руснак. Г. Мы строим Европу. И не только... – Кишинэу, CAPTES, 2005, с.3.*

[172] *Moşneaga V., Rusnac Gh., Țurcan V., Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). №1 (XXV), 2004. - Chişinău, USM, 2004, p.63.*

siv pentru migranții moldoveni, rezultatele comparându-le cu cele ale nonmigranților. Țările în care au lucrat migranții au fost: Italia, Federația Rusă, Spania, Portugalia, Marea Britanie ş.a.

Comparând ierarhia valorilor la migranți şi la nonmigranți, am obținut urmatoarele rezultate la întrebarea: *„Prezentați vă rog gradul de importanță pentru Dvs. pentru următoarele aspecte ale vieții...”* [vezi Anexe, Tab.1 şi 2]. Pe locul întâi, migranții au plasat ***familia***, pentru care au optat 42 de persoane, în comparație cu nonmigranții 45 de persoane. Ar fi poate familia celula societății, dar pentru migranți ea are o valoare puțin mai joasă. Dacă la persoanele care nu au fost niciodată peste hotare importanța familiei este acordată de persoanele mai tinere, atunci la migranți persoanele mai în vârstă sunt cele care-i dau o importanță mai mare.

Cu faptul că succesul în viață depinde în mare parte de o familie trainică sunt de acord ambele categorii de respondenți. Doar că pe locul al doilea la migranți vom observa *„o stare materială bună”* (11 pers.), iar la nonmigranți *„un serviciu interesant şi bine plătit”* (15 pers.) [vezi Anexe, Tab.3].

S-ar părea că familia pentru migranți este cu adevarat o valoare şi că trăinicia ei poate rezolva orice impediment. Însă, întrebați ce este divorțul pentru ei, 19 respondenți susțin că *„divorțurile ar trebui evitate cât mai des posibil”*, şi tot atâția că *„nu este nimic grav dacă cineva divorțează”*. Comparând aceste rezultate cu cele ale nonmigranților avem divergențe de opinie de proporții, deoarece ei spun că divorțurile ar trebui evitate cât mai des posibil în număr de 29.

Decalajul este mare şi la varianta a doua de răspuns, divorțul fiind *„un rău necesar”* pentru 8 migranți şi doar pentru 1 nonmigrant. În acelaşi timp migranților nu li se pare divorțul *„o încălcare a normelor morale”*, variantă ce au preferat-o 3 dintre subiecți. Iar nonmigranții au spus în număr de 12 că divorțul este *„o încălcare a normelor morale”* [vezi Anexe, Tab.4]. Se pare că acest aspect al vieții a devenit mai familiar pentru migranți, dar să nu uităm şi de rata crescută a divorțurilor din cauza migrației din ultimii ani. Ambele categorii ale sondajului confirmă faptul că *„numărul divorțurilor din ultimii ani a crescut considerabil din cauza migrației”* (48 pers.) [vezi Anexe, Tab.5].

Dintotdeauna omul şi-a dorit în primul rând sănătate. Totuşi, pentru migranți ***sănătatea*** s-a plasat pe locul al doilea, cu diferența de o singură preferință (41 pers.).

Chiar dacă s-au aflat o perioadă peste hotarele țării, opinia despre ***pace*** a respondenților migranți şi nonmigranți este aceeaşi: 32 persoane - foarte important, 17 - important. Probabil că este una dintre puținele aspecte ale vieții ceşi păstrează valoarea odată cu radicalele transformări sociale. Dimpotrivă, tranziția valorifică rolul păcii în viața cotidiană a oamenilor.

Studiind constantele valorice la români, M.Cobianu-Băcanu şi G.Stoltz delimitează ***familia, sănătatea* şi *pacea*** ca fiind, de asemenea, valorile cele mai importante pentru poporul român, în baza unui sondaj sociologic efectuat[173]. Aceste trei aspecte ale vieții par a fi cele mai importante dintre multitudinea de valori existente şi care, de-a lungul anilor, nu-şi ştirbesc din importanță.

Distracția nu este atât de importantă pentru cetățenii moldoveni care migrează (21 pers. total pentru categoriile foarte important şi important), dar este mult mai importantă decât pentru nonmigranți (15 pers. la primele ambele categorii). Dacă pentru nonmigranți acest aspect al vieții este considerat mai mult un lux, atunci pentru migranți el este mai apreciat. Nu e vorba despre altceva decât tendința spre un nou stil de viață mai relaxant şi mai folositor pentru om. Aflându-se într-o altă comunitate şi cu o altă cultură, cetățenii moldoveni inconştient preiau unele caracteristici ale acesteia. Dacă pentru majoritatea migranților timpul liber, plimbările de seară sau distracțiile încep să devină o normalitate a vieții, pentru cetățenii aflați în țară valoarea economică a depăşeşte pe cea socio-culturală.

4. Schimbarea valorilor moral-spirituale a migranților moldoveni

Odată aflați în străinătate, moldovenii se adaptează foarte uşor la noile condiții, fapt care genereaza un schimb rapid de cultură a cetățenilor moldoveni, comparativ cu alte naționalități. Elementele de cultură şi stilul de viață străin pentru ei până la plecare, devine ceva la modă pentru migranți, iar aspirația spre modernitate este şi ea o constantă valorică.

Importanța ***culturii*** a fost specificată de 19 dintre migranți la coloana foarte important şi 21- la important. Suma acestor două coloane este mai mare decât cea nonmigranților (11 pers. - foarte important; 16 pers. - important), o dovadă că, ca valoare, cultura este mai principală pentru populația migratoare.

„Valorile culturale într-o societate trebuie să fie promovate de către...”: „familie” (21 pers.) şi *„de fiecare individ în parte”* (18 pers.) afirmă migranții. Nonmigranții, însă, sunt de părere că acestea *„trebuie să fie promovate de către stat”* (17 pers.), variantă la care migranții au răspuns în proporții mici (7 pers.) [vezi Anexe, Tab.8].

Pe aceeaşi ierarhie de valori cu cultura se află şi ***prietenia***. Ca trăsatură ce înnobilează relațiile umane, prietenia este aspectul pe care majoritatea oamenilor l-au apreciat pozitiv. Totuşi nonmigranții o consideră o valoare mai înaltă decât cultura. Este şi aceasta o calitate a populației noastre, dar care riscă să fie devalorizată din cauza migrației forței de munca ilegale, adesea cu urmări gra-

---

[173] *Cobianu-Băcanu M., Stoltz G. Modelele culturale şi orientări valorice în perioada de tranziție. – Bucureşti, Editura Economică, 1994, p.71.*

ve pentru fetele moldovence şi nu numai. Faptul că subiecții au apreciat-o încă în ponderi relativ mari relevă că pe acest teren nu s-a pierdut totul.

Importanța ***libertății*** în procesul de democratizare a societății moldoveneşti a fost apreciată de 16 nonmigranți şi 20 migranți. În ierarhia valorilor, însă, locurile acestora sunt diferite.

La fel ca multe alte constante valorice, libertatea este percepută diferit de către cele două categorii de bază supuse sondajului sociologic. Principiile democratice, libertatea gândirii şi a expresiei sunt modele preluate de cetățenii noştri din alte țări. Din aceste considerente migranții sunt *„mai degrabă de acord”* că *„pot influența asupra deciziilor politice”* (18 persoane), afirmație cu care o parte din nonmigranți sunt în *„dezacord total”* (24 persoane), [vezi Anexe, Tab.9].

Faptul că principiile unui mod de viață liber şi democrat treptat se înrădăcinează în spațiul social moldovenesc este reflectat şi în lucrarea lui T.Danii „Republica Moldova în spațiul tranziției şi costul social al reformelor”. În baza sondajului sociologic efectuat de SISI „Opinia”, autorul constată că în societatea moldovenească deja s-au încetățenit asemenea valori precum libertatea confesiei (72,2%), libertatea gândirii (75,1%) şi influența asupra guvernării țării (81,9%) ş.a[174].

Dragostea de patrie este importantă spun migranții (18 pers.) spre deosebire de nonmigranți (10 pers.). Cetățenii care nu au fost niciodată peste hotare reduc importanța ***patriotismului*** în proporții destul de mari, la deloc important avem 10 răspunsuri, în comparație cu migranții doar 2 răspunsuri.

Factorul cel mai important de păstrare a valorilor neamului nostru sunt ***tradițiile naționale***. Ele sunt nişte izvoare necesare de neam şi de țară, un factor ce trebuie să devină principal în socializarea individului şi pentru formarea trăsăturilor de bază a personalității. În societatea noastră se întâmplă exact invers. Noile tradiții şi modele culturale pe care le promoveaza migranții în țară, iau locul celor tradiționale. Totuşi, migranții spun că tradițiile sunt importante - 19 persoane şi foarte importante - 13 persoane, dar nu este exclus că la baza acestor răspunsuri se află experiența pe care au avut-o aceştia în țările-gazdă. Adică migranții conştientizează mai bine importanța, pe care o au tradițiile într-un stat decât nonmigranții (foarte important - 6 persoane).

Fiind considerați un popor credincios, rezultatele chestionarelor au demonstrat contrariul, ***religia*** plasându-se pe locul al zecelea pentru ambele categorii. Din acest aspect, migrația se răsfrânge negativ asupra populației Republicii Moldova, valorile religioase cunoscând o diminuare ceea ce este o dovadă în plus de ştirbire a valorilor general-umane pe care ar trebui să se bazeze fiecare

[174] *Ibidem, p.250.*

societate. Dacă religia nu constitue nici pe departe o valoare fundamentală pentru cei mai în vârstă, cum am putea să transmitem din generaţie în generaţie importanţa ei?

Am specificat mai sus declinul pe care-l cunoaşte astăzi, în condiţiile exodului masiv de oameni, religia. 30 de subiecţi din 50 total, se *„consideră oameni credincioşi”*, iar 17 – *„necredincioşi”*.[vezi Anexe, Tab.10] Dar la întrebarea *„Cât de des mergeţi la biserică?”*, 44 dintre ei au spus că merg foarte rar la biserică, 1 merge odată pe lună, iar 5 – niciodată nu merge la biserică. [vezi Anexe, Tab.11] Goana după bani i-a făcut pe oameni să uite de biserică şi chiar atunci când vin acasă măcar pentru o perioadă de timp, mersul la biserică nu poate deveni o obişniunţă, o prioritate într-un timp atât de scurt.

Pe locul al patrulea în ierarhia valorilor migranţilor se situează ***adevărul***, pe acest loc la nonmigranţi este munca. Pentru categoria migrant, adevărul este mult mai important, iar explicaţia acestuia ar fi experienţele prin care au fost nevoiţi să treacă oamenii pentru a ajunge peste hotare. Exită şi situaţii când aceştia sunt minţiţi şi exploataţi cu nepăsare de cetăţenii ţării-gazdă, motiv pentru care ei au nevoie de cinste şi corectitudine şi, nu în ultimil rând, de adevăr.

La nonmigranţi ***omenia*** este pe locul al treilea (32 pers.), iar la migranţi pe locul al cincilea (26 pers.) O fi ea importantă pentru prima categorie, însă valoarea ei nu este atât de mare la cea de-a doua. Migranţii nu pun mare accent pe rolul omeniei în societate, însă a acumulat atâtea opţiuni datorită faptului că este în conştiinţa moldoveanului, ceea ce fenomenul migraţionist nu poate schimba prea mult.

La fel pe locul al cincilea migranţii au considerat-o ca fiind foarte importantă ***afirmarea ca personalitate*** (26 pers.), la nonmigranţii ea s-a situat pe locul al nouălea. Anume în acest context putem cert afirma că migraţia este un factor care schimbă orientările şi cultura oamenilor care fac parte din ea. În condiţiile lor de aflare peste hotare şi prestând munci total diferite de profesia pe care o au, migranţii simt nevoia de autoafirmare, de egalitate ca statut cu cetăţenii ţării-gazdă.

„Elementul care-l fac pe om să se afirme ca personalitate” în viziunea nonmigranţilor este omenia (16 pers.), iar pentru migranţi acesta ar fi atât omenia (16 pers.), cât şi munca (16 pers.). Faptul că cultura a acumulat ponderi mari la categoria migranţi (13 pers.), iar nonmigranţii s-au pronunţat pentru o situaţie financiară adecvată (11 pers.) denotă că migraţia are un rol important în reformarea cetăţenilor noştri ca personalităţi schimbându-le, de altfel, viziunile privitor la unele aspecte ale vieţii [vezi Anexe, Tab.6].

5. Valoarea muncii în spațiul post-migraționist moldav

Rolul ***muncii*** pare a fi mai nesemnificativ pentru migranți (21 persoane la categoria foarte important) decât pentru nonmigranți (29 de pers.). Această tendință a persoanelor aflate o perioadă peste hotare probabil că a fost preluată de la populația băştinaşă, care pe lângă faptul că muncesc, ştiu şi să se odihnească. Considerăm acesta un punct forte al migrației din perspectivă valorică, deoarece munca îşi capătă statutul pe care la avut acum 20-30 de ani în urmă.

Însă părerile referitor la întrebarea *„Pentru ce muncesc astăzi oamenii?”*, sunt total diferite. Deoarece nonmigranții au scos iarăşi în evidență câştigul de bani (20 pers.) specificând importanța muncii pentru ei. Pe când valoarea muncii în viziunea migranților este cu totul alta, deoarece 21 dintre respondenți afirmă că astăzi oamenii muncesc pentru a avea un viitor, o carieră de succes. Aici e momentul să specificăm importanța aspectului de afirmare ca personalitate din ierarhia valorilor la migranți. [vezi Anexe, Tab.7].

Sociologul T.Danii vorbeşte despre muncă ca valoare socială afirmând că munca onestă, care contribuie la formarea unui rost în viața omului, nu mai este o valoare în Republica Moldova. Acest fapt este confirmat de cercetările sociologice ce stau la baza lucrării autorului[175].

Banii au obținut acelaşi numar de obțiuni ca şi religia (12 pers.), ambele fiind pe locul al zecelea la categoria migranți. La nonmigranți banii au o pondere mai mare (18 pers.) din simplul motiv că le duc lipsa pentru că sunt câştigați în Moldova şi nu în altă țară. La fel ca şi munca migranții nu exclud banii din viața lor (mediu - 11 persoane), dar nici nu-i consideră foarte importanți (12 pers.). Pentru ei banii şi bogăția sunt importanți (24 pers.), fapt pentru care îi consideră necesari, dar nu hotărâtori în orice situație.

Concluzii

1. Migrarea populației Republicii Moldova constituie un element de bază în reorientarea întregului sistem de valori general-umane. Astăzi, însă, în condițiile transformărilor sociale şi a exodului masiv al populației, ierarhia valorilor cetățenilor moldoveni cunoaşte o deviere esențială.
2. Conform analizei făcute atestăm că valorile general-umane diferă în ierarhia lor de la categoria migrant la nonmigrant. Persoanele care nu au făcut parte din fluxurile migrației forței de muncă au o ierarhie care poate fi caracterizată prin două aspecte: interdependența acesteia cu cea din trecut şi / sau trasformările sociale ce au influențat-o.
3. Datorită rezultatelor sondajului s-a demonstrat că cetățenii moldoveni, indiferent dacă au fost sau nu influențați de valul migrațiilor internaționale,

---

[175] *Danii T. Republica Moldova în spațiul tranziției şi costul social al reformelor. - Chişinău, Pontos, 2004, p.252.*

au aceleaşi constante valorice pe primele locuri ale ierarhiei. Menţionăm aici cele trei valori care nu au cunoscut deveri esenţiale: familia, sănătate şi pacea.

4. Conform datelor obţinute pe baza chestionarelor s-a constatat că migraţia are un impact major asupra reorientării unor valori. Evidenţiem afirmarea ca personalitate, aspect important al vieţii sociale, nevoia de afirmare resimţindu-se în dorinţa fiecărui migrant.

5. Analiza comparată a răspunsurilor date de migranţi şi nonmigranţi demonstrează faptul că, în contextul migraţiei, munca – ca valoare generală umană, îşi capătă statutul avut înainte de perioada tranziţiei. Ca valoare socială ea cunoaşte o deteriorare substanţială la categoria nonmigranţi, pentru că anume munca, în calitate de componentă vitală, condiţionează asigurarea vieţii materiale, spirituale şi fizice, bunăstare şi automanifestarea individului.

6. Valorile unui mod de viaţă liber şi democrat treptat îşi găsesc un loc în spaţiul social moldovenesc, iar analiza rezultatelor sociologice confirmă libertatea expresiei şi a opţiunii politice, observate mai mult la categoria migranţi.

7. În societatea moldovenească unele valori cunosc o deviere şi o ştirbire esenţială, purtând un caracter declarativ. Putem menţiona aici „credinţa" cetăţenilor moldoveni în Dumnezeu, dar care merg foarte rar la biserică.

8. Un impact pozitiv al factorului migraţionist vizavi de valorile cercetate în lucrare ar fi creşterea nivelului de cultură pentru migranţi, precum şi înţelegerea rolului ei într-o societate de către aceştia.

9. Ca urmare a influenţelor din exterior, patriotismul începe să capete o valoare mai importantă pentru cei care ce s-au aflat o perioadă înafara ţării, ceea ce ar trebui să constituie un exemplu pentru nonmigranţi.

Bibliografie

Cobianu-Băcanu M., Stoltz G. Modelele culturale şi orientări valorice în perioada de tranziţie. – Bucureşti, Editura Economica, 1994.

Culda L. Omul, valorile şi axiologia. – Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1992.

Danii T. Republica Moldova în spaţiul tranziţiei şi costul social al reformelor. – Chişinău, Pontos, 2004.

Marţian I. Valori umane în reflecţia filosofică. – Arad, Multimedia, 1998.

Mîndîcanu V. Remodelarea filosofică a idealului şi politicii educaţionale pentru schimbarea prospectivă. – Chişinău, Ştiinţa, 1997.

Moşneaga V., Rusnac Gh., Țurcan V. Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău, USM, №1 (XXV), 2004.

Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу. И не только... – Кишинэу, CAPTES, 2005.

Tighel V. Tinerii români între nevoi şi aspirații. Valori ale tinerilor în perioada prezentă. // Tineretul şi dimensiunea sa valorică. – Timişoara, Helicon, 1996.

Vianu T. Întroducere în teoria valorilor. – Bucureşti, Albatros, 1997.

Prezentat la redactie
la 3 septembrie 2007

ANEXE

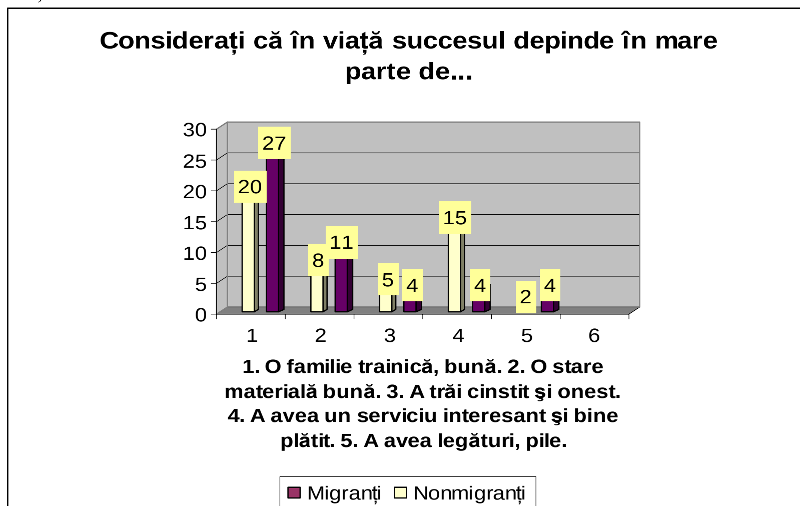
Tabelul 1. Ierarhia valorilor la nonmigranți

Nr.	*Ierarhia valorilor*	*Persoa ne*
1	Famlia, Sănătatea	45
2	Pacea	33
3	Omenia	32
4	Munca	29
5	Adevărul	26
6	Prietenia	24
7	Cultura	20
8	Banii	18
9	Afirmarea ca personalitate	17
10	Libertatea	16
11	Religia	12
12	Tradițiile naționale	6
13	Distracția	3
14	Patriotismul	1

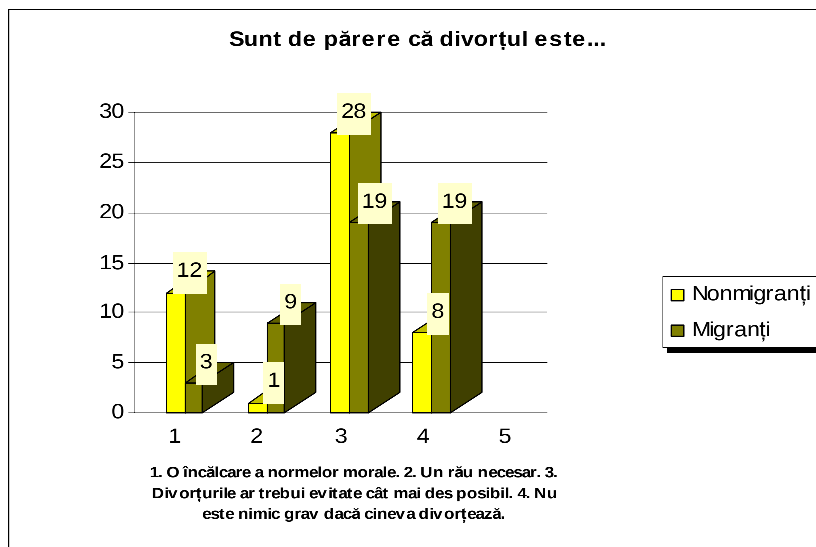
Tabelul 2. Ierarhia valorilor la migranți

Nr	*Ierarhia valorilor*	*Persoane*
1	Familia	42
2	Sănătatea	41
3	Pacea	32
4	Adevărul	29
5	Omenia, Afirmarea ca personalitate	26
6	Munca	21
7	Cultura, Prietenia	19
8	Libertatea	15
9	Tradițiile naționale	13
10	Religia, Banii	12
11	Patriotismul	6
12	Distracția	5

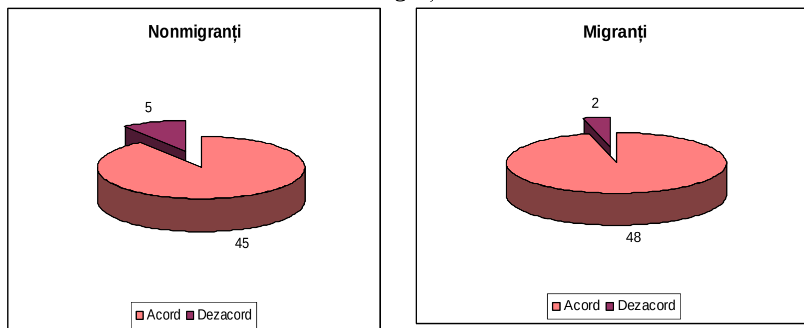
Tabelul 3. Modul de percepere a respondenților față de succesul în viață.



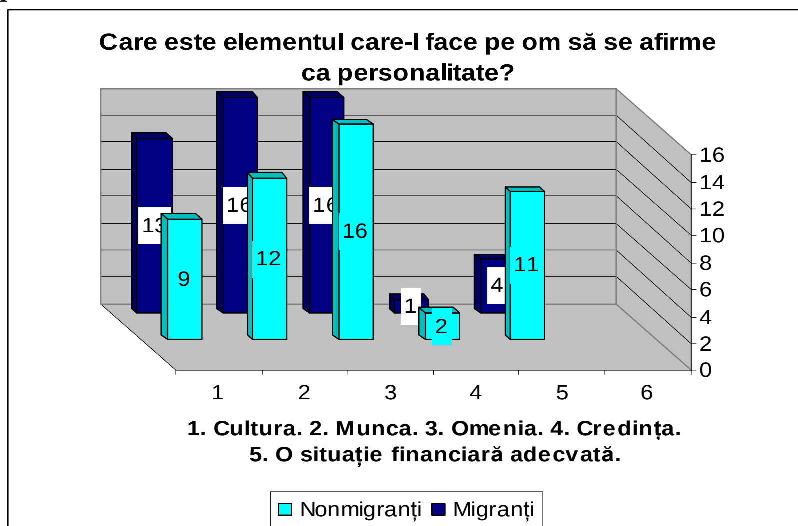
Tabelul 4. Atitudinea respondenților față de divorț.



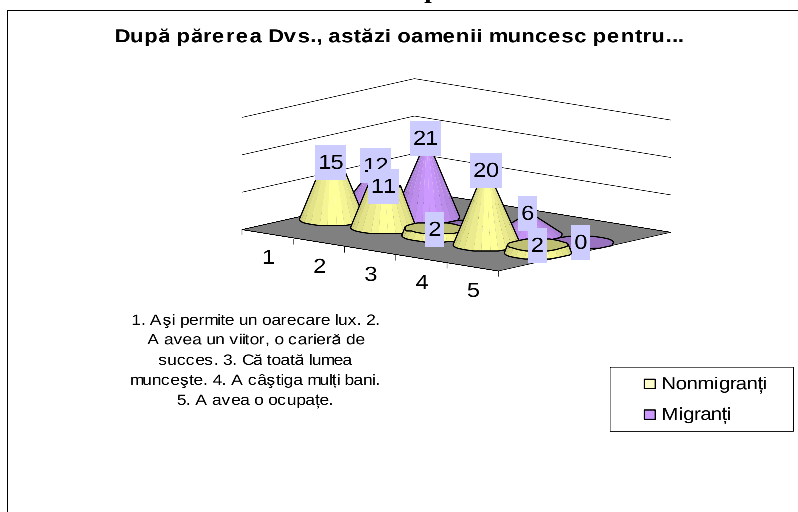
Tabelul 5. Opinia chestionaților vizavi de rata crescută a divorțurilor.



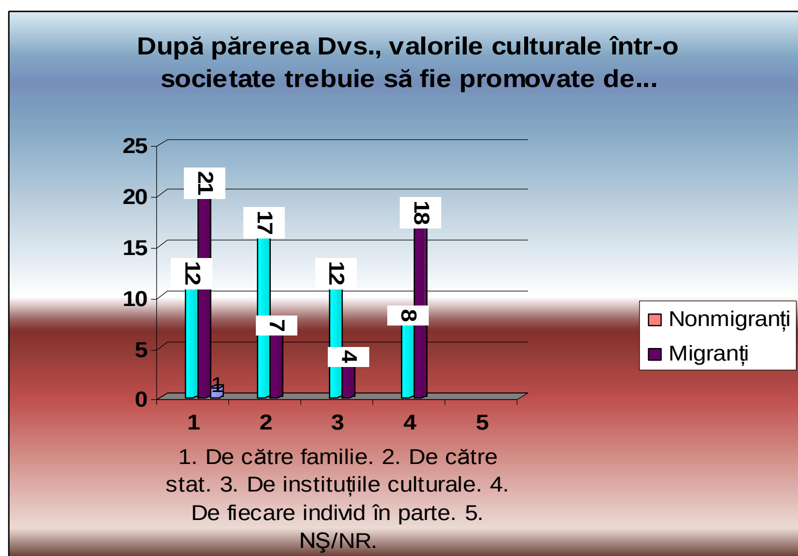
Tabelul 6. Respondenții față în față cu problema afirmării ca personalitate.



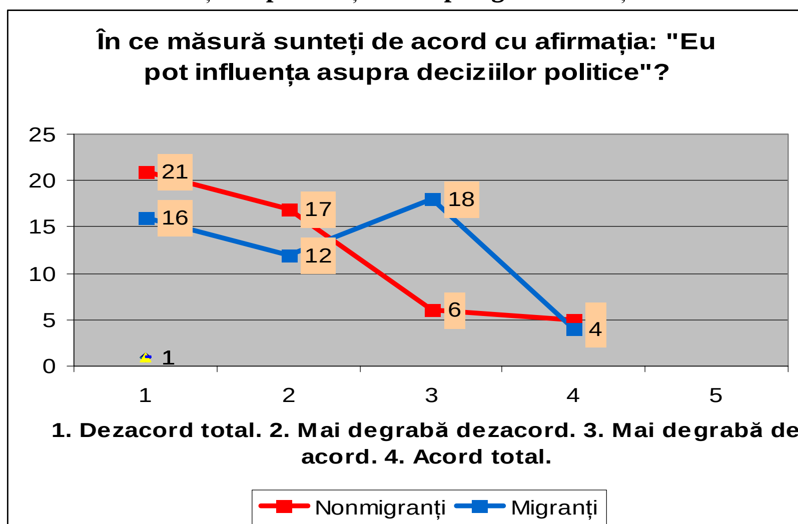
Tabelul 7. Rostul muncii în viziunea persoanelor chestionate.



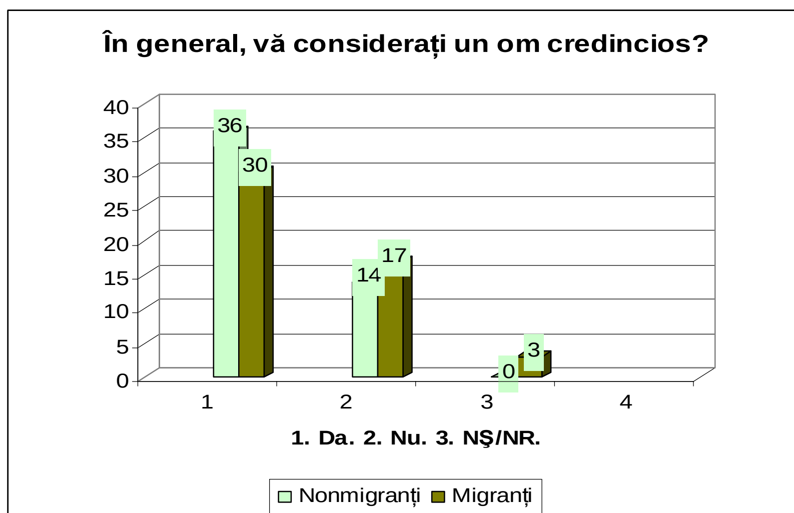
Tabelul 8. Părerea respondenților față de promovarea valorilor culturale.



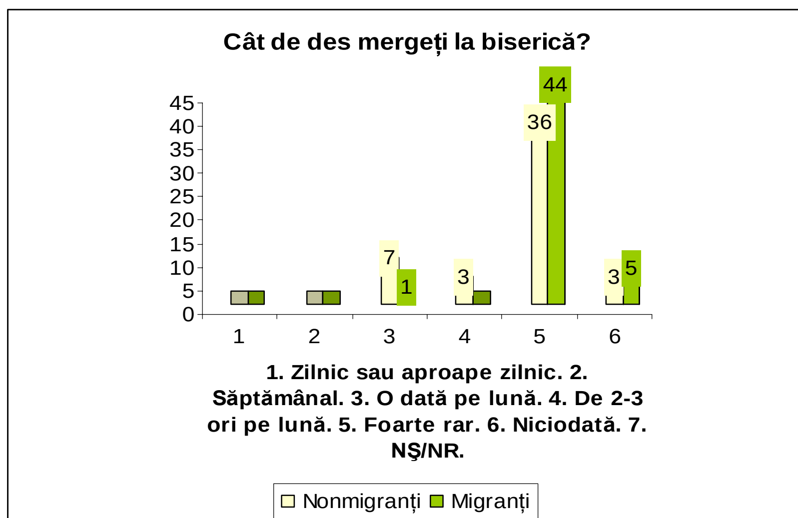
Tabelul 9. Influența respondenților asupra guvernării țării.



Tabelul 10. Nivelul de credință împărtășit de fiecare persoană chestionată.



Tabelul 11. Afirmațiile respondenților vizavi de mersul la biserică.



КОНФЛИКТЫ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ: ИЗ ПРАКТИКИ РАЗРЕШЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА[176]

Николай ЦВЯТКОВ
Республика Молдова, Кишинев
Молдавский государственный университет
Факультет международных отношений, политических и административных наук
Кафедра политических знаний и гражданского воспитания
Магистр политических наук
преподаватель

For occurrence of crises in the post Soviet Moldavian society there were numerous and various preconditions. But in itself presence of preconditions did not mean inevitability and compulsion of occurrence of direct confrontation. For example, the disputed situation which took place in Gagauz region for a long time, could and stay further as though in the "muffled" condition, slow "to decay", not developing into the open conflict. That the similar situation "has blown up" and process of escalation has begun, are necessary, at least two more conditions: first, presence of subjects of the conflict (disputed groups and persons); secondly, the certain occasion, that is some kind of "detonator" of the conflict.

Unsuccessful attempt of updating of the former allied state, undertaken in second half 80th years, promoted demothballing for a long time ripened in bowels of a society of versatile contradictions and to "refreezing" of the crisis phenomena muffled before. But it would be wrong to do a conclusion that the responsibility for occurrence of conflicts in former Soviet republics is born only with local elites. At the same time it is obvious, that by virtue of the position and specific interests ruling elites are inclined to use ethnic values as especially utilitarian means in struggle against the opponents. Thus quite often approach to achievements of national culture and a science with primitive - cynical positions, considering them only as means of a manipulation public consciousness.

Для возникновения кризисов в постсоветском молдавском обществе имелись многочисленные и разнообразные предпосылки. Но само по се-

[176] *Рецензент – доктор хабилитат политических наук, профессор Виктор САКА*

бе наличие предпосылок не означало неизбежности и обязательности возникновения непосредственной конфронтации. Например, конфликтная ситуация, которая имела место в гагаузском регионе в течение длительного времени, могла и дальше пребывать как бы в «приглушенном» состоянии, медленного «тлеть», не перерастая в открытый конфликт. Чтобы подобная ситуация «взорвалась» и начался процесс эскалации, необходимы, как минимум ещё два условия: во-первых, наличие субъектов конфликта (конфликтные группы и личности); во-вторых, определённый повод, то есть своего рода «детонатор» конфликта[177].

Неудачная попытка обновления бывшего союзного государства, предпринятая во второй половине 80-х годов, способствовала расконсервации давно зревших в недрах общества разноплановых противоречий и «размораживанию» заглушённых прежде кризисных явлений. Но было бы неправильно делать вывод о том, что всю ответственность за возникновение конфликтов в бывших советских республиках несут только местные элиты. Вместе с тем очевидно, что в силу своего положения и специфических интересов правящие элиты склонны использовать этнические ценности как сугубо утилитарное средство в борьбе со своими противниками. При этом нередко подходят к достижениям национальной культуры и науки с примитивно - циничных позиций, рассматривая их только в качестве средства манипулирования общественным сознанием: «Для властей, которые используют конфликты в своих целях, нет никаких кавычек. Науку они используют не для осмысления своих действий, а как пьяный человек использует фонарь - в качестве точки опоры, а отнюдь не для освещения своего пути»[178].

В Молдове также созрели условия этнополитического ренессанса. Начался поиск своего этнического корня, стремление сберечь свою идентичность, традиции и обряды[179]. На первоначальном этапе возникновения этнополитических конфликтов на территории Молдовы этнонациональные меньшинства, входившие в состав государственного новообразования – Республика Молдова, ограничивались в большинстве случаев выдвижением достаточно скромных и умеренных требований. Это касалось преимущественно возрождения национальной культуры, сохранения функционирования родного языка, удовлетворения специфических

---

[177] *См.: Завтур К., Турко Т. Конфликт как процесс. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică) Partea XI. - Кишинев, 1999.*

[178] *Фельдман Д. «Дуга конфликтов» и Россия. // Международная жизнь, 1993, №7, с.92.*

[179] *Бут А. Украинцы Молдовы в молдо-приднестровских отношениях. // От этнополитического конфликта к межнациональному согласию в Молдове. - Кишинев, Молд.ГУ, 1998, с.10*

культурных запросов, то есть всего того, что может быть отнесено к сфере культурной автономии.

Однако раскол Молдовы зарождался и развивался не по языковому или этническому, а по политическому принципу. Противостояние оформлялось не между молдаванами, как «коренной нацией», с одной стороны, и гагаузами, русскими, украинцами, болгарами, евреями как «мигрантами», с другой стороны. Усилиями властей и официальной пропаганды соседи, сослуживцы, знакомые, друзья и даже родственники были поделены на «хозяев» и «пришельцев». В это время в Молдове противостояли друг другу не этнические группы, а две политические силы, две системы: отношение к объединению с Румынией разделило общество Республики Молдова на унионистов и сторонников независимости, которые одновременно являются противниками объединения[180].

Ощущение (реальное либо ложное) опасения за сохранение собственной самобытности, этничности, своего неповторимого «я», было вызвано как всей практикой предшествующего советского периода, так и недальновидной, деструктивной политикой новых властей, которые с уже первых дней не учитывали полиэтничность молдавского государства[181].

Речь идет, например, о провозглашении только одного государственного языка, ограничениях кадрового характера, связанные с этнической принадлежностью, сужении сферы деятельности «масс-медиа» на языках инонациональных меньшинств.

Поскольку эти требования либо просто игнорировались, либо наталкивались на явное или скрытое противодействие властей, следовало повышение потолка запросов, происходила радикализация и ужесточение позиций, постепенное оформление внутри элиты этнических сообществ руководящего ядра, выступающего выразителем чаяний и устремлений всего этноса. Первоначально этот процесс носил в значительной степени стихийный, спонтанный характер. Однако, по мере своего развития и усиления противодействий властей, он начинает принимать всё более организованные и осознанные очертания.

Постепенно начинает оформляться местный аппарат самоуправления, формируются инфраструктуры - прообраз будущей государствен-

---

[180] *Аргументы антиунионистов от незнания румынской действительности. // ”Республика”, февраль, 1994; Тимуш А., Ентелис Г. Общественное мнение свидетельствует (результаты социологического вопроса на актуальную тему). // “Советская Молдавия”, 1990, 13 июля.*

[181] *Бут А. Украинцы Молдовы в молдо-приднестровских отношениях. // От этнополитического конфликта к межнациональному согласию в Молдове. - Кишинев, Молд.ГУ, 1998, с.11*

ности. Аргумент о желании молдавского народа объединиться с Румынией использовался лидерами Приднестровья и Гагаузии для создания негативного общественного мнения населения соответствующих регионов в отношении центральных властей[182]. Именно поэтому население Приднестровья поддержало инициативу сепаратистов, которая привела к изоляции левобережных районов от Молдовы, а затем и к кровавым событиям лета 1992 года.

Центральные власти, воспринимая дистанцирование ареалов проживания иноэтнических меньшинств как прямую угрозу своим политическим и экономическим интересам, предпринимает дальнейшие меры по ужесточению административного режима. Усиление притеснений со стороны Центра стимулирует дальнейшую консолидацию этнонациональных меньшинств, политизацию лозунгов и целей движения, укрепление основ собственной «государственности».

Следующим этапом в раскручивании спирали конфликта является, с одной стороны, постановка вопроса территориально-статусного плана, а с другой (со стороны властных структур) – переход к применению крайних мер, использованию репрессивно-карательного аппарата для подавления возникшего движения[183].

Делая ставку на силу как на основное средство решения возникших проблем, обе стороны фактически открывают дорогу экстремистским элементам в своих рядах, переступают через моральное «табу», воспрещающее посягательство на человеческую жизнь, после чего становится допустимым всё. Исходя из собственного, достаточно одностороннего и узкого понимания безопасности и территориальной целостности, центральные и сепаратистские власти начинают формировать «образ врага» определённой этнической принадлежности («чемодан, вокзал, Россия!», с одной стороны, и «Нет румынизации!» - с другой), который наделяется самыми наихудшими качествами и чертами.

Активную роль в разжигании массового психоза играют средства массовой информации, распространяющие и закрепляющие в общественном сознании конфронтационные стереотипы, подогревающие агрес-

---

[182] *Постановление Президиума Верховного Совета ССР Молдова. // "Советская Молдавия", 1990, 9 июля.*

[183] *Постановление Парламента Республики Молдова «О мерах по нормализации политической ситуации в Республике», 19 марта 1992. // Неделчук В. Республика Молдова. Кишинев, 1992, с.104; Постановление Парламента Республики Молдова «О некоторых мерах по улучшению ситуации в приднестровских районах в связи с вооруженной иностранной интервенцией» от 27 мая 1992. (Архив Министерства Реинтеграции) и Постановление Верховного Совета ПМР «О мерах прекращения войны и установлению мира» от 2 июня 1992. (филиал Национального архива в г.Тирасполе).*

сивные настроения. «Психологическая война» с обеих сторон предваряет фазу открытого лобового противостояния, сопряжённую с использованием средств вооружённого насилия. Центр не признает все местные органы управления (нередко и те, что существовали до начала кризиса), а местная элита, в свою очередь, проявляет открытое неповиновение столице. Иллюзия того, что проще разрубить одним ударом затянувшийся узел проблем, чем терпеливо и постепенно его распутывать, достаточно часто оказывается ловушкой даже для многоопытных и искушённых политиков[184].

Представляется, что в процессе развития этнополитических конфликтов (как и всяких других) существует определённый пороговый уровень, своего рода грань, за которой начинается спонтанный неконтролируемый виток взаимного отчуждения, насилия и ненависти. В сложившейся ситуации отделение и выход из состава государства вполне естественно воспринимается этническими меньшинствами как единственно возможная альтернатива, как наиболее эффективная форма защиты «национальных интересов», нежели преодоление существующего неравенства в рамках существующего государственного образования. Тем самым центральные власти получают в свои руки такой «весомый» аргумент в пользу применения вооружённого насилия как «сепаратизм», «изоляционизм» инонациональной периферии, «подрывающий безопасность и территориальную целостность государства». Виновность другой стороны для каждого из участников конфликта предоставляется доказанной и бесспорной. Неотвратимость сурового наказания столь же очевидной. Хотя при этом обе стороны, фактически, прежде всего, наказывают себя сами. Когда негласное (или официальное) «добро» властей получено, и начинается новый этап конфронтации. Происходит серия инцидентов (перестрелок, диверсионных актов, покушений, похищений, подрывов зданий), сопряжённых с человеческими жертвами. Следует немедленная реакция другой стороны, выражающаяся в акциях «отмщения», ведущих к увеличению человеческих жертв. Нарастает лавинообразная эскалация вооружённого насилия. Происходит массовое озверение людей, милитаризация их сознания. В орбиту взаимоуничтожающего конфлик-

[184] *Мошняга В., Илащук Д., Спиней Ф., Завтур А. Конфликт в Молдове: опыт этнополитологического анализа. – Кишинев, Молд. ГУ, 1992; Пашалы П. Модель Гагаузии: общее и специфическое. // От этнополитического конфликта к межнациональному согласию в Молдове. - Кишинев, Молд.ГУ, 1998, с.44;*

та вовлекаются новые слои, этносы, течения, группировки. Тотальное насилие поглощает все сферы жизни общества[185].

Возвращение к доконфликтному состоянию в этом случае практически становится невозможным, процесс урегулирования представляется делом также чрезвычайно сложным и длительным. Таким образом, проводя национальную политику в интересах доминирующего этноса, стремящегося к всевластию на собственной территории, форсируя процесс национально-государственной интеграции и ущемляя групповые интересы отдельных этносов, именно само государство нередко провоцирует этнополитическое противостояние, выступает в качестве инициатора и зачинщика конфликта[186].

По-видимому, обеспечение стабильности можно считать приоритетной задачей развития региональных образований, ибо она способна в дальнейшей перспективе создать благоприятные условия для естественного и органичного развития демократии, постепенной интеграции региональных обществ в международное сообщество.

Обобщение анализа различного вида кризисов, имеющих место в молдавских регионах, позволило нам выявить некоторые наиболее типичные и распространённые моменты и признаки, раскрывающие их генезис, внутреннюю логику, динамику и тенденции развития. Представляется, что в основе этнополитических конфликтов, имеющих место сегодня в молдавском обществе, лежит комплекс многоплановых факторов, основные из которых можно свести к следующим положениям:

- национально-этнические различия, обладающие особой устойчивостью и способностью к адаптации в меняющихся условиях общественно-политической среды;
- несоответствие административно-территориальных границ рубежам ареалов проживания основных этнических групп;
- культурно-языковой автономизм, который особенно живуч у этнических меньшинств, придающих большое значение функционированию родного языка и сохранению национальной культуры;
- незавершённость процесса формирования национальных и этнических общностей;
- противоположность или разнотипность политических структур;
- недостаток исторического опыта собственной государственности и навыков цивилизованного осуществления политических процедур;

---

[185] *См.: Ursu V. Rîul de sînge. – Chişinău: Basarabia, 1993; Бергман М. Вождь в чужой стае. - Москва, 2005.*

[186] *См.: Кандель П.Е. Национализм и проблема модернизации в посттоталитарном мире. // Полис, 1994, №6*

- социально-экономическое неравенство между различными этносами, либо между доминирующей нацией и национальным меньшинством.

Рассматривая конфликты, имеющие место в молдавских регионах как сложные длительные процессы, протекающие во времени, правомерно вести речь о динамике их развития. Исследование опыта эволюции кризисных процессов в современной Молдове даёт возможность выделить следующие наиболее важные динамические характеристики и параметры конфликтов:

1. Конфликты отличаются лавинообразной эскалацией и ведут к фактически бесконтрольному применению сил и средств при тотальной мобилизации всех имеющихся ресурсов.

2. Инерционность происходящих кризисных процессов проявляется в том, что в ходе изменения общественной жизни в большинстве случаев не рождается что-то принципиально новое, а реанимируется как известное прошлое, так и преданное забвению старое.

3. Процессы развития конфликтов почти повсеместно сопровождаются «эффектом бумеранга», который заключается в том, что инициатор критики сам становится объектом аналогичных действий и критики снизу. Центральные власти, таким образом, превратились в объект непрестанного наблюдения со стороны региональных властей и международного сообщества.

4. Ставка конфликтующими сторонами на достижение поставленных целей при помощи только военно-силовых методов неоправдана и не может принести желаемых результатов ни в практическом, ни в принципиальном планах. Тем не менее, нередко силовые подходы продолжают преобладать в развитии кризисных процессов.

5. Развитие кризисных процессов характеризуется прерывистостью и асинхронностью. Усиление внутренних трудностей и неспособность быстро добиться результата обуславливают неизбежность перерывов и передышек в ходе переговорного процесса. Они используются обеими сторонами для того, чтобы выиграть время и накопить силы для продолжения противостояния. Тем самым конфликт пролонгируется на неопределённое время.

6. Затягивание конфликтов с неизбежностью ведёт к вовлечению в них (прямо или косвенно) новых и новых акторов. Участники кризисных ситуаций стремятся всемерно привлечь на свою сторону близкие политические, финансовые и общественные круги других государств, мировое общественное мнение.

Исходя из сказанного, можно сделать вывод, что помимо объективных причин динамики этнополитических конфликтов, с ростом национализма появились следующие дестабилизирующие факторы:

- национальная нетерпимость;
- использование местными элитами этнических проблем для достижения собственных целей, а также использование центром этих же проблем для решения их по принципу «разделяй и властвуй»;
- борьба бывшего местного партийного и государственного аппарата за сохранение и умножение своей власти;
- игра на национальных чувствах для консолидации общества, а также для сохранения образа внешнего врага.

Полиэтнический состав территории Республики Молдова и нынешних административно-территориальных образований предопределяет тот факт, что практически любое внутреннее противоречие, любой социально-экономический и политический по своей природе конфликт начинает быстро обретать этническую окраску. Это часто углубляет и осложняет противоречия и придаёт конфликтам декларативную форму и, как правило, непримиримый характер.

Важный фактор, стимулирующий процессы образования и развития квазиэлит, – это потенциал внутрирегиональной дифференциации. Она обуславливается, прежде всего, этнонациональными, политическими причинами, или обострившейся борьбой вокруг внутрирегиональных социально-экономических противоречий[187].

На сегодняшний день основным результатом эволюции региональных элит является повсеместное признание их решающей роли в новой парадигме молдавской национальной политики - компромиссной, сменившей прежнюю конфронтационную, где региональные элиты проявили себя через политический вызов[188].

Вектор дальнейшей трансформации местных элит при любых сценариях (помимо крайних) – это путь превращения провинциальных лидерских групп в более значимое сообщество региональных элит (располагающих наряду с центральными властями отдельными контрольными функциями, необходимыми для устойчивости системы) будет пролегать через достижение компромиссов по основным расхождениям во взаимодействии элит разного уровня. В первую очередь – структурной рефор-

---

[187] *Общая и прикладная политология. / Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова. - Москва, 1997, с.628*

[188] *Закон об утверждении Концепции национальной политики Республики Молдова, №546-XV от 19 декабря 2003. // Monitorul oficial al Republicii Moldova. 2004, №1-5*

ме экономики (реструктуризации государственного бюджета, проведения очередного этапа приватизации и т.п.), а в перспективе – изменения политической системы и, прежде всего, существующей модели государственного устройства Республики Молдова.

Как показали мнения ведущих молдавских политиков, включая гагаузских и приднестровских, доминирующим мотивом деятельности этой части законодательной элиты можно считать принцип «социальной стабильности», соблюдение баланса интересов различных социальных сил, а также регионов и центральных властей. Принцип выборности представителей законодательной власти и необходимость реализации ими властных полномочий непосредственно в регионах обуславливает значительную степень зависимости от социальных потребностей.

Таким образом, затрагивая аспекты, посвященные распределению ответственности между основными субъектами социальной политики (центральной исполнительной властью, с одной стороны, и политической элитой регионов, с другой) позволили исследователям сделать следующие выводы:

1. Симметричность отношений сторон в вопросе формирования и контроля за исполнением бюджета на центральном и региональном уровнях. Это хотя и признаётся в качестве идеального положения, но при уточнении этого принципа через конкретные механизмы реализации, верх берут тенденции к усилению региональной независимости при проведении соответствующей бюджетной политики;
2. Продолжает сохраняться тенденция, характеризующаяся противоречивым сочетанием рудиментов государственного патернализма и стремлением региональных властей к усилению самостоятельности в сфере финансово-бюджетной политики, что свидетельствует о незавершенности процессов становления рыночных отношений;
3. Региональные элиты демонстрируют известное единство позиций по отношению к исполнительной власти центра, не принимая радикально-либеральную модель экономического развития, предполагающую уход от доминирующей роли государства в модернизации экономики и перенос финансового бремени с центра на регионы;
4. Региональные элиты демонстрируют достаточно высокую степень корпоративного согласия и коммуникации, а также определённую зрелость мотивации политического поведения, характеризующуюся принципами «стабильности», умеренного рыночного прагматизма и стремлением обеспечить интересы регионов перед центральными властями;

5. Представители региональных политических элит пока ещё находятся в процессе оформления качеств, необходимых для рационально-легитимной формы власти.

Отдельный пласт причин, порождающих этнополитические конфликты, коренится в истории этносов и их взаимодействии, сформировавшемся национальном складе ума, национальном сознании, психологии, традициях, идеологических мифах и стереотипах, транслирующихся из поколения в поколение и др.

В условиях разрушенных социальных связей усиливается роль национальности как традиционно значимого канала социальной идентификации. Национализм может служить своеобразной приманкой, с помощью которой социальные низы вовлекаются в орбиту влияния политических партий, решающих задачи политической мобилизации населения[189].

Таким образом, на наш взгляд, динамика этнополитических конфликтов на территории Республики Молдова может быть сведена к следующим основным типам:

- территориальные конфликты, тесно связанные с воссоединением раздробленных этносов: их источник – внутриполитические столкновения между правительством и национально-освободительным движением или сепаратистской группировкой, пользующейся военно-политической поддержкой соседнего государства:

- конфликты, порождённые стремлением этнического меньшинства реализовать право на самоопределение в форме создания независимого (автономного) административного образования;

- конфликты, источниками которых служат последствия произвольных территориальных изменений, осуществлённых в советский период;

- конфликты, связанные со стремлением легитимации социально-политического превосходства «коренной» («титульной») нации данного государства или национально-государственного образования над другими народами, этносами;

- конфликты, в которых за лингвистическими спорами (о государственном языке) часто скрываются глубокие разногласия между различными национальными общинами[190].

Анализ специфических черт этнополитических конфликтов Молдовы показывает, что их развитие происходит на двух уровнях: местной

---

[189] *См.: Гордон Н.А., Плискевич Н.П. Развилки и ловушки переходного периодаю // Полис, 1994, №4*

[190] *См.: Этингер Я. Межнациональные конфликты в СНГ и международный опыт. // Свободная мысль, 1993, №3*

элиты, деятельности национальных партий и движений, а также центральной власти. Такая система развёртывания этнополитических конфликтов в стране даёт основания для вывода о внутренней связи между деятельностью национальной элиты и властным использованием настроений национальных масс. Обозначенные уровни развития конфликтов тесно взаимосвязаны между собой. Ни один из этнополитических конфликтов не исчерпывается только участием элит, в конечном итоге в ходе столкновения происходит этническая мобилизация масс, не имеющих представления об истинных интересах своих лидеров.

Таким образом, анализ динамики этнополитических конфликтов, происходящих на территории Республики Молдова, воспроизводит основные фазы крушения советской политической системы, напоминая и об угрозе, которая может быть актуальной и для Молдовы. Анализ причин этнополитического характера, вызвавших исчезновение целого государства и даже мировой системы, даёт нам повод думать о том, что разрушение прежних социально-политических структур и переход к «новым» сопровождается глубокими качественными преобразованиями, сильно затрагивающими политическую сферу на глубину.

Библиография

Завтур К., Турко Т. Конфликт как процесс. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XI. - Кишинев, 1999.

Фельдман Д. «Дуга конфликтов» и Россия. // Международная жизнь, 1993, №7

Бут А. Украинцы Молдовы в молдо-приднестровских отношениях. // От этнополитического конфликта к межнациональному согласию в Молдове. - Кишинев, Молд.ГУ, 1998

Аргументы антиунионистов от незнания румынской действительности. // «Республика», 1994, февраль.

Тимуш А., Ентелис Г. Общественное мнение свидетельствует (результаты социологического вопроса на актуальную тему). // «Советская Молдавия», 1990, 13 июля.

Постановление Президиума Верховного Совета ССР Молдова. // «Советская Молдавия», 1990, 9 июля.

Постановление Парламента Республики Молдова «О мерах по нормализации политической ситуации в Республике», 19 марта 1992. // Неделчук В. Республика Молдова. - Кишинев, 1992

Постановление Парламента Республики Молдова «О некоторых мерах по улучшению ситуации в приднестровских районах в связи с во-

оруженной иностранной интервенцией» от 27 мая 1992. (Архив Министерства Реинтеграции Республики Молдова)

Постановление Верховного Совета ПМР «О мерах прекращения войны и установлению мира» от 2 июня 1992. (филиал Национального архива в г.Тирасполе).

Мошняга В., Илащук Д., Спиней Ф., Завтур А. Конфликт в Молдове: опыт этнополитологического анализа. – Кишинев, Молд.ГУ, 1992;

Пашалы П. Модель Гагаузии: общее и специфическое. // От этнополитического конфликта к межнациональному согласию в Молдове. – Кишинев, Молд.ГУ, 1998

Ursu V. Rîul de sînge. – Chişinău: Basarabia, 1993;

Бергман М. Вождь в чужой стае. - Москва, 2005.

Кандель П.Е. Национализм и проблема модернизации в посттоталитарном мире. // Полис, 1994, №6

Общая и прикладная политология. / Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И. Краснова. - Москва, 1997

Закон об утверждении Концепции национальной политики Республики Молдова, №546-XV от 19 декабря 2003. // Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2004, №1-5

Гордон Н.А., Плискевич Н.П. Развилки и ловушки переходного периода. // Полис, 1994, №4.

Этингер Я. Межнациональные конфликты в СНГ и международный опыт. // Свободная мысль, 1993, №3.

Представлен в редакцию
10 сентября 2007 года

COMPARTIMENTUL
RELAȚII INTERNATIONALE

РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ КУЛЬТУР В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ. МЕЖКУЛЬТУРНЫЙ ДИАЛОГ

Василий САКОВИЧ
Республика Беларусь, Минск
Посольство Республики Беларусь в Республике Молдова
Чрезвычайный и полномочный посол
доктор хабилитат политических наук

The problem of historical unity very much depends of fulfillment of the common international activity of all states and peoples in the sphere of social and cultural policy for which the base is principle of cultural dialogue. At the same time it evokes the necessity of the common efforts of scientists and other professional people from different countries to elaborate and realize the cultural programs aimed at resolving by optimal ways the existing problems in the domain of cultural development.

Одной из важных проблем в условиях глобализации является взаимодействие национальных культур и процесс образования некоей общей культуры. Вопрос о содержании процессов глобализации в области культуры до настоящего времени остается дискуссионным. Можно говорить о том, что глобализация культуры в определенной степени является результатом социально-политических и экономических процессов, протекающих в мире. Остается открытым вопрос, в какой степени можно рассматривать глобализацию культуры как глубинное культурное явление, имеющее собственно культурную основу.

Несомненно, глобализация является следствием объективного исторического процесса, который значительно усилил интеграцию различных стран и континентов. Процесс глобализации в разных формах наглядно проявляется во всех областях человеческой деятельности: экономике, политике, науке, искусстве, спорте и т.д. Наиболее значимые изменения происходят в важных сферах человеческой жизнедеятельности: сфере новых технологий и информационных систем (системе коммуникаций); области этнических отношений на планете; процессе развития

мировой экономической системы. В ходе глобализации некоторые идеи и структуры современной жизни распространились по всему миру.

В процессе глобализации в области культуры произошли значительные изменения. Результатом этого процесса, охватившего самые разные сферы жизнедеятельности, явилось развитие систем информации и коммуникации, усиление миграционных потоков, что в свою очередь привело к бурному росту обменов в области культуры. Они выражаются в стремительно возрастающем количестве прямых контактов между государственными институтами, социальными группами и представителями различных стран и культур. Этот процесс в той или иной степени затронул все культуры. Взаимопроникновение культур наблюдается не только в жизни отдельных индивидов – оно все более становится характерной чертой для целых обществ. При этом глобализация не устраняет их разнообразия. Внутри глобализирующейся культуры формируются и сосуществуют различные позиции и точки зрения.

В то же время, глобализация в известной степени представляет собой сознательную и целенаправленную деятельность определенных стран по объединению мира[191]. При этом культурные особенности отдельных народов на фоне глобальных процессов приобретают все более резкие очертания или вообще впервые осознаются как таковые. Многим народам и этническим общностям зачастую приходится пересматривать или под давлением извне отказываться от некоторых традиционных ценностей собственной культуры. В ходе этих контактов исчезает множество традиционных форм жизни и способов мышления. Ярко выраженная тенденция к унификации культур, которая характерна для процесса глобализации, в значительной степени усиливает у некоторых наций потребность в культурном самоутверждении и желание сохранить собственные культурные и индивидуальные ценности. Это свидетельствует о том, что процесс **«культурной глобализации»** содержит в себе определенный конфликтный потенциал.

Осознание необходимости разрешения ряда проблем в области культурного взаимодействия, возникших в процессе глобализации, дало основание Организации Объединенных Наций провозгласить 2001 год – Годом диалога между культурами.

Как показывает практика, процессы глобализации и культурной динамики не ведут к формированию единой мировой культуры. Современная культура остается множеством самобытных культур, находящихся в диалоге и взаимодействии друг с другом. Результатом происходящих

---

[191] *Сакович В.А. Антиглобализм: Причины, сущность и основные формы. - Кишинэу, Молд. ГУ, 2004, с.80.*

культурных изменений является в определенной степени универсализация культур, т.е. глобализация не ведет к однообразию культур.

Возможность объединения различных культур в единую культуру, о которой в последнее время много говорится, отрицается некоторыми западными и многими восточноевропейскими учеными, которые приводят при этом различные аргументы[192]. Глобализация не в состоянии породить нового человека, то есть человека вне определенного этноса и ведущей цивилизации, а также крупных этносов, история и культура которых исчисляются тысячелетиями.

Американский ученый С.Хантингтон, исследовавший существующие противоречия между различными цивилизациями, пришел к выводу, что «в исламской, конфуцианской, японской, индуистской, буддистской и православной культурах почти не находят отклика такие западные идеи, как индивидуализм, либерализм, конституционализм, права человека, равенство, свобода, верховенство закона, демократия, свободной рынок, отделение церкви от государства»[193]. Западные представления и идеи в своей основе принципиально отличаются от тех, которые присущи другим цивилизациям. Идея универсальной цивилизации – это западная идея, пишет С.Хантингтон.

По мнению американского ученого, в нарождающемся мире основным источником конфликтов будет не идеология и не экономика, а культурные и религиозные различия: «Важнейшие границы, разделяющие человечество, и преобладающие источники конфликтов будут определяться культурой. Нация-государство останется главным действующим лицом в международных делах, но наиболее значимые конфликты глобальной политики будут разворачиваться между нациями и группами, принадлежащим к разным цивилизациям. Столкновение цивилизаций станет доминирующим фактором мировой политики»[194]. При этом, как отмечает ученый, в основе различий между цивилизациями лежит культура и религия.

Причинами многих конфликтов в прошлом и настоящем были религиозные и этнические различия. Это, по-видимому, связано с тем, что одним из главных разделительных принципов между людьми и народами является не столько этническая принадлежность, сколько религиоз-

---

[192] *Hantington S.P. The Clash of Civilization and Remaking the World Order. - New York, 1996; Аникиев Е.Н., Семушкин А.В. Диалог цивилизаций: Восток и Запад. // Вопросы философии, 1998, №2; Ротенберг В.С., Аршавский В.В. Межполушарная асимметрия мозга и проблема интеграции культур. // Вопросы философии, 1984, №4, с.78-86 и др.*

[193] *Хантингтон С.П. Столкновение цивилизаций? // Полис, 1994, №1*

[194] *Там же, с.33.*

ные различия. Именно религия, с одной стороны, является одним из факторов, препятствующих этнической ассимиляции и как следствие способствующих сохранению культурной идентичности. С другой стороны, процесс глобализации в области культуры может эффективно протекать лишь в форме межнационального взаимодействия, при котором будут учитываться религиозные и культурные различия народов. Как показывает действительность, нередко вооруженные действия и напряжения носят этнический характер (баски). Однако более острый характер военные конфликты и напряжения имеют место именно тогда, когда, наряду с этническими, в их основе лежат и религиозные различия (Чечня, Нагорный Карабах, Косово). Религия в известной степени значительно усиливает этническую самоидентификацию, увеличивая тем самым вероятность возникновения конфликтов.

По мнению А.Н.Чумакова, глобализация оказывает значительное влияние на процессы, проходящие в области культуры, и ведет к формированию единой культуры и единой цивилизации. Но при этом глобализация «не отменяет ни культурного разнообразия, ни специфических особенностей цивилизационного развития тех или иных регионов»[195].

Современные исследования в области культурной антропологии показывают, что культурная самобытность любого народа неотделима от культурной самобытности других народов, что все культуры подчиняются «законам» коммуникации. Поэтому все большее значение приобретает способность к пониманию чужой культуры и точек зрения, признанию чужой культурной самобытности, умение включать чужие истины в свою позицию, признание правомерности существования многих истин, умение строить диалогические отношения и идти на разумный компромисс. Происходящие культурные изменения все больше подчиняются логике культурной коммуникации[196].

Глобализация культуры представляет собой процесс интеграции отдельных этнических культур в единую мировую культуру на основе развития транспортных средств, экономических связей и средств коммуникации. Это проявляется в расширении культурных контактов, заимствовании культурных ценностей и миграции людей из одной культуры в другую.

---

[195] *Чумаков А.Н. Единство и взаимобусловленность понятий "культура", "цивилизация", "глобализация". // Выступления участников круглого стола. 2003.* www/russianglobalclub.com

[196] *Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации. – Москва, 2002.*

Распространение одинаковых культурных образцов по всему миру, открытость границ для культурного влияния и расширяющееся культурное общение заставляют говорить о процессе глобализации современной культуры. Как отмечает С.Н.Иконникова, «по мнению многих исследователей в сфере культуры человечество в настоящее время находится в стадии формирования новой планетарной цивилизации, основанной на гуманизме, переоценке традиционных ценностей, новом отношении к природе, свободного и демократичного мира»[197].

Следствием этого процесса, как мы ранее отмечали, является возникновение новых форм культуры и идентичности. Проблема поиска новых цивилизационных ориентиров после утраты так называемой “советской идентичности” стоит перед многими восточноевропейскими народами. При этом чрезвычайно актуальным является вопрос сохранения национальной культуры и своего языка.

Для процесса этнокультурного взаимодействия между странами СНГ характерным является существование двух противоположных тенденций. Специфика межэтнического взаимодействия определяется уровнем культуры межэтнических отношений в данном регионе и особенностями данного переходного периода. С одной стороны, рост этнонационального самосознания усиливает стремление к сохранению своей культурно-языковой самобытности и нередко сопровождается сознательной изоляцией собственных национальных культур. С другой стороны – налицо стремление народов к взаимодействию и интеграции культур, что ведет в свою очередь к определенной унификации различных пластов культуры (в большей степени это связано с областью материальной культуры). В основе процесса взаимодействия между этими этносами лежит единое культурное пространство, основанное на общих нормах и ценностях, на общем культурном достоянии. При этом русский язык выполняет огромную роль в культурно-цивилизационном взаимодействии народов на пространстве СНГ. Существующие условия, в которых находятся постсоветские государства, свидетельствуют о том, что при выборе правительствами собственной культурной политики должна учитываться конкретно-историческая действительность.

В этой связи научно обоснованной является точка зрения тех исследователей, которые объясняют национальное своеобразие культуры исторически сложившимся образом жизни народа. Это своеобразие прояв-

---

[197] *Иконникова С.Н. Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора М.С.Кагана. Материалы международной научной конференции. 18 мая 2001 г. Санкт-Петербург. Серия «Symposium». Выпуск №12. – Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского философского общества, 2001, с.42-51.*

ляется также в специфических средствах художественно-эстетического восприятия им реальной действительности. Взаимопереплетение и взаимодополнение различных этнических и надэтнических элементов определяет содержание этнонациональной культуры.

В настоящее время в определенной степени можно говорить о процессе формирования единой глобальной культуры, в основе которой лежат общечеловеческие ценности. Однако благодаря разнообразию мира внутри этой формирующейся системы существуют значительные различия, связанные прежде всего с различными культурными ценностями и нормами. Культурные различия между народами являются следствием их самобытного исторического развития. Чтобы понять друг друга необходимо учитывать культурные особенности народов и государств. Иными словами возникла острая необходимость в культурном диалоге, который возможен при условии, что не будут игнорироваться интересы как больших, так и малых государств и этносов.

Реакция различных обществ на происходящие изменения в области культуры проявляется по-разному: от пассивного неприятия ценностей иных культур до активного противодействия их распространению и утверждению. В последнее время все чаще целый ряд государств и культур демонстрирует, нередко в агрессивной форме, свое стремление к освобождению от влияния со стороны традиционно доминировавших государств и культур, и выступает против глобальных культурных изменений. Это проявляется в стремлении государства к самоизоляции от глобальных мировых процессов, противопоставлении национальной и мировой культуры и в преувеличении значения своей культурной самобытности. Все это усугубляется наличием нерешенных исторических проблем, главным образом геополитических, ведущих к изменению границ политико-экономических пространств, появлению «горячих точек», превращению границ между культурами в зоны конфликтов, которые нередко приобретают форму этнорелигиозных конфликтов. Это в большой степени относится к традиционным культурам Кавказа, к исламской культуре, архаичным культурам Африки, некоторых стран Латинской Америки и Азии.

Все усиливающееся обострение глобальных проблем (технологический, социальный и экологический кризисы и т.д.) создает, с одной стороны, определенные трудности во взаимоотношениях между различными государствами, а с другой – делает необходимым объединение усилий всех государств и народов для сотрудничества с целью разрешения этих проблем.

В настоящее время в определенной степени можно говорить о процессе противостояния двух типов культур и обществ – традиционного и современного. В рамках каждого типа существует значительное количество смешанных и переходных форм. В процессе глобализации предпринимается попытка ассимиляции через подавление и разрушение традиционных обществ и культур. Для решения этой глобальной проблемы необходимо отказаться от метода унификации и ассимиляции, а взять за основу принцип взаимодополнения культур.

Мирное сосуществование народов и государств в современной цивилизации может быть достигнуто только путем диалога между ними, при котором ни одна культура не выступала бы в качестве доминирующей, подавляющей и не преподносила бы свой способ мировоззрения как единственно верный. Равноценность культур выдвигает проблему понимания и диалога результатом которого было бы не слияние и смешение, а взаимное обогащение культур. Из этого следует, что отношения между культурами должны строиться на принципах терпимости, взаимопонимания и плюрализма. В основе этих отношений лежат общечеловеческие ценности, имеющиеся в каждой культуре, которые должны быть использованы для установления межкультурного диалога.

Стержнем отношений в области межкультурного взаимодействия должен быть культурный плюрализм. Он является средством адаптации человека к чужой культуре, дает возможность овладеть ценностями, характерными для этой культуры, без отказа от своей собственной культуры и ценностей. Таким образом, культурный плюрализм является важным условием для сохранения народами своих национальных особенностей и позволит им не раствориться в общей культуре. Только при таких условиях процесс культурного взаимодействия будет взаимообогащающим.

В настоящее время в исторической науке значительное внимание уделяется изучению культурного феномена этноса. Культура – это многозначное и сложное явление. Еще в середине XX века А.Кребер и К.Клаксон насчитали около 170 разных определений культуры[198]. Под культурой обычно понимается совокупность результатов материальной и духовной деятельности человека или внебиологически выработанный и передаваемый способ человеческой деятельности[199].

Важным является вопрос о роли мировой и национальной культур и о степени соотношения. Общепринятым в этнологической науке являет-

---

[198] Kroeber A.L., Kluckhohn C. Culture: a Critical Review of Concept and Definitions. // Papes of the Peabody Museum. - Harvard, 1952. V.LXVI. №1, p.43-72.

[199] Арутюнов С.А. Народы и культуры: развитие и взаимодействие. - Москва, 1989, с.5.

ся разграничение понятий «традиционная этническая культура» и «национальная культура»[200]. «Национальная культура» или «этническая культура современности» включает в себя «вариативно адаптированные к нуждам и ценностям этноса инновации», а также элементы традиционной культуры. Для этноса (этнической общности) наиболее значимыми являются прежде всего элементы бытовой культуры, в то время как профессиональная культура по содержанию во многом интернациональна, поскольку ее основу составляет сумма знаний, необходимых в профессиональной деятельности человека.

В современный период можно констатировать утрату многими народами значительного числа элементов традиционной культуры. В то же время, происходит «ренессанс» традиционной культуры (Ж.Бодрияр, М.Мафессоли)[201]. Это в определенной степени связано с современными процессами, происходящими в мире. С одной стороны, идет процесс глобализации и взаимопроникновения культур, с другой – происходит усиление национальных чувств, национальной идентичности, которое сопровождается стремлением народов к сохранению своего духовного наследия.

Каждая этнонациональная культура в результате многовекового развития включает в себя как развитые прогрессивные способы и формы освоения действительности (производственная и политическая деятельность, наука, литература и др.), так и определенные элементы архаичности (в области некоторых форм трудовой деятельности, в различных обрядах и верованиях, национальном фольклоре, в быту, семье и т.д.). В современном мире имеется множество каналов, по которым происходит взаимовлияние культур. Этот источник культурной динамики может носить как прямой (через межкультурные контакты индивидов), так и косвенный характер (через действие СМИ, потребляемые товары, образовательные учреждения и т.д.). Одним из значимых каналов взаимовлияний культур являются межэтнические семьи. Именно через семью происходит глубокое усвоение многих важных элементов культуры как одного, так и другого этноса.

Проблема традиционной культуры и ее взаимоотношение с современными цивилизационными процессами связана не только с вопросом

---

[200] *Там же, с.150; Топоров В.Н. Модель мира. // Мифы народов мира. Т.2. - Москва, 1982; Мамонтова Н.Н. Проблемы изучения традиционных форм культуры и понятие «народное искусство». // Научные чтения памяти В.М.Василенко: Сб. статей. - Москва, 1997, Вып.I; Захаров А.В. Традиционная культура в современном обществе. // Социологические исследования, 2004, №7, с.105-115.*

[201] *Бодрийяр Ж. Соблазн. - Москва, 2000; Мафессоли М. Околдованность мира или божественное Социальное. // Социо-логос. Общество и сферы смысла. – Москва, 1991.*

сохранения культуры, но и ее развития. В прошлом социальные институты строились, опираясь на обычное право, на традиционный правопорядок, регулирующий взаимоотношения между человеком и обществом в конкретном этническом коллективе. Некоторые социокультурные регуляторы поведения (религиозные представления, традиции, обычно-правовые нормы) и в настоящее время продолжают проявляться в традиционной деятельности народов с самобытной культурой[202]. Например, «наряду с традиционным судом, а в современных условиях чаще вместо него, существуют иные способы разрешения конфликтов в обществе. Этой цели служат правовые обычаи, которые закрепляют определенные правила поведения, и механизмы передачи их последующим поколениям. К таким нормам относятся прежде всего обычаи регулирования семейных отношений, гостевания, промысловой деятельности»[203].

Необходимость использования элементов традиционной культуры, в частности элементов обычного права, подчеркивается многими современными этнологами. «В юридической антропологии уже утвердилось общее понятие правового плюрализма как правовой ситуации, при которой правовое бытие человека определяется одновременно и нормами официального (государственного) писаного права, и нормами так называемого «традиционного», или обычного, права, и другими квазинормативными регуляторами»[204].

Культура представляет собой результат жизнедеятельности людей и выступает как важнейший фактор (наряду с природным и экономическим) общественного развития. Она оказывает влияние на все процессы жизнедеятельности общества и индивида. Культура представляет собой сложную динамическую систему, включающую в себя стабильное ядро или культурное наследие (традиции) и инновации. К устойчивым элементам культуры относятся традиции, благодаря которым происходит сохранение и передача накопленного опыта. Традиции являются составной частью культуры и выполняют функцию обеспечения устойчивости общества. Именно традиции, передаваемые от поколения к поколению,

---

[202] *Поворознюк О.А. Природопользование каларских эвенков: государственное регулирование и традиционная нормативная система. // Олень всегда прав. Исследования по юридической антропологии. - Москва, 2003, с.163-168.*

[203] *Новикова О. Правовые обычаи коренных народов Севера: кто напишет правила для оленеводов. // Олень всегда прав. Исследования по юридической антропологии. - Москва, 2003, ч.3. с.125-139.*

[204] *Ковлер А.И. Антропология права и правовой плюрализм (права человека и права народов). // Олень всегда прав. Исследования по юридической антропологии. - Москва, 2003, с.24-52.*

позволяют народу сохраниться как самостоятельное культурное явление современного мира. Поэтому важной задачей любого народа является сохранение собственно этнических компонентов (обычаи, традиции, язык, самосознание).

Одной из важных функций, выполняемых народной культурой – это функция адаптации личности к новым культурным условиям, в которых она оказалась. Оказавшись в другом государстве с иной культурой и ценностями, человек, на уровне социального инстинкта, пытается установить баланс между давлением со стороны и своими культурными интересами. В результате культурной адаптации становится возможным вовлечение индивидуума в культурный процесс.

Проблема взаимовлияния культур и исторического единства человечества, сохранения национально-этнического своеобразия в настоящее время является особо актуальной. О степени важности этих вопросов свидетельствует тот факт, что саммит в Нью-Йорке в 2000 году, в котором принимали участие лидеры всех стран мира, был посвящен не только безопасности и глобальным угрозам, но и вопросам культурной, религиозной, цивилизационной идентичности.

Вопрос взаимодействия культур являлся предметом исследования многих ученых: К.Леви-Стросс, Г.Хершковец, С.Артановский, С.Арутюнов, Б.Ерасов, Л.Ионин, Н.Иконникова и др.

Французский ученый К.Леви-Стросс выступал против всего, что может привести к уничтожению различий между людьми, между культурами, нарушить их разнообразие и неповторимость. Он ратовал за сохранение уникальных особенностей каждой отдельной культуры[205]. Взаимодействие культур является основой их саморазвития. В этой связи можно отметить, что становление языковых форм, развитие творческой мысли в прошлом происходило в ходе диалога людей и культур.

Происходящий в настоящее время интенсивный обмен элементами культуры (диффузия культур), ведет к определенным цивилизационным сдвигам, имеющим всеобщий характер. Культурная открытость современного мира имеет огромное положительное значение. Однако это явление связано с различного рода проблемами, в том числе в области культурного развития – с вопросами сохранения своего культурного своеобразия.

Для всех, особенно малочисленных народов, живущих в инонациональном окружении, характерно, с одной стороны, стремление к сохранению наиболее существенных компонентов своей собственной культу-

---

[205] *Леви-Стросс К. Структурная антропология. - Москва, 1983.*

ры, с другой стороны – стремление к заимствованиям значительных по объему и количеству разнообразных инокультурных элементов. Изменения являются неотъемлемым свойством культуры и включают в себя как внутреннюю трансформацию культурных явлений (их изменения во времени), так и внешние перемены (взаимодействие между собой, передвижение в пространстве и т.п.). Культурная диффузия как процесс стихийного и никем не контролируемого заимствования культурных ценностей имеет как позитивные, так и негативные аспекты. С одной стороны, благодаря процессу этнокультурных взаимовлияний происходит поступательное движение культуры, ее переход от одного состояния к другому. Увеличение и углубление контактов между народами способствует, в свою очередь, сближению народов, так как позволяет лучше понимать друг друга. С другой стороны, при доминировании процесса этнокультурной диффузии возникает реальная угроза утраты собственной культурной самобытности.

Значительную роль в культурной динамике играют культурные заимствования, то есть использование предметов, норм поведения, ценностей, созданных и апробированных в других культурах. Данный вид культурной динамики развивается в тех случаях, когда одна культура подвергается влиянию другой, более развитой. Однако в процессе заимствования народ-реципиент заимствует не все подряд, а лишь то, что является близким его собственной культуре, отвечает внутренним потребностям данного этноса. Если нововведение оказывается несовместимым с традиционными основами культуры, то оно отторгается данной культурой. Таким образом, влияние одной культуры на другую реализуется только в том случае, если существуют необходимые условия для такого влияния. Это еще раз доказывает, что диалог культур возможен только при определенном сближении их культурных кодов, наличии или возникновении общей ментальности.

Методология взаимодействия культур, в частности, диалога культур, была разработана в трудах М.М.Бахтина. Он рассматривал диалог как процесс взаимопонимания участвующих, при сохранение ими своего мнения[206]. Развивая свою мысль, М.М.Бахтин отмечал, что великие явления в культуре рождаются только в диалоге различных культур, только в точке их пересечения. Способность одной культуры осваивать достижения другой - один из источников её жизнедеятельности. “При диалогической встрече двух культур они не сливаются и не смешиваются, каждая сохраняет свое единство и открытую целостность, но они

[206] *Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. - Москва, 1986, с.430.*

взаимно обогащаются”[207]. Подражание чужой культуре или полное ее неприятие должны уступить место диалогу. Диалогичность предполагает сопоставление национальных ценностей и выработку понимания того, что собственное этнокультурное сосуществование невозможно без уважительного и бережного отношения к ценностям других народов.

Исследуя проблемы взаимодействия культур, С.Артановский подробно рассмотрел содержание понятия «единство». По мнению автора, понятие единство не следует истолковывать метафизически как полную однородность или неделимость. “Историческое единство культур не означает их тождественности, т.е. полную повторяемость явлений, их идентичность. “Единство” означает целостность, коренную общность, преобладание внутренних связей между элементами данной структуры над внешними»[208].

Одним из главных объективных противоречий, свойственных культурам всех народов мира, является противоречие между стремлением к развитию национальных культур и их сближением через процесс взаимопроникновения. Диалог культур будет способствовать формированию духовного единства человечества и вместе с тем создаст возможность сохранения многополярного мира. Взаимопереплетение процессов интеграции, взаимообогащение в сфере культурно-творческого освоения действительности и одновременно привнесение в него элементов национально-этнической специфики, этнокультурной самобытности способно создать необходимые гарантии как для прогресса полиэтнического социума в целом, так и для проявления каждой личностью своих способностей и дарований.

Таким образом, важной задачей современного мирового развития является бережное отношение к культурному наследию, сохранение национальной культуры, национально-этнического самосознания, содействие взаимопониманию между народами. Культурный диалог – это не слияние и не смешение культур, а взаимное обогащение культур при сохранении каждой из них своего единства. Этому должен способствовать процесс взаимопонимания и сотрудничества с представителями этих народов. Для этого необходима атмосфера межнационального мира и доверия.

---

[207] *Там же, с.345, 360.*

[208] *Артановский С.Н. Историческое единство человечества и взаимное влияние культур. Философско-методологический анализ современных зарубежных концепций. – Ленинград, 1967, с.43.*

Практика показывает, что в основе многих межнациональных конфликтов лежит нарушение естественных прав представителей различных этносов – игнорирование вопросов их культурного развития. Предоставляя каждой нации возможность свободного развития самобытной национальной культуры и языка, а не подавляя их, смягчается острота национальных и религиозных противоречий.

В настоящее время, когда народы и государства поставлены в неравные стартовые условия, роль и значение государства, в том числе в вопросах культурного развития, значительно возрастает. В западных странах, с одной стороны, и в государствах с более низким социально-экономическим уровнем, с другой стороны, проблемы культурного развития имеют разный характер. Например, если в странах Западной Европы острее всего стоит проблема недостатка исполнителей, которые могли бы точно и непринужденно воспроизвести полузабытые танцы и песни, то в развивающихся государствах на первом месте стоит проблема организации и финансирования фольклорных коллективов. Учитывая современное состояние нашего культурного развития, необходимо обратить особое внимание на проблемы народной культуры, которая в виду недостаточного финансирования не в состоянии конкурировать с широко доступной, но чуждой по духу западной культурой. Это делает необходимым выбор правительством эффективных рычагов, направленных на поддержку национальной культуры.

Говоря о роли национальной культуры для развития любой нации и государства необходимо исходить из понимания того, что без поддержки культуры утрачивается их национальное своеобразие и возникает опасность быстро "раствориться" в современном мире. Сохранение уникальности культуры возможно через развитие национальных театров, школ. Достижение гражданского единства, гражданской идентичности тесно связано с вопросами культурного развития, сохранения культурного наследия. Поэтому задачей государства является укрепление духовной и культурной консолидации общества, всех народов проживающих в нем, вокруг общих норм и ценностей. При этом государство должно основываться на принципе формирования культурной идентичности на базе гражданства, а не этничности. Этот принцип позволит избежать возникновения напряженных отношений в многонациональных государствах.

В конце XX – начале XXI вв. многие народы, проживающие на постсоветском пространстве остро осознали необходимость возрождения своей духовно-культурной самобытности. Это объективный процесс исторического развития ставит перед многонациональными государства-

ми задачу – формирование единой культурной общности. При этом формирование единой культурной общности не должно основываться на ассимиляции, поглощении одной культуры другой, одним языком других языков. Оно должно строиться на давней и глубокой традиции культурного взаимодействия этносов, проживающих как территории одного государства, так и народов в пределах единого Евразийского пространства.

Попытка каждым народом найти свою культурную нишу в современном мире не должна привести к потере своей культуры и идентичности, с одной стороны, и не должна создавать новые барьеры в области межкультурного взаимодействия, с другой. Здесь возникает вопрос об открытости государств для диалога культур, об открытости общества. Диалог – это развитие и взаимодействие различных культур, а также показатель общей культуры общества.

Таким образом, возможность мирного сосуществования народов и государств в рамках единой цивилизации, в немалой степени зависит от реального установления многополярного мира и сохранения поликультурного пространства. Необходимость создания гармоничного глобального гражданского общества делает актуальной задачу формирования нового типа культурного взаимодействия, основанного на осознании важности роли межкультурного диалога. Диалог культур является объективной необходимостью и условием развития культур на основе взаимопонимания и толерантного отношения к чужой культуре. Он способствует уважительному отношению к нормам и ценностям друг друга, преодолению стереотипов, органичному сочетанию самобытного и инонационального. Основой для диалога являются общечеловеческие ценности взаимодействующих культур.

Проблема исторического единства человечества в значительной степени зависит от осуществления эффективной совместной международной деятельности всех государств и народов в области социально-культурной политики, в основу которой будет положен принцип диалогичности культур. В свою очередь для этого необходимы совместные усилия учёных и специалистов различных стран по разработке и осуществлению культурологических программ с целью наиболее оптимального разрешения имеющихся проблем в области культурного развития.

Литература

Аникиев Е.Н., Семушкин А.В. Диалог цивилизаций: Восток и Запад. // Вопросы философии, 1998, №2.

Артановский С.Н. Историческое единство человечества и взаимное влияние культур. Философско-методологический анализ современных зарубежных концепций. - Ленинград, 1967.
Арутюнов С.А. Народы и культуры: развитие и взаимодействие. – Москва, 1989.
Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. - Москва, 1986.
Бодрийяр Ж. Соблазн. - Москва, 2000.
Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации. - Москва, 2002.
Иконникова С.Н. Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора М.С.Кагана. Материалы международной научной конференции. 18 мая 2001 г. Санкт-Петербург. Серия «Symposium». Выпуск №12. – Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского философского общества, 2001.
Захаров А.В. Традиционная культура в современном обществе. // Социологические исследования, 2004, №7.
Kroeber A.L., Kluckhohn C. Culture: a Critical Review of Concept and Definitions. // Papes of the Peabody Museum. - Harvard, 1952. V.LXVI. №1.
Мамонтова Н.Н. Проблемы изучения традиционных форм культуры и понятие «народное искусство». // Научные чтения памяти В.М.Василенко: Сб. статей. - Москва, 1997, Вып.1.
Мафессоли М. Околдованность мира или божественное Социальное. // Социо-логос. Общество и сферы смысла. – Москва, 1991.
Олень всегда прав. Исследования по юридической антропологии. – Москва, 2003.
Ротенберг В.С., Аршавский В.В. Межполушарная асимметрия мозга и проблема интеграции культур. // Вопросы философии, 1984, №4.
Сакович В.А. Антиглобализм: Причины, сущность и основные формы. - Кишинэу, 2004.
Топоров В.Н. Модель мира. // Мифы народов мира. Т.2. - Москва, 1982.
Hantington S.P. The Clash of Civilization and Remaking the World Order. - New York, 1996.
Хантингтон С.П. Столкновение цивилизаций? // Полис, 1994, №1.
Чумаков А.Н. Единство и взаимобусловленность понятий "культура", "цивилизация", "глобализация". // Выступления участников «круглого стола». 2003. www/russianglobalclub.com

Представлен в редакцию
20 марта 2007 года

EVOLUȚIA RELAȚIILOR ECONOMICE ALE REPUBLICII MOLDOVA CU UCRAINA ŞI ROMÂNIA (1991-2005)[209]

Constantin SOLOMON
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Istorie şi Psihologie,
Catedra Istoria Românilor şi Antropologie,
doctor habilitat în ştiințe politice,
profesor universitar,
decanul facultății

Tatiana BÎZGU
Republica Moldova, Chişinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Istorie şi Psihologie,
Catedra Istoria Românilor şi Antropologie,
Doctorandă

The extension of the economical collaboration between the Republic of Moldova and Ukraine and Romania is enormous. It is observed an accent of the parentage of the commercial changes between these two states. In the last years we can also mention about insurance between economical agents from these states in order to develop a modern trade, based on international standards. The relation between these, two soveign and independent states have a fawared character witch results from the nation community, common culture language, and national history.

The changes witch took place in the political and economical structure of the Republic of Moldova speak about a rising evolution of the external relation in general and economical relation in particular. The Republic of Moldova in its economical development stakes on the external relations and on the training of it the European Community, where it will obtain an financial support for an progressive orientation and organizes its economical life to an external factor. The principal economical orienttation is based on the external politic of the Republic of Moldova. The main goal of it is - building a system with all international community witch will assure stability and progress between the Republic of Moldova, Ukraine and Romania.

[209] *Recenzent – doctor habilitat în ştiințe politice, conferențiar universitar Ala ROŞCA*

În Concepția politicii externe, adoptată de Parlamentul de la Chişinău, se subliniază că Republica Moldova menține şi va dezvolta raporturi de bună vecinătate şi prietenie cu statele limitrofe România şi Ucraina[210]. Anul 1991 a fost un an de cotitură şi a marcat trecerea Republicii Moldova la crearea treptată a unui stat democratic şi a unei economii de piață.

Interdependența economică a Republicii Moldova, trecerea ei la economia de piață condiționează intensificarea şi amplificarea relațiilor economice externe. Prin intensificarea cooperării economice internaționale şi specializarea în producție cu țările în curs de dezvoltare şi cu cele dezvoltate se are în vedere acoperirea, în condiții reciproc avantajoase, a necesităților de materie primă, de resurse energetice, maşini, utilaje şi alte produse pentru dezvoltarea comerțului exterior. Relațiile economice externe constituie un factor activ de încadrare a Republicii Moldova în relațiile economice internaționale. Nu mai puțin important pentru dezvoltarea economică a statului este comerțul exterior – componentă indispensabilă a relațiilor economice.

În scopul reglementării şi perfecționării comerțului exterior, au fost întreprinse măsuri speciale pentru crearea cadrului juridic adecvat promovării exportului. Pe parcursul anilor 1991-2005 au fost semnate: 26 acorduri bilaterale privind colaborarea comercial-economică; 11 acorduri de comerț liber; 28 acorduri bilaterale privind promovarea şi protejarea reciprocă a investițiilor; alte acte, legi, regulamente, hotărâri ce țin de cadrul legislativ național.

Însă, cu toate că numărul acordurilor semnate este impunător, exporturile din Republica Moldova nu au crescut esențial. Pentru facilitarea accesului mărfurilor autohtone pe piețe de perspectivă (Polonia, Bulgaria, Țările Baltice, țările paneuropene etc.) cadrul juridic necesită a fi completat, diversificat şi perfecționat în continuare.[211]

Din mai 2001, Republica Moldova este membru cu drepturi depline al Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), ceea ce asigură țării un acces preferențial, bazat pe principiul națiunii celei mai favorizate, pe piețele țărilor membre ale OMC. Principiile sistemului de comerț, promovate de OMC, sunt bazate pe crearea unui sistem deschis, competitiv, fără discriminări şi benefic pentru toți membrii lui.[212]

---

[210] *Cernencu M., Galben A., Rusnac Gh., Solomon C. Republica Moldova: Istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale. Vol.I. – Chişinău: CE USM, 2000, p.97.*

[211] *Strategia de promovare a exportului pe anii 2002-2005. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, Nr.21-22, p.20.*

[212] *Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Organizația Mondială a Comerțului. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, Nr.59-61, p.9.*

Domeniile cele mai importante, acoperite de acordurile OMC, sunt: circulația mărfurilor (cu condiția reducerii graduale a taxelor vamale de import şi abținerii de la utilizarea unor măsuri netarifare pentru protecția industriilor naționale); circulația serviciilor; ocrotirea drepturilor de proprietate intelectuală; reglementarea aspectelor comerciale legate de investiții; protecția mediului înconjurător; concurența loială; măsuri sanitare şi fitosanitare; măsuri de apărare comercială (antidoping, măsuri de retorsiune şi măsuri de salvgardare); procedurile de reglementare a diferendelor, precum şi acorduri care definesc sfera de cuprindere a reglementărilor multilaterale, angajamentele asumate şi modalitățile de contracarare a practicilor comerciale neloiale: acordul privind agricultura; protocolul privind comerțul cu servicii financiare şi cel cu telecomunicații de bază. Devenind membru al OMC, Republica Moldova a obținut un şir de beneficii.

În ceea ce priveşte protejarea pieței interne contra importurilor de bunuri, este de menționat că Republica Moldova a negociat un nivel al taxelor vamale mai ridicat (a căror medie ponderată constituie 12,5%) decât cel aplicat în ultimii ani (a căror medie ponderată nu depăşeşte 5 la sută). În special, pe parcursul negocierilor de aderare s-a ținut cont de sectoarele prioritare ale economiei naționale, în special de necesitatea protejării produselor agricole.[213]

Datele statistice denotă că parteneri prioritari în comerțul exterior al Republicii Moldova rămân a fi statele din cadrul CSI, României şi țărilor din Uniunea Europeană revenindu-le partea mai mică a exportului moldovenesc. În ce priveşte importul din țările CSI, acesta, începând cu anul 1998, a început să scadă, iar din țările Uniunii Europene şi România să crească, ceea ce vorbeşte despre o relativă apropiere a mărfurilor moldoveneşti de standardele europene. Republica Moldova se orientează spre a se integra în spațiul economic european şi mondial, în primul rând spre o colaborare economică fructuoasă cu Ucraina şi România.

În ceea ce priveşte relațiile economice ale Republicii Moldova cu Ucraina, de menționat că în acest sens deja au fost semnate peste 100 de acorduri, tratate, convenții şi protocoale de colaborare ce acoperă tot spectrul de probleme de interes comun. La 31 ianuarie 1991 la Kiev a fost semnat Acordul între Guvernul Republicii Sovietice Socialiste Moldova şi Guvernul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene privind colaborarea economică şi culturală pentru anii 1991-1995, care a intrat în vigoare la data semnării.

Relațiile diplomatice dintre Republica Moldova şi Ucraina au fost inițiate în martie 1992, iar la 23 octombrie 1992 Republica Moldova şi Ucraina au semnat Acordul cu privire la buna vecinătate, prietenie şi colaborare, prin

---

[213] *Ibidem.*

acest acord punându-se baza unor relații noi între statele vecine care şi-au obținut independența. Bazele colaborării comercial-economice între ele au fost puse prin semnarea Acordului comercial între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Ucrainei, la Chişinău, la 20 martie 1993; acordul a intrat în vigoare din data semnării pe un termen nelimitat. Se stabileşte ca comerțul se va derula conform contractelor încheiate între persoanele juridice şi fizice din Republica Moldova şi Ucraina. De asemenea, Părțile contractante au convenit asupra tranzitului liber al teritoriilor celor două țări.

Evidența statistică se va ține conform Sistemului de armonizare, descriere şi codificare a mărfurilor. Achitările şi plățile în cadrul relațiilor comerciale între țări se va efectua în concordanță cu acordul privind plățile. În caz dacă una din țări va introduce moneda națională, plățile se vor face în baza Acordului multilateral al tarilor CSI „Cu privire la protejarea intereselor țărilor din zona rublei în cazul introducerii de unele țări a monedei naționale", semnat la 6 iulie 1992 la Moscova.

Țările au convenit sa înființeze Comisia comună moldo-ucraineană, de câte ori este nevoie. La 13 decembrie 1993, la Chişinău, a fost semnat „Acordul între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Ucrainei cu privire la colaborarea comercial-economica în anul 1994".[214]

În Anexa la Acord au fost întocmită lista mărfurilor şi cantitățile care urmau să fie livrate reciproce în anul 1994. În ce priveşte plățile şi achitările, s-a menționat că acestea se vor stabili într-un acord separat. În scopul consolidării şi dezvoltării de mai departe a relațiilor comerciale, Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Ucrainei au semnat la 9 decembrie 1994, la Moscova, Acordul privind colaborarea economică şi comercială. Acordul a intrat în vigoare de la 1 ianuarie 1995, pe un termen de 5 ani.[215]

Colaborarea economică şi comercială se bazează pe principiile egalității în drepturi, avantajului reciproc şi se efectuează prin încheierea contractelor între organele administrației de stat şi, nemijlocit, între agenții economici, indiferent de forma de proprietate şi subordonarea lor organizatorica, respectându-se legislația în vigoare a ambelor state. Fiecare țară se abține de la acțiuni ce pot aduce prejudicii intereselor economice celeilalte țări.

În Anexele 1 şi 2 ale Acordului sunt stabilite denumirea şi cantitatea produselor care fac parte din livrările reciproce. Anexele se vor întocmi anual de către ministerele şi departamentele responsabile pentru asigurarea reglementărilor de stat a livrărilor indicate, în corespundere cu modul stabilit în fiecare

---

[214] *Sudacevschi G. Relațiile economice ale Republicii Moldova cu țările din Comunitatea Statelor Independente (CSI). – Bucureşti: Editura Economică, 2004, p.163.*

[215] *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.22. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.144-147*

stat. Ministerele şi departamentele vor acorda ajutor la încheierea contractelor între agenții economici ai ambelor state pentru livrarea tipurilor de producție determinate în anexele anuale. Răspunderea pentru realizarea contractelor o poarta agenții economici care le-au încheiat.

S-a stabilit ca în relațiile comerciale dintre țări să nu se aplice restricții vamale sub formă de taxe pentru exportul şi importul producției conform nomenclatorului şi în volumele indicate în Anexele anuale 1 şi 2.

Decontările pentru livrările de produse dintre agenții economici se vor efectua la prețuri contractuale, orientate spre nivelul prețurilor mondiale, cu excepția decontărilor pentru livrările unor tipuri speciale de produse şi mărfuri care se vor efectua în conformitate cu acordurile interguvernamentale (interdepartamentale) speciale.

La 29 august 1995, la Chişinău a fost semnat Acordul între Ministerul Economiei al Republicii Moldova şi Ministerul Relațiilor Economice Externe şi Comerțului al Ucrainei cu privire la colaborare[216]. Intenționînd să contribuie la extinderea şi dinamizarea armonioasă a comerțului reciproc avantajos şi la înlăturarea obstacolelor Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Ucrainei în anul 1995 au semnat Acordul cu privire la comerțul liber [217].

În Acord se prevede că Părțile contractante nu vor aplica taxele vamale, impozitele şi plățile ce au o acțiune echivalentă asupra exportului şi/sau importului de mărfuri, provenite din teritoriul vamal al unei Părți contractante şi destinate teritoriului vamal al celeilalte Părți contractante.[218] La 29 august 1995 a fost semnat Acordul cu privire la promovarea şi protejarea reciprocă a investițiilor (în vigoare din 20 mai 1995).[219]

Încasările şi plățile în cadrul relațiilor comerciale dintre Republica Moldova şi Ucraina se vor efectua în concordanță cu Acordul încheiat între Banca Națională a Moldovei şi Banca Națională a Ucrainei privind organizarea decontărilor interbancare.

Conform acestui Acord, decontările şi plățile dintre agenții economici-rezidenți (persoane juridice şi fizice) ai Republicii Moldova şi ai Ucrainei se efectuează în monedele naționale ale Republicii Moldova şi Ucrainei, în valută liber convertibilă, precum şi în valutele statelor CSI, în conformitate cu legislația în vigoare pe teritoriul fiecărui stat. Valuta de plată şi forma decontărilor se determină de către subiecții activității externe pe bază contractuală.

---

[216] *Ibidem, p.217-218*
[217] *Ibidem, p.230-236*
[218] *Ibidem, p.230-231*
[219] *Ibidem, p.190-196*

Acordându-se o importanță majoră armonizării desfăşurării reformelor economice, creării condițiilor pentru trecerea pe etape la circulația libera a mărfurilor, serviciilor, capitalului şi forței de muncă, la 23 octombrie 1998 a fost semnat, la Chişinău, Acordul dintre Republica Moldova şi Ucraina privind colaborarea economică pe anii 1998-2007.[220]

Acordul conține Programul interstatal de colaborare economică de lungă durată (10 ani) şi măsurile pentru realizarea Programului. Scopul Programului consta în efectuarea unui complex de masuri coordonate de lungă durată, inclusiv juridico-normative, pentru acordarea sprijinului în dezvoltarea relațiilor economice şi tehnico-ştiințifice reciproc avantajoase între cele două țări. Pentru realizarea acestor scopuri, Programul prevede colaborarea dintre organele de stat ale Republicii Moldova şi Ucrainei în următoarele direcții principale:

- căutarea în comun a cailor ce asigură dezvoltarea colaborării economice, orientate spre relansarea economiilor ambelor state în scopul ridicării nivelului de trai al populației;
- crearea stimulentelor pentru agenții economici cu scopul creşterii producției, alocarea investițiilor în sfera productivă, implementarea realizărilor în domeniul ştiinței şi a tehnologiilor de vârf, ridicarea calității şi competitivității producției fabricate;
- prevenirea, limitarea şi suspendarea activității monopoliste şi a concurenței neloiale a agenților economici, în cazul când aceste acțiuni duc la limitarea concurenței;
- colaborarea în domeniul soluționării eficiente a problemelor economice şi tehnico-ştiințifice prin aplicarea tehnologiilor moderne;
- dezvoltarea colaborării în domeniul standardizării, metrologiei, certificării, acreditarii şi simplificării procedurilor de recunoaştere reciprocă a rezultatelor lucrărilor de certificare şi verificare.[221]

Ucraina este al doilea partener comercial din cadrul comerțului exterior al Republicii Moldova. Valoarea comerțului cu Ucraina a înregistrat o creştere de la 175,5 mln. dolari în 1992 la 308,4 mln. dolari în 1996, după care a urmat o scădere până la 11,7 mln. dolari în 1999, ca apoi să crească la 265,0 mln. dolari în 2002. Ponderea Ucrainei în totalul comerțului exterior a înregistrat fluctuație între 10,6% (în 1999) şi 18,1% (în 1995), iar ponderea în comerțul cu țările CSI s-a situat între 21,5% şi 26,1% în anii 1992-2000, fiind în creştere în ultimii doi ani, ajungând în 2002 până la 34,1%.

[220] *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1999). Vol.23. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.319-356.*

[221] *Ibidem, p.322-323.*

Valoarea exportului s-a redus de la 8,5 mln. dolari în anul 1992 la 32,6 mln. dolari în anul 1999, înregistrând creştere mai accelerata în ultimii doi ani, ajungând la valoarea de 61,4 mln. dolari în anul 2002.

Valoarea importurilor a înregistrat oscilații între 104,6 mln. dolari (în anul 2000) şi 261,9 mln. dolari (în anul 1996), excepție fiind anii 1992 cu o valoare de 94,0 mln. dolari şi 1999 cu o valoare de 79,1 mln. dolari. Soldul balanței comerciale cu Ucraina este cronic deficitar, având un grad de acoperire al exporturilor cu importuri de 86,7% în anul 1992 şi de doar 17,8% în anul 1996.

În primul semestru al anului 2003 valoarea comerțului exterior cu Ucraina a fost de 188,8 mln. dolari, fiind deci în creştere cu 62,9 mln. dolari față de aceeaşi perioada a anului 2002; exporturile s-au micşorat cu 2,6 mln. dolari, iar importurile s-au majorat cu 65,5 mln. dolari, sau cu 171,7%, ceea ce a dus la mărirea deficitului balanței comerciale de la 56,7 mln. dolari la 124,8 mln. dolari.[222]

În cadrul vizitei Preşedintelui V.Voronin în regiunea Odesa din noiembrie 2002, autoritățile Republicii Moldova şi ale acestei regiuni din Ucraina au semnat un Protocol de colaborare între Republica Moldova şi regiunea Odesa în domeniul economic, ocrotirii sănătății, ecologiei şi învățământului.[223]

Protocolul prevede crearea unor condiții mai favorabile pentru atragerea investițiilor în sfera industrială, sectorului agricol, precum şi intensificarea cooperării în vederea contracarării migrației ilegale, a contrabandei de transportarea mărfurilor, a criminalității transfrontaliere.

În anul 1998 Ucraina a devenit al doilea partener la importuri cu Republica Moldova (de exemplu în 1998 toată energia electrică importată de către Moldova – 1869,6 milioane KW/h – provenea din această țară). În plus, în 1998 Moldova importa din Ucraina: 86,2% din cantitatea totală de cărbune; 97,8% din cantitatea totală de cimenturi hidraulice etc. Drept consecință, ponderea exportului României a trecut, de pe locul doi pe locul cinci, iar al Ucrainei, invers – de pe locul cinci s-a plasat către anul 2000 pe locul doi. În ce priveşte derularea importului, în anii 2000-2001 România şi Ucraina de asemenea s-au schimbat cu locurile: în anul 2001 pe locul întâi s-a plasat Ucraina. Astfel, în baza analizei efectuate, putem concluziona că comerțul exterior al Republicii Moldova este orientat spre țările CSI, iar principalele țări – partenere în derularea atât a exportului, cât şi a importului rămân pentru ea România şi Ucraina.

---

[222] *Anuarul Statistic al Republicii Moldova 1993-2000; Moldova în cifre. Culegere succintă de informații statistice. – Chişinău, 2003.*

[223] *Republica Moldova - Ucraina – relații amicale şi reciproc avantajoase. // "Moldova Suverană", 2002, 2 noiembrie, p.3.*

În următorii ani, relațiile bilaterale şi multilaterale ale Republicii Moldova se vor baza pe un conținut concret, prioritate în stabilirea lor avînd statele ce se conduc de aceleaşi valori şi care manifestă aspirații de coeziune şi parteneriat, de colaborare cu vecinii.

În această ordine de idei, Republica Moldova şi Ucraina au semnat acorduri de colaborare în domeniile vamal, al comunicațiilor, al transporturilor, electro-energeticii, standardizării, certificării, educației, combaterii criminalității.

Cât priveşte raporturile României cu Ucraina, acestea şi-au găsit reflectare în Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate şi cooperare între România şi Ucraina, semnat la 2 iunie 1997 la Constanța. Într-o perioadă relativ scurtă (sfârşitul anului 1996 – prima jumătate a anului 1997), până la luarea deciziei de la Madrid privind extinderea NATO, Kievul a reuşit să pună la punct relațiile sale de bună vecinătate cu vecinii din Vest şi Est, având în acest sens o situație distinctă, dacă nu chiar privilegiată.

Ambele acorduri: moldo-ucrainean şi româno-ucrainean urmăresc crearea unui cadru juridic conform normelor internaționale, propice instituționalizării raporturilor de amiciție şi bună vecinătate, deşi punctele de plecare pentru dialogurile bilaterale au fost diferite, fapt care s-a răsfrânt nemijlocit asupra textelor tratatelor.[224]

Oricum, şi primul, şi al doilea încurajează cooperarea transfrontalieră între comunități sau autorități teritoriale, sprijină parteneriatul dintre organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova şi organizațiile similare din euroregiune în vederea organizării de acțiuni comune în domeniul social, privind protecția mediului, cultura, educația şi sportul. Aceasta va permite stabilirea unor contacte mai strânse în cadrul euroregiunii, dându-i-se impuls unui puternic impact social.

Relațiile comerciale România-Republica Moldova au la bază acordurile semnate între aceste țări. În acest context sunt de menționat:l Acordul între Guvernul României şi Guvernul Republicii Moldova cu privire la colaborare economică şi schimburi comerciale, semnat la Chişinău la 6 august 1991, a intrat în vigoare la 12 martie 1992 pe o perioadă nelimitată; Acordul de comerț liber între Republica Moldova şi România, semnat la Bucureşti la 15 februarie 1994, a intrat în vigoare la 17 noiembrie 1994 pe o perioadă nelimitată,[225] acesta din urmă stipulând:

---

[224] *Cojocaru Gh. Relații cu Ucraina (O analiză comparată a acordurilor moldo-ucrainean şi româno-ucrainean). // Arena politicii, 1997, nr.10, p.23.*

[225] *Acord între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul României cu privire la comerțul liber. // Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.20. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.212-222.*

- eliminarea reciprocă simetrică a taxelor vamale de import pentru mărfurile originare din România şi Moldova;
- gama produselor ce constituie obiectul schimbului vizează atât produsele industriale, cât şi produsele agricole;
- acceptarea interdicțiilor şi/sau limitărilor generale la export şi import existente în fiecare țară;
- stabilirea de reguli de origine similară cu cele din cadrul Acordului European de asociere a României la comunitățile europene, pe această cale vizându-se facilitatea integrării, în perspectivă, a ambelor state în structurile europene.[226]

Drept consecință, România treptat s-a ridicat de pe locul şapte în anul 1991 până la poziția de al doilea partener comercial al Republicii Moldova în anii 1995-2000, cu o pondere de 10-14% din volumul comerțului exterior. În anul 2001, România coboară până pe locul al treilea, iar în 2004 până la cel de-al patrulea loc printre partenerii comerciali ai Republicii Moldova. Pentru România, însă Republica Moldova este al 20-lea partener comercial cu o pondere de numai 0,5%.[227]

Guvernul României a adoptat la începutul anului 1991 o Hotărâre prin care agenții economici erau scutiți de plata taxelor vamale la importul de mărfuri de proveniență din Republica Moldova, guvernul acestui stat luând o măsură similară în noiembrie 1991. A fost constituit un comitet mixt, care are ca scop gestionarea Acordului de comerț liber dintre cele două state. La 30 octombrie 1997, conform datelor comunicate de Agenția Română de Dezvoltare, erau înregistrate 630 de societăți mixte cu sediul în România, cu un capital de 6,3 milioane dolari, Republica Moldova ocupând locul 36 din punct de vedere al capitalului investit de agenții economici din acest stat. Numărul societăților mixte cu sediul în Republica Moldova era de 175.[228]

În promovarea contactelor între agenții economici dintre cele două state un rol primordial îi aparține Camerei de Comerț şi Industrie a Republicii Moldova (CCI). Relațiile de colaborare cu CCI a României şi majoritatea CCI județene, cu care au fost semnate peste 15 acorduri de colaborare, se efectuează permanent prin schimb de informații privind actele normative, ce reglementează comerțul exterior, ofertele şi cererile de oferte comerciale ale agenților economici din ambele țări. În anul 2000 la Cameră au parvenit circa 144 oferte comerciale de la agenți economici din România.

---

[226] *Ibidem.*

[227] *Sută N., Drăgan G., Mureşan M. Istoria comerțului exterior românesc – prezentare sintetică. – Bucureşti, 1996, p.316.*

[228] *Solomon C. Colaborarea Republicii Moldova cu România (1990-2000). // Destin românesc, 2001, Nr.4, p.123.*

Deşi relaţiile cu România ar trebui să constituie una dintre priorităţile politicii economice externe ale Republicii Moldova, deşi schimburile comerciale bilaterale se efectuează în baza Acordului de comerţ liber, menţionat mai sus, anterior fiind semnate şi alte acorduri, convenţii şi protocoale importante, procesul de integrare economică a Republicii Moldova decurge totuşi lent. Este limitată gama produselor ce constituie obiectul schimbului între cele două ţări. Or, Republica Moldova exportă în România în temei produse alimentare, băuturi alcoolice, tutun, animale vii, articole din sticlă, importând produse minerale, în special benzină şi produse ale industriei chimice.

În anul 1998, mai mult de jumătate din volumul importurilor din România o constituiau resursele energetice[229]. Deci, între România şi Republica Moldova s-au stabilit nişte relaţii comerciale de ordin conjunctural acestea vizând, în temei, produsele finite şi materia primă.

Cu toate că relaţiile comerciale dintre Republica Moldova şi România se desfăşoară în baza acestui Acord de comerţ liber, există totuşi numeroase obstacole care împiedică libera circulaţie a mărfurilor moldoveneşti.

Este semnificativ faptul că situaţia economică în Republica Moldova şi în România poartă un şir de caracteristici identice cu cea din trecut, dar şi cu cea din prezent.

a) Comerţul exterior era dirijat şi controlat în întregime de către stat. Iniţiativa unităţilor economice era înăbuşită prin diverse restricţii prevăzute de numeroase acte normative.

b) Eficienţa comerţului exterior era discutabilă, datorită:

- importurilor masive de materii prime de la mari distanţe,
- exporturilor care nu întotdeauna asigurau încasări valutare suficiente recuperării cheltuielilor făcute.

c) Forţarea la maximum a exporturilor sub indicaţia „totul pentru export” a defavorizat de multe ori economiile naţionale de cele necesare şi, ceea ce este mai grav, a influenţat negativ capacitatea de consum a populaţiei.

De aceea, cunoaşterea posibilităţilor reale de a economisi munca socială naţională prin intermediul schimburilor comerciale externe, analiza conjugată a tuturor factorilor ce influenţează această activitate, reflectarea cheltuielilor reale în preţul mărfurilor exportate şi a fenomenelor conjuncturale în evoluţia comerţului constituie, la etapa actuală şi de perspectivă, premisele obiective de eficientizare a comerţului exterior în special cu vecinii.

În acest sens, Moldova ar trebui să acorde o mai mare prioritate dezvoltării schimburilor comerciale regionale, justificate, în primul rând, prin veci-

---

[229] *Ciornîi N. Tranziţia la economia de piaţă şi investiţiile străine în Republica Moldova. – Chişinău: Prut Internaţional, 2002, p.263.*

nătatea acestor piețe (costurile de transport sunt reduse) şi în, al doilea rând, prin accesibilitatea lor.

Cu toate acestea, sub influența unor factori interni şi internaționali, a început să se modifice tot mai puternic orientarea geografică a comerțului exterior al Moldovei, evidențiindu-se trei zone importante:

- țările CSI cu o pondere în comerțul exterior al Moldovei de 86,7% în 1991 de 69,8% în 1992, de 60,4% în 1995, iar în 1998 – de 52,5%;
- țările post-socialiste din Europa Centrală şi de Est, care în 1991 reprezentau 8% din comerțul exterior al Moldovei, în 1994 – 12,2%, iar în 1998 – 17,8%;
- Uniunea Europeană, a cărei pondere a crescut de la 1,5% în 1991 la 8% în 1994 şi 22% în 1998.[230]

Geografia comerțului exterior al Moldovei denotă o reorientare spre țările UE şi țările din Europa Centrală şi de Est. Este o tendință pozitivă, dat fiind faptul că intensificarea comerțului cu aceste țări, inclusiv cu țările vecine România şi Ucraina, reprezintă o cale sigură spre accesul la tehnologiile avansate. Pornind de la cerințele economiei naționale, reglarea importului şi exportului se efectuează de către stat prin diverse mecanisme de dirijare: regimul de licențiere a unor tipuri de mărfuri; controlul asupra repatrierii valutei de la exportul mărfurilor; înregistrarea contractelor de export; aplicarea tarifelor de import etc.

Pe parcursul anilor 1993-1995 importurile au fost preponderente exporturilor, cu unele excepții în trimestrul II al anului 1994, influențat de o tranzacție unică de export, şi trimestrul IV al anului 1995. Aderând în 1994 la CSI, relațiile comerciale ale Republicii Moldova cu aceste state au crescut cu 4,56% concomitent atestându-se o diminuare a relațiilor comerciale cu România (cu 5,32%). În ce priveşte restul statelor, relațiile comerciale au rămas relativ constante, cunoscând o majorare cu doar 0,66%. În anul 1995 relațiile comerciale cu CSI s-au diminuat cu 6,68% în favoarea relațiilor comerciale cu alte state, ponderea relațiilor comerciale cu România rămânând constantă.[231]

Relațiile comerciale cu România pentru anul 1993 au o pondere importantă (comparativ, ele reprezintă 23,12% din relațiile comerciale cu CSI, 47,46% din relațiile comerciale cu restul statelor lumii (excluzând CSI) şi 56,37% din relațiile comerciale cu statele Uniunii Europene (din Europa Centrală şi de Est).

---

[230] *Railean V., Studeonov C. Particularitățile comerțului extern al unei țări mici în tranziție: exemplul Moldovei. – Chişinău, 2000, p.123.*

[231] *Beli N., Ioan-Franc V. România şi Republica Moldova – potențialul competitiv al economiilor naționale. Vol.II. – Bucureşti, 2004, p.1224.*

În anul 1994 s-a înregistrat o ridicare considerabilă a volumului tranzacțiilor comerciale, care au constituit 122,1 mln. dolari (o pondere de 10%).

Prin urmare, ponderea comerțului exterior cu România în anul 1994 s-a micşorat cu 5,52%, a comerțului extern cu CSI a crescut cu 5,41%, ponderea relațiilor cu restul statelor rămânând constantă.

În anul 1995 ponderea relațiilor comerciale cu România s-a menținut la nivelul anului 1994. Dar, începând cu anul 1996 în Moldova a crescut brusc deficitul balanței de mărfuri şi servicii, fapt ce a cauzat creşterea contului curent al balanței de plăți. Fluxurile internaționale de capital pentru finanțarea economiei țării şi fluxurile internaționale de mărfuri şi servicii sunt două părți ale monedei.[232] Astfel, soldul negativ al balanței comerciale înregistrat la sfârşitul anului 1997 a fost de 292,8 mln. dolari – cu 15,2 mln. dolari mai mare decât în 1996. El a fost generat de creşterea nerațională a importului unor categorii de mărfuri. Cel mai mare deficit al balanței comerciale s-a înregistrat în comerțul cu Ucraina (188,1 mln. dolari), cu Germania (62,7 mln. dolari), cu Bulgaria (52,9 mln. dolari), cu România (50,0 mln. dolari) şi cu alte țări.[233]

Printre cauzele acestui decalaj dintre export şi import se numără ponderea înaltă a resurselor energetice, dublarea importului produselor alimentare şi altele. Acest fenomen reflectă şi evidența insuficientă, operațiile ilicite la import şi export.

Totuşi, în aceşti ani, paralel cu liberalizarea, s-a conturat şi politica statului în domeniul comerțului. Conştientizând importanța asigurării condițiilor simulative pentru impulsionarea comerțului exterior, conducerea Republicii Moldova şi-a îndreptat eforturile în primul rând spre crearea unui regim comercial şi monetar de tip deschis. Astfel, prin perfecționarea continuă a cadrului normativ, a fost radical liberalizat regimul de reglementare a comerțului exterior, reducându-se la minimum implicarea directă a statului (prin metode administrative) în activitatea comercială externă a agenților economici. În acest sens, au fost anulate o serie de restricții, inclusiv: înregistrarea agenților economici ce practicau activități economice externe, taxele vamale la export, restricțiile cantitative la exportul şi importul de mărfuri şi servicii. La import a fost adoptată o taxă relativ mică şi cu o structură echilibrată care se află în permanentă perfecționare.

Liberalizarea regimului valutar s-a manifestat în primul rând prin anularea convertirii obligatorii a 35% din mijloacele valutare provenite din export

---

[232] *Reformele economice în Moldova la sfârşit de mileniu: Tezele conferinței doctoranzilor ASEM. Ediția I. – Chişinău, 1999, p.116.*

[233] *Guțu I. Republica Moldova. Economia în tranziție. – Chişinău: Litera, 1998, p.306.*

şi eliminarea unor restricţii şi limitări la efectuarea transferurilor în valutele unor importanţi parteneri de comerţ, cum sunt România şi Ucraina .

Agricultura a fost şi rămâne una dintre cele mai importante şi dificile probleme la capitolul liberalizarea schimburilor comerciale. Atât Republica Moldova cât şi România sunt ţări în care ponderea agriculturii în PIB este destul de mare. La sfârşitul anului 1998, ponderea agriculturii României în PIB constituia 14,48%. De menţionat că PIB pentru anul 1998 a constituit 371193,8 mlrd. lei în preţuri curente.[234]

În anii următori, valoarea PIB-ului în România a înregistrat o tendinţă de creştere: în termeni reali, PIB pentru anul 2000 a crescut cu 1,6% faţă de anul 1999, pentru anul 2001 a crescut cu 5,3% faţă de anul 2000, iar pentru anul 2002 a crescut cu 4,9% faţă de anul 2001.[235]

Datele privind comerţul exterior al Republicii Moldova au înregistrat următoarele tendinţe:

Pe parcursul anului 2001, exporturile către România s-au redus, constituind 6,7% din volumul total al exporturilor. În ce priveşte importurile din România, acestea în acelaşi an au crescut de 1,4 ori. Produsele agroalimentare predomină atât în secţiunea exporturilor, cât şi a importurilor. Dinamica exportului şi importului de bunuri pe categorii de mărfuri în perioada 1996-2000 denotă că în structura exporturilor predomină produsele alimentare, băuturile, spirtul, tutunul ş.a.(40,1%). Al doilea loc îl deţin produsele textile, a căror pondere în categoria exporturilor în 2000 a fost de 16,87%.[236] Deci, putem conchide că o astfel de structură a exporturilor oglindeşte procesele degradării sectorului industrial, care, în final, afectează veniturile bugetului consolidat. Creşterea continuă a importurilor reflectă, cu preponderenţă, scumpirea resurselor energetice.

Doar 11% din schimburile totale ale Moldovei se realizează cu România. Volumul total de schimburi comerciale s-a ridicat la 411,2 milioane de dolari, pe fondul unei creşteri accentuate a exportului românesc – cu cca 60% în anul 2005. România este al şaptelea investitor străin în Republica Moldova, însă cu doar 4% din totalul investiţiilor străine (1,120 mlrd. dolari).[237]

Balanţele comerciale reflectă politica statului privind şi gradul de protejare a agenţilor economici interni încadraţi în comerţul exterior. Perioada contemporană este marcată de o politică protecţionistă în toate statele lumii. În

[234] *Beli N., Ioan-Franc V. România şi Republica Moldova – potenţialul competitiv al economiilor naţionale. Vol.II. – Bucureşti, 2004, p.1225.*
[235] *Ibidem, p.1227.*
[236] *Republica Moldova – dimensiunile reformelor. – Chişinău, 2002, p.332.*
[237] *Ungureanu R. România a ajutat Republica Moldova cu 114,6 milioane de dolari. // „Timpul", 2006, 12 octombrie, p.5.*

acest scop se utilizează instrumente tarifare (perceperea taxelor protecționiste) şi instrumente netarifare (contigentarea importului). Echilibrarea balanței comerciale necesită o creştere substanțială a exportului şi o manipulare abilă a instrumentelor politicii comerciale în interesele economice pentru orice țară.

Slaba participare a întreprinderilor româneşti la restructurarea economiei Republicii Moldova este condiționată de motive obiective generate de aceeaşi trecere a României la economia de piață şi de necesitatea acută a acesteia de a investi în propria economie. Aici trebuie de remarcat faptul că în programul României de guvernare pe anii 2001-2005 pe primul loc se situează obiectivul „dezvoltarea cu dinamism şi pragmatism a relațiilor speciale şi privilegiate ale României cu Republica Moldova”, inclusiv prin susținerea fluxurilor investiționale în Republica Moldova.[238] Aceasta inspiră optimism vizavi de evoluțiile viitoare ale investițiilor româneşti în economia Republicii Moldova.

Totodată, contactele cu organizațiile neguvernamentale din Ucraina şi România (care cunosc un nivel mai avansat de dezvoltare) vor contribui la consolidarea societății civile din unitățile administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova şi la atragerea acestora în activități cu caracter transfrontalier.

Analiza procesului de colaborare economică între Republica Moldova, Ucraina şi România denotă că pentru a consolida relațiile dintre aceste state a fost nevoie ca toate părțile să depună eforturi diplomatice şi politice întru promovarea unui dialog constant care să stimuleze relațiile economice reciproce. Republica Moldova este interesată în consolidarea relațiilor economice cu Ucraina şi România, pe care le consideră principalii parteneri politici şi economici.

Astfel, în baza analizei efectuate putem conchide că în următorii ani partenerii economici principali ai Republicii Moldova care vor determina ponderea exportului şi importului de mărfuri vor fi România şi Ucraina, țări vecine, dat fiind că ele împărtăşesc aceleaşi valori şi au aceleaşi aspirații de coeziune şi parteneriat, bazat pe o colaborare reciproc avantajoasă.

Bibliografie

Acord între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul României cu privire la comerțul liber. // Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.20. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.212-222.

Acord între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Ucrainei privind colaborarea economică şi culturală. // Tratate internaționale la care Republica

---

[238] *Niculescu N., Niculescu A., Adumitrăcesei I. Investițiile României în Republica Moldova. // Economistul, 2001, nr.920, p.18*

Moldova este parte (1990-1998). Vol.22. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.144-147.
Acord între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Ucrainei cu privire la promovarea şi protejarea reciprocă a investiţiilor. // Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.22. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.190-196.
Acord între Ministerul Economiei al Republicii Moldova şi Ministerul Relaţiilor Economice Externe şi Comerţului al Ucrainei cu privire la colaborare. // Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.22. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.217-218.
Acord între Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Ucrainei cu privire la comerţul liber. // Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.22. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.230-236.
Acord dintre Republica Republicii Moldova şi Ucraina privind colaborarea economică pe anii 1998-2007. // Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte (1990-1999). Vol.23. – Chişinău, MOLDPRES, 1999, p.319-356.
Anuarul Statistic al Republicii Moldova 1993-2000; Moldova în cifre. Culegere succintă de informaţii statistice. – Chişinău, 2003.
Beli N., Ioan-Franc V. România şi Republica Moldova – potenţialul competitiv al economiilor naţionale. Vol.II. – Bucureşti, 2004.
Cereş I. Republica Moldova în Relaţiile economice internaţionale (1991-1995). – Chişinău, CIVITAS, 1998.
Cernencu M., Galben A., Rusnac Gh., Solomon C. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente şi materiale. Vol.I – Chişinău: CE USM, 2000.
Ciornîi N. Tranziţia la economia de piaţă şi investiţiile străine în Republica Moldova. – Chişinău: Prut Internaţional, 2002.
Cojocaru Gh. Relaţii cu Ucraina (O analiză comparată a acordurilor moldo-ucrainean şi româno-ucrainean). // Arena politicii, 1997, nr.10, p.23.
Cooperare regională şi integrare europeană în Sud-Estul Europei: Studii de caz. / Coord. V.Moşneaga, R.Gorincioi, N.Ţveatcov. – Chişinău, USM, 2006.
Enache M., Cimpoeşu D. Misiune diplomatică în Republica Moldova 1993-1997. – Iaşi, Polirom, 2000.
Guţu I. Republica Moldova. Economia în tranziţie. – Chişinău: Litera, 1998.
Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Organizaţia Mondială a Comerţului. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, Nr.59-61.
Moldovanu D. Economia relaţiilor externe. - Chişinău, Editura ARC, 1999.

Niculescu N., Niculescu A., Adumitrăcesei I. Investițiile României în Republica Moldova. // Economistul, 2001, nr.920. p.18.
Railean V., Studeonov C. Particularitățile comerțului extern al unei țări mici în tranziție: exemplul Moldovei. – Chişinău, 2000.
Reformele economice în Moldova la sfârşit de mileniu: Tezele conferinței doctoranzilor ASEM. Ediția I. – Chişinău, 1999.
Republica Moldova – dimensiunile reformelor. – Chişinău, 2002.
Republica Moldova - Ucraina – relații amicale şi reciproc avantajoase. // „Moldova Suverană”, 2002, 2 noiembrie, p.3.
Solomon C. Colaborarea Republicii Moldova cu România (1990-2000). // Destin românesc, 2001, Nr.4, p.115-127.
Strategia de promovare a exportului pe anii 2002-2005. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, Nr.21-22, p.16-36.
Stratulat B. Ucraina – unul din principalii parteneri ai Republicii Moldova. // Moldova şi Lumea, 1998, nr.7-8, p.2.
Sudacevschi G. Relațiile economice ale Republicii Moldova cu țările din Comunitatea Statelor Independente (CSI). – Bucureşti: Editura Economică, 2004.
Sută N., Drăgan G., Mureşan M. Istoria comerțului exterior românesc – prezentare sintetică. – Bucureşti, 1996.
Ungureanu R. România a ajutat Republica Moldova cu 114,6 milioane de dolari. // „Timpul”, 2006, 12 octombrie.

Prezentat la redacție
la 22 mai 2007.

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ О РОЛИ ИДЕОЛОГИИ ГУМАНИЗМА В РЕШЕНИИ ОСНОВНЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОСТИ[239]

Наталья СТЕРКУЛ
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский государственный университет
факультет международных отношений,
политических и административных наук
кафедра международных отношений,
доктор политических наук,
преподаватель

The drastic changes that have been taking place in politics throughout last decades result from the end of the confrontation of two world systems. That confrontation was characterized as class and formational. It took its expression in the struggle between capitalism and socialism. The old paradigm of the Cold war time political thinking exhausted its potentialities. The new search for mental constructions started whose main task was to describe, theoretically and scientifically explain new phenomena, processes and tendencies that emerged in the modern world. The author focuses its attention on the correlation of new paradigm of political thought and principles of humanism during the solution of modern collisions. The shaping of the new paradigm of the political thinking, based on the idea of salvation and further development of human civilization, is at the initial stage of its dynamic formation.

Schimbările cardinale, care au avut loc în cadrul politicii mondiale în ultimii decenii, sunt legate de sfîrşitul confruntărilor a două sisteme mondiale, care, avînd un caracter de clasă, de formație, se exprimă prin lupta între capitalism şi socialism. Vechea paradigmă a gîndirii politice din perioada războiului rece şi-a epuizat toate posibilitățile. A început o căutare intensivă a noilor construcții mentale, scopul de bază cărora era de a descrie, de a explica din punct de vedere teoretic şi ştiințific noile fenomene, procese şi tendințe, consolidat în lumea contemporană. Autorul analizează legătura dintre noua paradigmă a gîndirii politice şi principiile umanismului în depăşirea principalelor coliziuni ale epocii. Formarea noii paradigme a gîndirii politi-

[239] Рецензент – доктор хабилитат философских наук, академик Александр РОШКА

ce, bazate pe ideea salvării şi dezvoltării în continuare a civilizației umane, se află la stadiul incipient al formării sale dinamice.

В последние годы вопрос о роли идеологии гуманизма в решении основных политических проблем современности достаточно широко дискутируется. Гуманизм как общефилософский, методологический принцип, лежащий в основе бытия современной индустриально-технологической цивилизации, имеет личностное, внутригосударственное и международное содержание, т.е. может быть рассмотрен на трех уровнях.

На первом уровне, речь идет о признании и соблюдении всех основополагающих прав человека, создании условий для максимального развития и выражения способностей личности. В данном контексте принцип гуманизма носит универсальный характер, который не разделяет людей по национальному, религиозному, или какому-нибудь другому принципу и требует равно уважительного отношения к любому представителю человеческого рода, а также оказания помощи слабым или страдающим от бедствий людям. Выдвинутый И.Кантом императив, согласно которому основополагающим является соблюдение законов нравственности, а человек должен рассматриваться другими людьми лишь как цель, а не средство, остается важным атрибутом, изучаемой нами идеологии, по сей день.

На втором, внутригосударственном уровне, гуманизм считается признаком цивилизованности того или иного народа, который широко используется в качестве политического инструмента воздействия на государства, при координации их внутренней и внешней политики, решении экономических, социальных и культурных проблем. Здесь рассматриваются цели и содержания политики, в рамках которой гуманизм проявляется в реализации интересов человека, повышении благосостояния и улучшении условий жизни населения, установления социальной справедливости и благоприятного нравственно-политического климата в обществе. С этой точки зрения наиболее гуманной является политика, обеспечивающая наилучшие условия для удовлетворения потребностей и свободного развития личности в пределах той или иной формации.

Говоря о третьем, международном уровне реализации принципа гуманизма, отметим, что здесь он отчетливо прослеживается в борьбе за мир и его упрочение, в создании международных отношений и мирового порядка, основанных на справедливости и уважении к человеку. Это предполагает, в частности, признание права народа на свободный выбор государственного и общественного строя, на независимость и создание самостоятельного государства, равноправие государств, невмешательст-

во во внутренние дела друг друга, отказ от применения силы для разрешения спорных межгосударственных вопросов, развитие взаимовыгодного сотрудничества и укрепление дружбы между народами и т.д.

Важнейшие гуманистические ориентиры внутренней и внешней политики государств нашли свое отражение и юридическое закрепление в ряде документов, принятых ООН, Организацией по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) и некоторыми другими международными организациями. Таким образом, гуманистические принципы не являются лишь теоретическими, их эмпирический характер проявляется в устранении наиболее жестоких, опасных форм политического противоборства. Речь идет о предотвращении войн, тем более с применением оружия массового уничтожения: ядерного, химического, бактериологического, экологического. В запрете пыток и других средств, разрушающих личность, или унижающих человеческое достоинство, а также об отказе от духовного насилия - манипулирования сознанием и поведением людей с помощью разнообразных методов обмана, что ныне приобретает довольно широкое распространение.

Гуманизм и его цели издавна лежали в основе всего развития человеческого общества. В этой связи, целесообразно будет обратиться к истокам его зарождения, так как в них заложена первостепенная суть данного принципа. К тому же это поможет проследить его историческое развитие в процессе трансформации и понять роль и значение гуманных ценностей в решении основных политических проблем современности.

Время рождения гуманизма относят к концу XIII – началу XIV века, когда в Западной Европе начались глубокие изменения во всех сферах жизни общества и человека, включая общественно-политическую и философскую мысль, научные и религиозные воззрения. Перелом оказался настолько значительным и широкомасштабным, что позднее был выделен в отдельную историческую эпоху западноевропейских народов под известным названием Возрождение. Гуманистическое мировоззрение, распространившееся в Европе в XIV-XVI веков нашло свое отражение и в создании новых политических и этических учений. Общая философская направленность на признание человеческой личности центром Вселенной оказала значительное влияние на тогдашних мыслителей, изучающих проблемы политики и этики. Объяснение этих проблем стали строить не на неких высших, Божественных началах, а исходя из интересов отдельного конкретного, реального человека. Это подтверждают общеполитические аспекты учений Н.Макиавелли, Э.Роттердамского, М. де Монтеня, а также общефилософские сочинения Томаса Мора, в

которых авторы формулируют общественно-политические идеалы гуманизма.

В XVI-XIX веках религиозно-философские установки гуманизма стали методологической базой всех основных научно-философских, этических и политических учений западноевропейской цивилизации. Это нашло выражение в рационализме, эмпиризме, немецкой классической философии, марксизме, позитивизме и ряде других направлений. Например, именно поиски условий для максимальной свободы человека лежали в основе философий Канта, Гегеля, Фихте, Шеллинга, Маркса. Гуманистические установки в этих учениях принимали разные формы: от либеральных и охранительных – (гегельянство) до радикальных – (марксизм). Однако их основополагающая суть сохранялась. Каждый крупный мыслитель, воспитанный в гуманистическом духе, стремился творить новое законченное мировоззрение, которое должно было полностью заменить собой теологию. Таким образом, гуманизм рассматривался либо как методологическая религиозно-философская основа создания реального “гражданского общества” (капиталистического) или же идеального общества всеобщей справедливости (коммунистического). Ставились и изучались вопросы относительно антропоцентрической, гуманистической, универсальной моделей мира и вытекающей из них этики.

XX век – начало XXI века - эпоха усложнения и ускорения глобализационных процессов, несущих ряд позитивных и негативных аспектов, в этой связи ее детальное изучение современными аналитиками носит систематический, комплексный характер, и наблюдается разделение подходов к данной проблематике. С одной стороны, рассматриваемый период является веком торжества человеческого разума, о чем свидетельствует стремительное развитие науки и техники, освоение космоса и ряд других инновационных достижений. С другой стороны, эта эпоха принесла человечеству наибольшие разрушения - две мировые войны, сотни миллионов погибших людей, бесконечные экологические катастрофы.

В современных условиях гуманизм характеризует не только сферу непосредственных взаимоотношений между людьми, государствами, но и выражается в отношении к природе, которая представляет собой необходимое условие существования человека и человеческой цивилизации. В предшествующие века деятельность homo sapiens не была столь разрушительной, не принимала глобальных, планетарных масштабов. Со второй половины XX столетия угроза экологической катастрофы, способная привести к гибели человечества в обозримом будущем, стала реальной. Именно поэтому бережное отношение к природе, приобрело

статус важнейшего гуманистического, нравственного требования, и превратилось в необходимое условие для дальнейшего развития цивилизации.

Некоторые аналитики считают, что сегодня, гуманизм, как основа бытия человечества, полностью исчерпал свою созидательную функцию. Однако автор не согласен с подобными утверждениями и попытается обосновать свою точку зрения и привести необходимые для этого аргументы. Несмотря на то, что нарастает культурный плюрализм современного мира, возникающая многомерность международной системы, имеет неоднозначные последствия, зачастую приводящие к конфликту между различными культурами и цивилизациями. Примерами разрушительных последствий, к которым они могут привести, могут послужить: этнические чистки, геноцид, терроризм, распространение страха, ненависти и дискриминации. Различные культуры и ценности далеко не всегда мирно сосуществуют друг с другом. Такие гуманистические принципы как мир, свобода, социальный прогресс, равноправие и человеческое достоинство все шире признаются, а Всеобщая декларация прав человека нашла свое отражение в правовых системах многих стран.[240] Многие из этих принципов и норм не выполняются, а между тем, в век глобализации мировое сообщество испытывает острую необходимость в их утверждении. Именно поэтому необходимо научиться регулировать глобализационные процессы, которые таят в себе множество проблем и перемен, что побудило многих исследователей вернуться к узкому толкованию понятия сообщества. Осуществление регуляции в этой сфере требует более последовательного внедрения в нее базисных основ принципов гуманизма, таких как равенство, солидарность, терпимость, уважение к человеческому достоинству, и чувствам людей других конфессий.

В истории международных отношений встречается немало примеров, когда конфликты несовместимых ценностей и идеологий порождали политические столкновения, а последние перерастали в крупномасштабные войны. Поэтому, важно определить, в чем заключается несовместимость этих ценностей, в чем они противоречат идеологии гуманизма, и как она должна воплощаться в контекст построения многополярного мира.

Комплексное рассмотрение идеологии гуманизма на общемировом, общенациональном, личностном уровнях, следует увязать с динамикой культурного аспекта глобализационных процессов. Относительно этого

---

[240] *Кофи Аннан К. Сохранились ли у нас общие ценности. // Международная жизнь, 2004, №2, с.71.*

вопроса существует довольно широкое многообразие точек зрения. К примеру, Тойнби исходил из зарождающейся глобальной культуры, в основном западной, и преимущественно американской по своему происхождению, распространяющейся во всем мире, как на уровне элит, так и широких масс. Таким образом, он сузил понятие сообщества, что может неблагоприятно сказываться на системе международных отношений и ее составляющих элементах. С.Хантингтон, П.Л.Бергер дополнили интерпретацию Тойнби и внесли ряд корректировок. Культура, понимается ими как верования и ценности, которые по своему происхождению и содержанию, безусловно, американские. Доказательством тому, служит тот факт, что они рассматривают язык как элемент культуры и как фактор ее распространения. Как подчеркивают вышеназванные авторы: ″английский, в его американском варианте, является языком зарождающейся глобальной культуры. Независимо от будущего американского имперского могущества никакого конкурента ему на горизонте не наблюдается.″[241] Помимо этого, они затрагивают вопрос о средствах распространения глобальной культуры, рассчитанные как на представителей элиты, так и на широкие слои населения. Речь идет, о международной культуре ведущих деловых и политических кругов, основным двигателем которой является международный бизнес, управляющий экономической и технологической глобализацией.[242] Аналитики отмечают еще одно направление распространения глобальной культуры посредством глобализации западной интеллигенции. Это явление осуществляется различными путями через академические структуры, фонды, неправительственные организации и межправительственные учреждения. Идеи, образ мышления и правила поведения, выработанные, американскими интеллектуалами затрагивают положения демократии, свободы, прав человека, а также концепции феминизма и мультикультуризма и т.д. По их убеждению, у новой глобальной культуры есть существенное сходство с процессом модернизации, поскольку оно способствует освобождению индивида от традиционно-патриархальных уз, от давления извне. Некоторые исследователи, в том числе упомянутый выше С.Хантингтон подчеркивают, что ″в мире происходит глобальная демократическая революция, и в скором времени, западный подход к правам человека и западные формы политической демократии будут превалировать во всем мире″[243]. Это, несомненно, скажется на ускорении глобальных

---

[241] *Многоликая глобализация. Культурное разнообразие в современном мире. / Под ред. П.Бергера, С.Хантингтона. – Москва: АСПЕКТ ПРЕСС, 2004, с.10.*
[242] *Там же, с.10 -11.*
[243] *Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – Москва: АСТ, 2003, с.299.*

процессов и взаимозависимости культурной динамики. Необходимо отметить тот факт, что культурная глобализация бросает вызов традиционным региональным культурам. Она ведет к поиску, субъектами международных отношений, неких, средних позиций между принятием культурных ценностей, приемлемых для конкретной цивилизации, и агрессивным сопротивлением, тем из них, которые несовместимы с ее принципами и нормами.

В целом, взаимовлияние и сближение культур является объективным и положительным явлением. Это ведет к духовному обогащению человечества. Однако не все образцы, предназначенные для экспорта западной культуры, вносят в этот процесс конструктивную лепту. Поэтому в мире возникает отрицательное отношение и даже протест: ″американизм и его дегуманизированная культура приводит к нравственной убогости и духовному голоду″.[244] По мнению многих авторов, парадоксальным является тот факт, что в условиях тоталитарного режима, основанного на коммунистической идеологии, личность была более развитой духовно. В демократическом, открытом обществе, где принцип свободы личности считается незыблемым, наблюдается ″дефицит″ морально-нравственных ценностей. Сегодняшнее состояние общественного сознания посткоммунистических стран характеризуется как переходное, в котором обострена данная проблема.

Таким образом, вопрос о поиске путей разрешения основных политических проблем современности затрагивает, прежде всего, идеологию гуманизма, ее основные принципы и ценности, политическую культуру, и политическую социализацию. Для обеспечения преемственности политического развития необходимо осуществление передачи стандартов политической жизни от одного поколения к другому с учетом их ориентиров и специфики. Степень культурной однородности, гуманистические нормы в дополнении с историческими, национальными традициями, конфессиональной средой, при известном влиянии экономических и социальных отношений, позволяют выявить наиболее устойчивые черты политической социализации членов конкретных обществ.

Становление политического мышления в Республике Молдова, где автономная система правовых, политических, экономических знаний и гуманистических ценностей отличается сложным характером переходного периода, требует глубокого осмысления. Эволюция политического мышления страны осуществляется медленно. Это объясняется целым комплексом взаимосвязанных причин, среди которых, по нашему мне-

[244] *Волков Ю. Ценности и идеология гуманизма. // Власть, 2000, №7, с.58.*

нию, необходимо выделить следующие: политические преобразования, ориентированные на укрепление государственности и полную демократизацию общества, демонстрируют не только конструктивную, объединительную роль политического фактора, но и его деструктивную и разобщительную роль. В основе многих принимаемых политических решений лежат устаревшие подходы к современным проблемам, свидетельствующие о сохранении прежних ментальных конструкций и тормозящие формирование подлинно нового политического мышления, основанного на демократических и гуманистических принципах.

Исследуя современные процессы преобразования нашего общества необходимо отметить пересмотр роли идеологического, культурного и человеческого факторов, поскольку достижения общества определяются тем, как используется государством человеческий потенциал. Ценностная ориентация, прагматические навыки, культурные устремления и уровень профессиональной подготовки людей являются сегодня чрезвычайно важными факторами развития Республики Молдова. Политическое участие и социальная занятость граждан становятся более эффективными по мере консолидации политической и гражданской культуры, и расширения нового горизонта менталитета и ценностей. Таким образом, внедрение и продвижение гуманистических принципов в целях гармонизации национальных и цивилизационных процессов, играют особую роль.

В нынешнем сложноорганизованном, и противоречивом мировом сообществе, с его обостряющимися глобальными проблемами, достижениями научно-технического прогресса, способными улучшать жизнь людей, и одновременно разрушать основы человеческой цивилизации, сфера гуманизма расширяется. Нормы и правила, которые определяли отношения, характерные для гражданского общества, а также для области приватных взаимоотношений людей в их повседневной жизни, ныне постепенно находят воплощение во внутренней политике отдельных государств, равно как и в области межгосударственных отношений. У человеческого рода больше не существует альтернативы гуманистической политике, ибо в противном случае ситуация чревата глобальной планетарной катастрофой, и, возможно, даже гибелью всего человечества.

Однако, несмотря на осознание международным сообществом всей важности гуманистических принципов для нынешнего этапа мирового развития, они по-прежнему продолжают оставаться в большей мере лишь теорией. Призывы мировой общественности направленные на стабилизацию мировой политики не реализуются на практике. Цивилизационные, культурные, религиозные противоречия все больше усугубля-

ются и способны привести к серьезным ″столкновениям″. Тогда как воплощение теорий ″гуманного международного сосуществования″ и ″поиска компромиссов″ в реальные практические действия приведет к кардинальному изменению складывающейся обстановки в мировой политике и гармонизации международных отношений.

Библиография:

Артемьев А. Глобальное управление на поворотном этапе: инновациионные подходы к установлению мира в изменяющемся обществе. Международная научно-практическая конференция. – Алмата: ЭВЕРО, 2003.

Волков Ю. Ценности и идеология гуманизма. // Власть, 2000, №7, с.57-62.

Всемирный доклад по культуре 2000. Культурное многообразие: конфликт и плюрализм. – Москва: Издательство ЮНЕСКО, МАГИСТР-ПРЕСС, 2000.

Кофи Аннан К. Сохранились ли у нас общие ценности. // Международная жизнь, 2004, №2, с.70-77.

Многоликая глобализация. Культурное разнообразие в современном мире. / Под ред. П.Бергера, С.Хантингтона. – Москва: АСПЕКТ ПРЕСС, 2004.

Печчеи А. Человеческие качества. – Москва: ПРОГРЕСС, 1980.

Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – Москва: АСТ, 2003.

Mansbach R.W., Rhodes E. Global politics in a changing world. – New York, Boston Houghton Mifflin Company, 2003.

Представлен в редакцию
20 мая 2007 года

COMPARTIMENTUL
BIBLIOGLOBUS & INFO

LISTA
literaturii în domeniul ştiinţei politice (culegeri, monografii), apărute în Republica Moldova în an. 2006-2007/c.

Azarov A., Reuther W., Hufner K., Cârnaț T., Moşneaga V., Rusnac Gh., Saca V. Drepturile omului: mecanisme de protecție (internaționale şi din Republica Moldova). – Chişinău, UNESCO, 2007, 474 p.

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.2 (XXXVII), 2007. – Chişinău: CE USM, 2007, 180 p.

Politologie**:** manual pentru specialitățile nonprofil. / Coord. Moşneaga V., Rusnac Gh., Sacovici V. - Chişinău: CEP USM, 2007, 358 p.

Postolachi V., Poalelungi O., Moşneaga V., Gonța V. Republica Moldova – problemele migrației. – Chişinău, IMSRM, IMGSEE, 2007, 381 p.

Studia universitatis. USM. Seria Ştiințe sociale, 2007, nr.3, 367 p.

INFORMAȚIA
privind susținerea tezelor de doctor / doctor habilitat în ştiințe politice în Consiliile ştiințifice specializate din Republica Moldova în anul 2007 (mai-septembrie)

nr.	*Autorul*	*Denumirea tezei*	*Conducător / consultant ştiințific*
Teze de doctor			
1.	*ALBU Natalia*	Influența procesului de globalizare asupra securității naționale a Republicii Moldova	*Roşca Alla,* doctor habilitat în ştiințe politice, conferențiar

Informația a fost prezentată
la redacție la 15 septembrie 2007
de către prof. V.Moşneaga şi doctor R.Rusu

IN MEMORIAM

Petru Nicolae PASCARU



În 5 septembrie la vîrsta de 72 ani s-a stins din viață doctorul habilitat în filosofie, profesorul universitar Petru Pascaru.

Savant, cercetător în domeniul științei politice, administrației publice şi filosofiei. S-a născut la 29 iunie 1935 în satul Chetros, raionul Drochia. După absolvirea şcolii medii din satul Năduşita, raionul Drochia se înscrie la Facultatea istorico-filologică a Universității de Stat din Moldova. Pe parcursul anilor 1958-1959 activează ca profesor şi director al şcolii din satul Bolboci, raionul Drochia, iar în anii 1960-1963 realizează doctoratul la USM pe care-l finalizează cu susținerea tezei de doctor în științe istorice. Începînd cu 1963 activează la USM, precurgînd calea de la lector-asistent, lector superior, docent (conferențiar), pînă la şef de catedră.

În anul 1975 susține cu succes teza de doctor habilitat în filosofie. În anii 1978-1986 este şef catedră la Institutul Pedagogic din Chişinău. În 1979 i se conferă titlul de profesor universitar. În anii 1980-1982 a îndeplinit funcția de consilier al Ministerului Învățămîntului Superior din Cuba. În perioada anilor 1984-1985 a activat în calitate de consilier al rectorului Universității din Republica Angola. Începînd cu 1986 şi pînă în anul 1992 este Rector al Institutului de Arte din Moldova, apoi pînă în 2001 conduce catedra discipline filosofice a Academiei de muzică, teatru şi arte plastice.

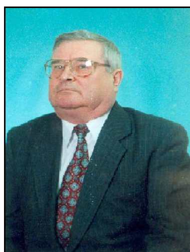
Munca istovitoare de cercetare a domeniului științei politice necesită abilități şi tenacitate. În cohorta savanților – politologi din țară se înscrie şi Petru Pascaru, care, pentru hărnicia ce o demonstrează în studierea problemelor administrației publice, culturii civice şi filosofiei politice, prin lucrările sale științifice, adesea abordînd în premieră multe aspecte, poate fi numit printre primii savanți care au pus fundamentele științei politice autohtone. Experiența didactică acumulată în instituțiile de învățămînt superior de la lector în USM pînă la rector al Institutului de Arte, coroborată cu cea științifică sunt reperele ce guvernează activitatea neobositului la elaborarea multor lucrări științifice

şi ştiinţifico-didactice, materiale necesare atît pentru studenţi şi doctoranzi, cît şi pentru cei ce activează în administraţia publică şi formaţiunile politico-sociale. Petru Pascaru este autorul a patru monografii şi peste 70 de articole ştiinţifice.

Om de ştiinţă, cu o bogată experienţă de activitate pedagogică şi de viaţă, Petru Pascaru a fost conducător ştiinţific şi îndrumător a mai multor doctoranzi şi magistranzi, care cu succes şi-au susţinut tezele în filosofie şi ştiinţe politice. La data de 7 septembrie 2007 regretatul Petru Pascaru a plecat în lumea celor drepţi.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Dumitru Ion STRAH



Rectoratul, colectivul Universităţii de Stat din Moldova, colectivul Facultăţii Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative sunt profund îndureraţi de trecerea în nefiinţă a doctorului conferenţiar Dumitru Strah.

Regretatul coleg s-a născut la 5 noiembrie 1944 în satul Sîrcova, raionul Rezina. În 1971 a absolvit Facultatea de Istorie a USM, unde a îndeplinit funcţia de secretar al comitetului comsomolist al Universităţii. După absolvire activează în diferite organe de conducere ale structurilor comsomoliste la nivel raional, orăşenesc şi republican. Trei ani (1973-1976) face doctorantura la Universitatea de Stat „M.Lomonosov” din Moscova, unde studiază problemele educaţiei tineretului. Susţine cu succes teza de doctor în ştiinţe filosofice (în 1976), după care devine lector la Universitatea de Stat din Moldova. În 1983 i s-a conferit titlul didactic de conferenţiar universitar. Dumitru Strah s-a încadrat activ în munca didactico-ştiinţifică, fiind unul dintre acei care au pus bazele Catedrei Politologie. Împreună cu alţi colegi elaborează prima culegere de prelegeri la politologie, iar mai tîrziu manualul de politologie.

Dumitru Strah a fost primul care a elaborat cursul normativ universitar *Istoria gîndirii politice,* curs cu care au fost familiarizați majoritatea studenților facultății; autorul manualului cu aceeaşi denumire. A publicat peste 60 de lucrări în care sunt abordate mai multe aspecte ale ştiinței politologice.

A fost unul din fondatorii Facultății Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, devenind în 1995 primul Decan şi a deținut această funcție pînă în 2001, activînd cu dăruire de sine şi abnegație în acest domeniu. În memoria colegilor de serviciu şi a studenților de la facultate, Domnia Sa va rămîne întruchiparea omeniei, bunăvoinței şi înțelepciunii. La data de 19 august 2007 regretatul Dumitru Strah a plecat în lumea celor drepți.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

MOLDOSCOPIE

(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

№3 (XXXVIII), 2007.

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 10.10.2007. formatul 60x84 $^1/_{16}$.
Coli de tipar 10,3. Coli editoriale 10,0.
Comanda 226. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial al USM.
Str. A.Mateeevici, 60, Chişinău, MD, 2009